

Ingebjørg Gram

Noe som passer for deg!

En casestudie av ulike aktørers strategier og praksiser
for rekruttering av voksne til videregående opplæring

Oslo, august 2014

Noe som passer for deg!

En casestudie av ulike aktørers strategier og praksiser for rekruttering av voksne til videregående opplæring

Ingebjørg Gram

Mastergrad i voksnes læring
Oppgaven levert: august 2014
Veileder: Christin Tønseth

Norges Teknisk-naturvitenskapelige universitet
Institutt for voksne læring og rådgivingsvitenskap

Sammendrag

Temaet for oppgaven er rekruttering av voksne til videregående opplæring. Formålet har vært å få økt innsikt i strategier og praksiser blant ulike aktører som er involvert og å identifisere gode praksiser som kan bidra til flere deltar. Oppgaven er en flercasestudie av tre fylker, der fylkeskommune, Nav, studieforbund, nettskole og opplæringskontor representerer aktørene. Studien tar utgangspunkt i teorier knyttet til motivasjon og barrierer og deler de voksne inn i «de motiverte» som aktivt henvender seg for å få informasjon og tilbud, «de interesserte» som sier at de ønsker mer formell utdanning, men ikke deltar, og «de uinteresserte» som ikke ser mer formell utdanning som relevant. Hvilken gruppe man befinner i seg vil ikke være konstant. Endringer (eller forventede endringer) i livssituasjon, ofte i tilknytning til arbeidssituasjon, familie og helse kan føre til nye behov og økt interesse for læring.

Funn fra analysen viser blant annet at:

Aktørene vektlegger ytre motivasjonsfaktorer, som styrket posisjon på arbeidsmarkedet og høyere lønn. Indre motivasjonsfaktorer som økte ferdigheter, jobbtilfredsstillelse, mer selvtillit og glede ved å lære blir i stor grad underkommunisert. Det kan være én av årsakene til at «de interesserte» som ofte har en sterk posisjon på arbeidsmarkedet, ikke deltar.

Aktørenes informasjonsstrategier retter seg i hovedsak mot de motiverte, som vet, eller finner ut, hvor de kan skaffe seg informasjon, og de er som er i kontakt med Nav. For å nå «de interesserte» som ikke like aktivt leter etter informasjon eller tar kontakt, vil målrettet, oppsøkende virksomhet på arbeidsplassene trolig være en bedre egnet strategi.

I hvilken grad den voksne kan regne med å finne et faglig relevant og tilrettelagt tilbud varierer mellom de tre fylkene. Momenter som synes å være av betydning er

- om aktørene er etterspørsels- eller tilbudsorientert
- hvilke(t) fag den voksne ønsker
- om fylkeskommunene samarbeider med andre aktører
- om den voksne allerede har opparbeidet praksis /trolig kan få lære plass

Statistikkgrunnlaget over voksne i videregående opplæring er utilstrekkelig. Aktørene rapporterer etter ulike systemer, og det skilles ikke mellom voksne som har deltatt i organisert opplæring og privatister. En del av deltakere som melder seg opp til privatisteksamen gjennom fylkeskommunen, men følger undervisning hos en av de øvrige aktørene, inngår trolig i begge statistikkene. Statistikken blir dermed ikke en indikator på i hvilken grad voksenretten innfris av fylkeskommunen.

Abstract

The topic of the thesis is various approaches to recruiting adults, who have not completed upper secondary education, to undertake further education. The purpose was to gain greater insight into strategies and practices among different agents involved in providing such education and to identify good practices that can contribute to increased participation.

The thesis is a multiple case study of three counties, where the county municipality, the employment authorities, adult education organizations, an online school and one vocational training office represent the actors. The study is based on theories of motivation and barriers and divides the adults into groups labelled the motivated group that actively looks for information and offers, "the interested group" which claims they would like to have more formal education, but do not participate, and "the disinterested group" that does not regard more formal education as relevant. Which group a person belongs to, will not necessarily be permanent. Changes (or expected changes) in their life situation, often related to work, family and health can lead to new requirements and increased interest in learning.

Findings from the analysis show that:

The agents emphasize extrinsic motivation factors, such as a potential strengthened position in the labour market and higher wages. Intrinsic motivation factors, such as increased skills, job satisfaction, more confidence and enjoyment of learning are underestimated. This may be one of the reasons why participants in "the interested group", who often hold a strong position in the labour market, don't take up further education.

The agents' information strategies are mainly directed towards people in the motivated group who know, or find out, where they can obtain information, and those who are in contact with the employment office. In order to attract the attention of the potentially "interested", who are not actively looking for information or contact, targeted outreach in workplaces will probably be an appropriate strategy.

To what extent potential adult students can expect to find a relevant and accessible programme vary among the three counties. Factors that seem to be of importance are

- whether the agents are orientated towards demand or supply
- which subjects the adult student finds relevant
- to what extent the county municipality cooperates with other agents
- if the adult already has gained practical experience and/or is likely to get an apprenticeship

The statistical basis of adult secondary education is inadequate. Participants are reported in different systems, and the statistics do not distinguish between adults who have participated in organized training and external candidates. A number of candidates who register for external examination by the county council, have participated in organized training through one of the other agents and are probably included in both statistics. Statistics are thus not an indicator of the degree the adults' legal right to receive a relevant training programme is recognised by the county municipality.

Forord

Takk til alle som har bidratt til at jeg har fått gjennomført dette prosjektet. Først og fremst vil jeg takke forskningsdeltakerne: Deres synspunkter og erfaringer har vært avgjørende for at denne studien skulle kunne gjennomføres. Jeg vil også takke Christin Tønseth som tålmodig har veiledet meg gjennom en berg- og dalbane prosess, som tok lengre tid enn planlagt. Du har gitt gode råd, innspill og oppmuntring underveis, og ikke minst vært til uvurderlig hjelp i utfordringen med å finne en struktur for å presentere et materiale som under skrivningen syntes overveldende. Takk også til Folkeuniversitetet som ga meg permisjon og reisestøtte til å dra til Trondheim på undervisningssamlingene, da jeg begynte på studiet i voksnes læring, til Negotia som ga meg stipend og til Ingelin og Berit som bidro med skarpt blikk og korrektur på deler av oppgaven i en hektisk innspurt. Og Øystein: Takk for omtanke og oppmuntring når jeg var lei og frustrert, og for forståelse for at oppgaven har lagt beslag på mye av fritida mi. Nå er jeg endelig ferdig, papir- og bokhaugene kan ryddes vekk, og kveldene og helgene skal brukes til helt andre ting!

Ingebjørg Gram, Oslo, august 2014

Innhold

1	Innledning	1
1.1	Tema og problemstilling	1
1.2	De ulike aktørene i studien	2
1.3	Eget ståsted	3
1.4	Tidligere forskning knyttet til voksne i videregående skole	4
1.5	Oppgavens struktur	6
2.	Teoretisk rammeverk	7
2.1	Motivasjon	7
2.1.1	<i>Ytre motivasjon</i>	8
2.1.2	<i>Indre motivasjon</i>	9
2.2.	Sosiokulturell påvirkning	9
2.2.1	<i>Påvirkning fra nære omgivelse</i>	9
2.2.2	<i>Påvirkning fra samfunnet</i>	10
2.3	Barrierer	11
2.3.1	<i>Ytre barrierer</i>	12
2.3.2	<i>Indre barrierer</i>	13
3	Forskningsmetode	16
3.1	Forforståelse	16
3.2	Forskningstilnærming	17
3.3	Valg av metode	17
3.4.	Forskningsfelt og forskningsdeltakere	19
3.4.1	<i>Valg av case-enheter</i>	19
3.4.2	<i>Valg av aktører</i>	20
3.4.3	<i>Informantene</i>	21
3.4.4	<i>Datagrunnlag</i>	21
3.5	Analyseprosessen	22
3..5.1	<i>Intervju og transkribering</i>	22
3.5.2	<i>Tolkning av kvalitative data</i>	23
3.5.2	<i>Tolking av kvantitative data</i>	24
3.6	Studiens vitenskapelige kvalitet	25
3.6.1	<i>Reliabilitet og troverdighet</i>	25
3.5.2	<i>Overførbarhet</i>	27
3.6	Etiske betraktninger	28
4	Analyse	29
4.1	Fylke 1	29
4.2	Fylke 2	37
4.3	Fylke 3	48
4.4	Nettskolen	54
5	Sammenfatning og drøfting.	58
5.1	Ytre og indre motivasjon	58
5.2	Er det samsvar mellom tilbudene og det den voksne ønsker?	59
5.2.1	<i>Etterspørsel og tilbud</i>	60

5.2.2	<i>Hvilket fag den voksne ønsker</i>	60
5.2.3	<i>Samarbeid mellom fylkeskommunen og andre aktører</i>	62
5.2.4	<i>Om den voksne allerede har opparbeidet praksis /trolig kan få lære plass</i>	63
5.3	Andre institusjonelle og situasjonsbetingede barrierer	64
5.3.1	<i>Manglende informasjon</i>	64
5.3.2	<i>Tilgjengelighet og pris</i>	64
5.3	Indre barrierer	66
5.5	Statistikker	67
5.6	Økonomiske rammebetingelser som påvirker aktørenes handlingsrom.	68
6	Avslutning – hvordan nå flere av «de interesserte»?	69
	Litteraturliste	70
	Vedleggsoversikt	74

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Et overordnet mål for Kompetansereformen (St. meld 42 (1997-98) var å bidra til å dekke samfunnets, arbeidslivets og den enkeltes behov for kompetanse. Innføringen av Voksnes rett til videregående opplæring¹ kan ses som et konkret tiltak for å nå dette målet, et mål som også deles av nåværende regjering: «Det er en prioritert oppgave for regjeringen å styrke satsingen på å løfte de voksne med lavest kompetanse» (Kunnskapsdepartementet, 2014). Også mange av de det gjelder ser ut til å være opptatt av å få økt formell kompetanse: Blant voksne med grunnskole som høyest fullførte utdanning, oppga 42 % at de var interessert i mer formell utdanning (VOX, 2007).

Fylkeskommunen har et lovpålagt ansvar for å gi tilbud om videregående opplæring for voksne rettighetsdeltakere. Det er imidlertid flere aktører på banen, både fra offentlig, privat og tredje sektor. Så vel bedrifter, studieforbund, offentlig godkjente nettskoler og private utdanningsinstitusjoner er engasjert i videregående opplæring. Nav kan også se videregående opplæring som et hensiktsmessig virkemiddel for å få sine brukere inn i, eller tilbake til arbeidslivet. Noen av tilbudene er gratis, fordi det offentlige dekker deltakernes kostnader, mange er det ikke.

De mange aktørene til tross: Det kan se ut som om det er uforholdsmessig stort gap mellom de politiske målsettingene, voksenretten og antallet som sier seg interessert i mer formell utdanning - og hvor mange voksne som faktisk deltar. I 2012 hadde mer enn 540 000 voksne (i alderen 25-66 år) grunnskole som høyest fullført utdanning (Statistisk sentralbyrå 2013, vedlegg D). Samme år ble det registrert ca. 20 000 deltakere over 25 år i videregående opplæring. Halvparten hadde grunnskole som høyest fullførte utdanningsnivå, 5 % oppga ikke utdanningsnivå, de hadde minimum fullført videregående fra før (Vox, 2013, vedlegg D). I følge SSB (2014), inkluderer dette antallet også alle som har gått opp til eksamen som privatister. De kan ha forberedt seg på egen hånd, fulgt opplæring i regi av en av de øvrige aktørene nevnt ovenfor eller valgt å avlegge eksamen som praksiskandidater etter å ha fulgt ordinær undervisning.

Årsakene til at mange av de som sier seg interessert likevel ikke benytter seg av tilbudene, reflekterer trolig det mangfoldet voksne representerer. Den ambisiøse målsettingen i opplæringslovens § 4.3 «Opplæringa for vaksne skal tilpassast behovet til den enkelte» er

---

¹ Omfatter alle voksne over 25 år som ikke har fullført videregående opplæring

trolig ment nettopp å imøtekomme dette mangfoldet. I St.m. nr. 16 (2006-2007:42) oppsummeres det imidlertid at «Voksne med svake grunnleggende ferdigheter kjenner i for liten grad til sine rettigheter til grunnskoleopplæring og videregående opplæring. Opplæringen bør tilrettelegges bedre slik at den møter den enkelte voksnes behov.»

En premiss for denne studien er at aktørene ønsker å rekruttere *flest* mulig enten deres målgruppe omfatter «alle» voksne eller en eller flere definerte grupper. Videre at aktørene står relativt fritt til å utvikle egne strategier og praksiser for å nå sine mål, selv om de på ulike måter også må forholde seg til intensjoner og økonomiske rammevilkår ovenfra. For å kunne lykkes er det derfor å forvente at de er opptatt av ulike drivkrefter og hindringer som har innvirkning på om voksnes beslutninger om å ta, eller la være å ta, videregående utdanning. Dette har munnet ut i følgende problemstilling:

Rekruttering av voksne til videregående opplæring: Strategier og praksiser blant ulike aktører for å motivere til deltakelse og motvirke barrierer.

1.2 De ulike aktørene i studien

Fylkeskommunen har ansvaret for gjennomføring av videregående opplæring for voksne. For å oppfylle denne plikten kan fylkeskommunen benytte «studieforbund, godkjente nettskolar og andre» (Opplæringslova, § 4. A-4). Bare fylkeskommunen kan gi elevstatus som bl.a. innebærer gratis opplæring. Denne retten kan delegeres til eventuelle samarbeidende aktører. Kostnadene til gjennomføringen inngår i rammetilskuddet til fylket, og hver enkelt fylkeskommune prioriterer dermed hvilke ressurser som skal settes av til denne oppgaven. Drøye 20 000 voksne er registrert i videregående opplæring gjennom fylkeskommunen i 2012 (VOX, 2013). Tallet inkluderer som nevnt både de som har deltatt i organisert undervisning i regi av fylkeskommunen og de som har tatt eksamen som privatister. Fordelingen mellom de to kategoriene framgår ikke.

Nav-regionene styres gjennom årlige oppdragsbrev med prioriterte satsingsområder. Hvorvidt utdanning vurderes som det mest hensiktsmessige virkemiddelet for å få brukere inn i eller tilbake til arbeidslivet vil variere med arbeidsmarkedssituasjonen. Nav kjøper kurs/ kursplasser til sine brukere, blant annet av aktørene i studien, men kan også inngå samarbeid med bedrifter dersom (deler av) arbeidsstokken står i fare for å miste jobben pga. nye kompetansekrav. I 2012 deltok ca. 6 000 voksne over 25 år i videregående opplæring gjennom Nav (SSB 2014, vedlegg D).

Studieforbundene og offentlig godkjente nettskoler hører inn under voksenopplæringsloven. En av forutsetningene for å bli godkjent er at de har et ideelt formål (§§ 2 og 13). Loven inneholder overordnede mål for opplæringen (§§ 4 og 13), men studieforbundene og nettskolene velger selv hvilke målgrupper og tilbud de vil prioritere. Studieforbundene og nettskolen får et begrenset statstilskudd, men for studieforbundene og nettskolen som er med i undersøkelsen utgjør kursavgifter og inntekter fra oppdragsundervisning langt den største delen av inntektene. Nærmere 4 200² deltakere ble registrert i videregående opplæring i regi av studieforbund, mens 1 900 deltok i regi av offentlig godkjente nettskoler (SSB 2013).

Et **opplæringskontor** består av flere godkjente lærebedrifter som går sammen for å samordne inntak og opplæring av lærlinger/lærekandidater etter to år i skole. Bedriften har lønns- og arbeidsgiveransvar for lærlingen/lærekandidaten, mens opplæringskontoret har ansvar for at de blir meldt opp til fag-/svenneprøve eller kompetanseprøve. Ca. 3 800 voksne over 25 år deltok i opplæring i bedrift som lærlinger/lærekandidater (SSB 2013, vedlegg D).

1.3 Eget ståsted

Min interesse for voksnes læring er knyttet til at jeg til daglig arbeider som rådgiver i et studieforbund. At økt kunnskap, ferdighet og kompetanse kan bidra til et mer meningsfylt liv for den enkelte er det bærende elementet i studieforbundets virksomhet. Tilbud til voksne som ønsker videregående opplæring har vært et sentralt innsatsområde, som jeg har vært svært engasjert i. Da voksenretten ble innført var det mange, inkludert meg selv, som ventet på at «slusene ville åpnes» og at alle som nå fikk en ny sjanse ville strømme til. Forventningen ble ikke innfridd, og for meg var det nærliggende å tenke at årsaken først og fremst var at tilbudene ikke var godt nok lagt til rette, et syn som kan oppsummeres som at «alle vil ha mer utdanning, bare de får et relevant tilbud». Studiet i Voksnes læring har gitt meg et mer nyansert bilde av at livslang læring ikke nødvendigvis oppleves som et ubetinget gode av alle. Voksnes rett kan også oppleves som en plikt ved at noen (storsamfunnet) forteller andre (de med lav utdanning) hva de trenger, uten at den det gjelder ikke er enig. Dette kan være en viktig del av forklaringen på at mange ikke benytter seg av voksenretten.. Samtidig er det et høyt antall som sier de ønsker å ta videregående opplæring, men av ulike årsaker ikke realiserer planene. Det er denne gruppa jeg er mest opptatt av, og fokuserer på, i oppgaven.

---

² Det er flere mulige feilkilder – se pkt. 3.3.7.

1.4 Tidligere forskning knyttet til voksne i videregående opplæring

«*På rett vei, uten rett*» (Engesbak, Finstad og Tønset 1999) viser at voksne med sterk posisjon på arbeidsmarkedet først og fremst valgte undervisning på kveldstid i regi av ressurscenter og studieforbund, mens voksne med svak posisjon på arbeidsmarkedet valgte skolerettede løp på dagtid. Rapporten skiller mellom «uekte» og «ekte» voksne, der de ekte voksne i større grad har økonomisk ansvar og familieforpliktelser. Rapporten ble skrevet før voksenretten var innført, men vil sannsynligvis fortsatt være relevant når det gjelder motivasjon og praktisk tilrettelegging for å motvirke barrierer.

Av «*...men hvor skal vi henvende oss ?*» (Engesbak, Haugerud, Røstad og Stubbe, 2003), framgår det at nesten 60 % av de som hadde voksenrett oppga at de hadde ingen, eller liten, kjennskap til retten. Det kommer også fram at de fem fylkeskommunene rapporten omfattet, så det som en betydelig utfordring å imøtekomme de ulike behovene for opplæring, under de gitte rammebetingelsene. Dette kommer jeg tilbake til senere i oppgaven.

I «*Intensjoner og realiteter*» (Haugerud, Røstad og Stubbe, 2004) framgår det bl. a. at flertallet av fylkene arbeidet etter en tilbudsstyrt ordning, og at de færreste la opplærings-tilbudet for voksne ut på anbud. Rapporten peker også på at det er en utfordring å nå ut til de som ikke «kommer av seg selv», og anbefaler at «informasjonen må målrettes bedre mot de som trenger det mest, både mht. hvilken form informasjonen skal ha og hvilke kanaler som er tjenlige» (ibid:16). Videre anbefales «et tettere og mer forpliktende samarbeid mellom kommuner/fylkeskommuner og lokalt næringsliv, fagorganisasjoner studieforbund, og fjernundervisningsinstitusjoner, A-etat, trygde og sosialkontor arbeidslivet» ... «for å nå ut til mangfoldet av voksne som har rett til opplæring» (ibid:17). Rapporten understreker også at behovet for å få et bedre statistikkgrunnlag som gir en helhetlig og korrekt informasjon som omfatter alle voksne. Informasjonsstrategier, samarbeid, bruk av anbud, tilbudsstyrte versus etterspørselsstyrte ordninger og statistikkgrunnlag vil også bli behandlet i denne studien.

Vox-barometeret 2007 viser at de som har grunnskole som høyeste utdanning er mindre interessert i å ta formell utdanning enn de øvrige utdanningsgruppene. Det gjelder særlig kategorien «de ivrige»: dvs. de som både ønsker mer utdanning og faktisk deltar, men også «de villige» som sier at de ønsker å delta, men ikke gjør det.³

---

³ En siste kategori, «de motvillige», ønsket ikke å delta, men gjorde det likevel. Kategorien var marginal og ble i liten grad behandlet videre.

Tabell 1: Deltakerprofiler etter utdanningsnivå – interesse for formell utdanning (Vox 2007:51)

	Grunnskole N= 158	Vgs. yrkesfag N=348	Vgs. Allmennfag =202	Fagskole o.l N=80	Høyskole/ universitet N=1109	Total N= 1897
De ivrige	3 %	11 %	15 %	11 %	20 %	16 %
De villige	39 %	51 %	42 %	46 %	48 %	47 %
De uinteresserte	57 %	35 %	39 %	40 %	29 %	34 %

Samme undersøkelse tok for seg hva de ulike deltakerprofilene oppga som viktigste motivasjonsfaktorer og hindringer for deltakelse. Som det går fram av tabell 2 er det få forskjeller mellom «de ivrige» og «de interesserte», men «de ivrige» scorer høyere på de ulike faktorene (med unntak av å beholde jobben) og lavere på hva de opplever som barrierer. «De uinteresserte» har en høyere gjennomsnittsalder og skiller seg fra de andre to gruppene blant annet ved at å beholde jobben rangeres som et viktigere motiv enn høyere lønn/allmenndannelse.

Tabell 2 Utdrag av tabeller over motivasjonsfaktorer og barrierer for deltakelse (Vox 2007). Prosent.

	De ivrige (N= 265) (N*= 186, N**= 162)	De villige (N= 878) (N*= 782, N**= 468)	De uinteresserte (N= 702) (N*= 534, N**= 208)	Total
De fire viktigste oppgitte motivasjonsfaktorene for å delta				
Øke egne ferdigheter	91	88	72	83
Gjøre jobben i dag bedre	81	74	62	70
Krav fra virksomheten*	72	65	55	62
Allmenndannelse	68	(58)	(42)	56
Høyere lønn*	(63)	61	(45)	54
Beholde jobben*	(43)	(47)	48	47
De fire viktigste oppgitte hindringene for å delta				
Arbeidspress/tidsmangel	25	31	28	30
Kan det jeg trenger for å mestre jobben	20	30	31	29
Familieforpliktelser	19	21	16	19
Mangel på økonomiske støtteordninger	19	20	15	18

Motivasjon: Spørsmål merket * er bare stilt til respondenter i jobb, spørsmål merket ** er bare stilt til de som har barn under 16 år. Respondentene viser andelen som har svart 5 eller 6 på en skala fra 1 til 6, der 1 = svært lite viktig og 6 = svært viktig.

Hindringer: Tabellen viser antall sysselsatte som svarer at de er "helt enig" i at følgende hindringer begrenser deres deltakelse i opplæring.

Tabell 3 viser et utdrag fra VOX- barometeret året etter, 2008. De med grunnskole som høyeste utdanning scorer høyest på spørsmålet om de gjerne skulle tatt mer utdanning på spørsmål om de trives i jobben de har. De er også blant de mest fornøyde når det gjelder om de er fornøyd med statusen jobben gir, og om de mestrer jobben.

Tabell 3: Tilfredshet med jobb og utdanning etter utdanningsnivå (Vox 2008:13). Prosent.

	Grunnskole N = 317 N*=181	Yrkesfaglig vgs N = 308 N*=261	Allmenn- faglig vgs N = 450 N* = 290	Høyere utdanning N = 923 N* = 811	Total N = 2000 N* = 1541
Jeg skulle gjerne tatt mer utdanning enn jeg har i dag	70	66	62	45	56
Jeg trives godt med jobben jeg har i dag *	94	90	86	92	91
Mine arbeidsoppgaver passer godt med mine kvalifikasjoner*	89	89	85	90	89
Jeg er fornøyd med statusen jobben gir meg*	81	82	78	81	80

Prosentandel som har svart 3 eller 4 på en skala fra 1-4 der 1 = helt uenig, 3 er delvis enig og 4 er helt enig. Spørsmål 1 er stilt til alle, de øvrige spørsmålene merket * er bare stilt yrkesaktive,

Samme undersøkelse viser at de med grunnutdanning som høyest fullførte utdanning skiller seg fra samtlige øvrige utdanningsgrupper mht. hva som oppgis som hovedmotiv for å ta mer utdanning: De rangerer det å få nye, utfordrende arbeidsoppgaver høyest, fulgt av høyere lønn/trygg jobb. For samtlige av de andre utdanningsgruppene oppgis høyere lønn som viktigste drivkraft. Sammenlignet med undersøkelsen fra året før (tabell 2) framstår imidlertid økt lønn som et langt viktigere motiv for samtlige utdanningsgrupper. Det kan muligens ha sammenheng med at den siste skalaen gir rom for færre nyanser.

Tabell 4: Begrunnelser for å ta utdanning etter utdanningsnivå – prosent (Vox, 2008:27)

	Grunnskole Korrigert (N= 317)	Yrkes- faglig vgs (N = 308)	Allmenn- faglig vgs (N= 451)	Høyere utdanning (N= 924)	Total (N= 2000)
Få høyere inntekt	68	70	71	60	65
Få nye, utfordrende arbeidsoppgaver	70	66	67	58	63
Få trygg jobb	68	65	61	38	52
Møte økte kompetansekrav i nåværende jobb	52	58	50	55	54

Prosentandel av yrkesaktive som har svart 3 eller 4 på en skala fra 1-4 der 1 = helt uenig, 3 er delvis enig og 4 er helt enig.

Som nevnt innledningsvis fokuserer denne studien på «de interesserte» som ønsker å delta, men ikke gjør det. Opplysningene fra Vox-barometrene vil særlig bli sett i sammenheng med funn som framkommer i kapittel 5.

1.5 Oppgavens struktur

Innledningsvis presenteres tema og problemstilling, de ulike like aktørkategoriene som inngår i oppgaven, eget ståsted, samt funn fra tidligere forskning som anses som relevante for problemstillingene som blir drøftet. Del 2 omhandler sentrale teorier knyttet til motivasjon og

barrierer. Del 3 beskriver og begrunner valg av metode, datainnsamling og utvalg, samt analyseprosessen og kvalitet. Del 4 beskriver og drøfter hvordan de ulike aktørene anerkjenner/ vektlegger ulike motivasjonsfaktorer og barrierer for å delta/ikke delta i opplæring, og i hvilken grad praksis synes å reflektere det aktørene oppgir som vesentlig for voksne utdanningssøkende. Del 5 sammenfatter sentrale funn fra analysen mot teoretisk rammeverk og tidligere forskning. Del 6 oppsummeres praksiser som kan tenkes å ha overføringsverdi for de som har som ambisjon at flere voksne skal ta videregående opplæring, og hvordan endrede eksterne rammebetingelser kan ha betydning.

2. Teoretisk rammeverk

Denne delen omfatter sentrale teorier som søker å forklare hvorfor voksne bruker tid, krefter og (ofte) penger på å lære nye ting, og motsatt: At mange, og gjerne de myndighetene *helst* vil ha tilbake til skolebenken velger ikke å delta. Teoriene antas å ha innflytelse på aktørens valg av strategi(er) og vil bli lagt til grunn for analyse og drøfting av deres strategier og konkrete tilbud i del 4 og 5.

2.1 Motivasjon

Motivasjon kan beskrives som «en situasjonsbestemt tilstand som påvirkes av verdier, erfaringer, selvvurderinger og forventninger» (Skaalvik & Skaalvik 2005:33). Voksnes motivasjon for å lære noe nytt er i stor grad knyttet til opplevde behov knyttet til egen livssituasjon, der læring vil bidra til å dekke det oppståtte behovet (Knowles et al 2005). Voksne er derimot «meget lidt tilbøjelige til at engagere seg i læring, som de ikke kan se meningen med eller har nogen interesse i» (Illeris, 2006: 217). Endringer i livssituasjon vil kunne føre til at det oppstår nye behov. I en kvantitativ undersøkelse (Aslanian og Brickell, referert i Meriam, Caffarella og Baumgartner 2007) oppga 83 % av deltakerne endringer som allerede hadde inntrådt, eller som man forventet ville komme, som utløsende årsak til at de deltok i læringsaktiviteter. De resterende 17 % deltok for læringens egen skyld. Undersøkelsen gjaldt både formell og ikke-formell opplæring, men de fleste endringene som ble oppgitt (56 %) var relatert til arbeid. Endret familiesituasjon ble oppgitt av 16 %, mens endring av helsetilstand ble oppgitt av 5 %. Ved slike endringer i livssituasjon kan videregående opplæring ses som en relevant løsning for den enkelte: Arbeidsledighet eller

krav om økt formell kompetanse i jobben man har, kan motivere til å skaffe seg fagbrev eller høyere utdanning der studiekompetanse er første skritt på veien. Større barn kan føre til at man endelig får tid og overskudd til å realisere tidligere planer om mer utdanning, og/eller at man tar mer utdanning for å være en god rollemodell. Tap av partner kan medføre at man trenger økte inntekter, men også en nyorientering med tanke på hva man vil ha ut av livet. Endret helsetilstand kan innebære at man må orientere seg mot et nytt yrke der videregående opplæring, evt. høyere utdanning, er en forutsetning (Tønseth, 2011, Meriam og Baumgartner, 2007). Motivene kan med andre ord være svært ulike, og en rekke undersøkelser viser at de også ofte er sammensatt (Cross, 1981).

Stilt overfor spørsmålet om «læring er løsningen», vil voksne bruke mye energi på å vurdere fordeler med å delta opp mot ulemper med å la være. En viktig oppgave for de som skal motivere og legge til rette for læring blir dermed å bidra til å synliggjøre at ny kunnskap faktisk vil bidra til å dekke det oppståtte behovet (Knowles et al 2005). En bør imidlertid være bevisst forskjellen mellom å «hjelp til» med å vise fordelene og at hjelpen blir et maktmiddel, der legitim motstand mot å lære noe man selv ikke føler behov for, omskrives til manglende motivasjon av dem som er i posisjon til å definere hva den andre «trenger» (Ahl, 2006). Det kan være rasjonelle grunner til at voksne velger ikke å ta mer utdanning. De kan ha en jobb de trives i, som de mestrer godt og som de ønsker å fortsette med, jf. tabell 3. De kan være i en livssituasjon der det er helt andre gjøremål som står øverst på prioriteringslista, mens vendepunkt seinere i livet kan endre synet på dette. Mange med kort utdanning vil også være mer opptatt av å få en ny jobb enn å gå omveien om mer skolegang. Så lenge det er et reelt alternativ blir mer utdanning dermed mindre interessant (Paldanius, 2006).

2.1.1 Ytre motivasjon

Deltakere som er ytre motivert vil først og fremst være opptatt av hva kunnskapen kan brukes til: hvilken belønning man får, eller forventer å få, på et seinere tidspunkt. Det kan være nærliggende å tenke at det å ta videregående opplæring i voksen alder i stor grad er ytre motivert, ettersom arbeid er en sentral del av den voksnes identitet. En rekke undersøkelser peker også på jobbrelaterte motiv for å delta i læring som ønske om økt status, høyere lønn, forfremmelse, å skifte jobb eller - noe mer defensivt - økt jobbsikkerhet (Cross, 1981). Målene ovenfor kan oppnås direkte ved at man får et fagbrev, eller indirekte der studiekompetanse og ev. nye programfag blir et middel til å nå det egentlige målet, høyere utdanning. Svensen (2000) deler denne formen for ytre motivasjon i to orienteringer: De som

deltar fordi det er fornuftig og nyttig, og de som deltar fordi det er det minste av to onder, der alternativet kan være å miste jobben eller å fortsette i en jobb man ikke trives i.

2.1.2 Indre motivasjon

En indre «drive» til å lære er grunntanken i den humanistiske tradisjonen: Målet for læreprosessen er personlig utvikling, ikke instrumentelle nyttefunksjoner (Lindemann, 1926). Belønningsaspektet finnes også her, men da i form av indre belønninger som økt livskvalitet, selvtillit, og arbeidstilfredsstillelse (Knowles et al 2005). Jobbrelaterte motiv som interesse for faget, faglig trygghet og økt arbeidsglede i eksisterende jobb vil med andre ord kunne være knyttet til indre motivasjon, men det kan også dreie seg om en genuin lyst til å utvikle seg gjennom å lære noe nytt, uten at det er knyttet til at man forventer et spesifikt utbytte. Et annet motiv kan være å få vist overfor seg selv (og andre) at man får realisert tidligere planer om å fullføre en tidligere påbegynt utdanning. Indre motivasjon regnes som mer robust når det gjelder fullføring av et læringsløp, men motivene er, som tidligere nevnt, ofte sammensatt, og når man først er i gang har mange erfart at også de som i utgangspunktet i hovedsak var ytre motivert (eller ikke motivert i det hele tatt) blir overrasket av hvor givende selve læringsprosessen viser seg å være.

2.2. Sosiokulturell påvirkning

Framfor å fokusere på selvutvikling og vekst, eller forventet belønning, vil et sosiokulturelt perspektiv sette motivasjon for læring i en sosial kontekst, der kultur, samfunn og de nære omgivelsene spiller en vesentlig rolle: Motivasjon oppstår sjelden: «in splendid isolation from the world in which the learner lives; (...) it is intimately related to that world and affected by it» (Jarvis, 1987:11). Hva vi ønsker å lære, og om vi ønsker å lære, vil dermed også være påvirket av hva omgivelsene til en hver tid signaliserer som viktig eller interessant, det være seg venner, forbilder, arbeidskolleger - eller storsamfunnet.

2.2.1 Påvirkning fra nære omgivelser

Rubenson (sitert i Merriam et al., 2007: 68) peker på to viktige faktorer som virker inn på motivasjon for læring; «the long arm of the family, and the long arm of the job». Familiens lange arm innebærer at sosialisering gjennom bl. a. familie (og nærmiljø) kan føre til en positiv, så vel som negativ, holdning til å lære i voksen alder. Dels vil påvirkningen allerede ha fått gjennom oppvekst og tidligere skolegang ha formet bilde av hvordan man oppfatter seg selv som en lærende, men det vil også kunne ha avgjørende betydning om

familie og nærmiljø oppmuntrer eller verdsetter et initiativ til å sette seg på skolebenken. Cross (1981) viser til at for voksne står arbeid, familie og andre aktiviteter sentralt. En beslutning om utdanning vil dermed ikke bare være opp til den enkelte, men også kunne involvere så vel familie som arbeidsgiver. Omgangskrets eller kollegaer på jobb påvirke i positiv retning, ved at de allerede har skaffet seg mer formell utdanning og anbefaler andre å gjøre det samme. Det motsatte kan imidlertid også være tilfelle, jf. pkt. 2.3.4.

2.2.2 Påvirkning fra samfunnet

Mot slutten av 1980-årene ble utdanning som virkemiddel for økt konkurransevne og økonomisk vekst, revitalisert (Rubenson 2004). Lisboa-erklæringen⁴, som har hatt stor innflytelse på norsk utdanningspolitikk, er ett eksempel på dette. Denne, og andre EU-erklæringer, kan ses i sammenheng med vår tids teknologiske utvikling og en globalisert økonomi med multinasjonale selskaper og utflagging av produksjon til lavkostland. En kunnskapsbasert økonomi kan være en strategi for høykostland for å møte, (og helst vinne), konkurransen. Fra myndighetene legges det også sterk vekt på at det vil bli færre arbeidsplasser for ufaglærte, at voksne uten fullført videregående opplæring er overrepresentert blant arbeidsløse og uføretrygdete, og at den norske velferdsstaten er under press. Samtidig fokuserer arbeidsmarkeds- og velferdspolitikken i økende grad på at det er et individuelt ansvar å møte utfordringene (Olssen, 2008). En negativ holdning til å skaffe seg mer utdanning som middel for å styrke sin posisjon i arbeidslivet er dermed ikke bare et brudd på den herskende normen om at utdanning fører til økt ansettbarhet, men også på den enkeltes ansvar for å gjøre seg ansettbar. De som bryter med denne normen, blir i verste fall stigmatisert. Blir de arbeidsløse, uføretrygdete eller lavtlønnet, har de seg selv å takke (Nesbit, 2005). Alternative forklaringer, som at manglende formell utdanning og uførhet kan skyldes dårlig helse i utgangspunktet, svikt i grunnskoletilbudet⁵, en for teorientret yrkesutdanning, eller et konformt⁶ arbeidsliv som stiller høye krav, problematiseres i mindre grad.

Parallelt ser vi en Livslang Lærings-diskurs om at man aldri er «utlært». Samfunnet legger til rette for livslang læring, men forventer samtidig en kontinuerlig innsats på læringsfronten. At man kan (fortsette å) lære gjennom hele livet var i sin tid et brudd på en århundrelang praksis med at utdanning var noen man tok en gang for alle, fortrinnsvis i unge

---

Lisboa-erklæringen (2000) er særlig knyttet til målet om å styrke Europas konkurransevne i forhold til USA og Asia, blant annet gjennom en kunnskapsbasert økonomi.

⁵ Arbeidsledige/uføre har i gjennomsnitt langt svakere lese- og tallforståelse enn andre (Bakke, 2010)

⁶ Utenlandske arbeidstakere erfarer problemer med å få arbeid, trass god utdanning. (Tjomsland 2002)

år (Field, 2006), men koblingen mellom Livslang Læring og kunnskapsøkonomi kan bidra til å konstruere den voksne som en som per definisjon skal lære hele livet (Fejes 2006). Det blir dermed ikke bare en rett å lære, men en plikt for den enkelte, som bidrag til å opprettholde økonomisk vekst og velferdssamfunnet. Dette trekket ved samfunnsutviklingen vil trolig igjen påvirke både den enkelte og hans/hennes nære omgivelser.

Hirschman (1970, referert i Neumann 2001) peker på at subjektene kan møte en diskurs med ulike strategier. Slik jeg tolker Hirschman vil en person i subjektposisjonen «Voksen uten fullført videregående opplæring» kunne tenkes å:

- like/oppføre seg i tråd med diskursen: Med glede å oppsøke/ ta i mot tilbudet
- akseptere: Si seg interessert i mer utdanning, uten nødvendigvis å realisere planene
- melde seg ut: Avvise at videregående opplæring er løsningen på egne utfordringer.
- protestere, på egne eller andres vegne

I den resterende delen av studien karakteriseres den første gruppa som «De motiverte», den andre som «De interesserte» og de to siste som «De uinteresserte». Voksne med grunnskole som høyeste utdanning er mindre opptatt av å ta mer formell utdanning enn den øvrige delen av befolkningen, men gruppa motiverte og interesserte er som nevnt innledningsvis tilsynelatende omfattende, på til sammen 42 % (Tabell 1, Vox 2007). Generelt vil imidlertid en del respondenter svare i tråd med hva de oppfatter som det «korrekte» svaret (Ringdal 2001). Hvis det er en opplest og vedtatt sannhet at mer utdanning er løsning både på egne og samfunnets utfordringer, kan det være vanskelig å svare at man faktisk *ikke* ønsker å ta videregående opplæring. Antallet som reelt ønsker mer utdanning er derfor trolig noe lavere.

Når samfunn og /eller nære omgivelser setter en standard, som bidrar til tanker som «jeg burde ta mer utdanning», kan det defineres som normbasert motivasjon (Svensen, 2000). Motivasjon kan som nevnt under pkt. 2.1 også komme av at man befinner seg i en livssituasjon der utdanning forventes å løse et selvopplevd behov og gi uttelling i form av ytre belønninger eller økt livskvalitet. Det er imidlertid ingen automatikk i at tanke blir til handling. Motivasjon er viktig, men indre og ytre barrierer vil også virke inn når det kommer til å ta et konkret valg (Rubenson, 1976). Den neste delen tar for seg ulike momenter som kan være utslagsgivende.

2.3 Barrierer

Cross (1981) har sammenfattet ulike studier vedrørende årsaker til manglende deltakelse og deler barrierene inn i tre hovedkategorier: Situasjonsbetingede og institusjonelle barrierer

(ytre barrierer) og indre barrierer knyttet til egne mestringsforventninger. Hvor vesentlige ulike barrierer oppleves av den enkelte, har sammenheng med hvor høyt motivert hun/han er: en person som er svært motivert kan trosse både vær og vind, mens mindre barrierer kan oppleves som uoverkommelige for en som er mindre motivert (Rubenson, 1976).

For en aktør som tar mål av seg til å nå ikke bare de mest motiverte, men også «de interesserte», som står på vippen eller er litt skeptiske, blir tilrettelegging som motvirker ulike barrierer dermed sentralt. I hvilken grad kurstilbyderne vektlegger dette i strategi og praksis vil bli behandlet i kapittel 4 og 5.

2.3.1 Ytre barrierer

Situasjonsbetingede barrierer er hindringer på et gitt tidspunkt eller over et tidsrom som kan være langvarig, men som kan endre seg, jf. endring i livssituasjon. Det kan dreie seg om faktorer som mangel på tid (f.eks. pga. omsorgsforpliktelser eller krevende arbeidssituasjon), lang reisetid/manglende transport, at man ikke har råd til å betale direkte kostnader knyttet til studiet, eller at deltakelse innebærer tap av trygd eller arbeidsfortjeneste. Rubenson (1975) viser at den siste barrieren er påviselig knyttet til inntekt (når andre variabler som utdanning og trivsel i skoletid er trukket ut).

Det er vanskelig for utenforstående aktører å løse problemet med (opplevd) mangel på tid, men desentraliserte og gratis eller rimelige tilbud, og at man ikke mister trygd eller arbeidsfortjeneste, vil være viktige bidrag i å fjerne, eller minske, de øvrige barrierene. Aktørene er samtidig underlagt eksterne rammebetingelser (som økonomi og regelverk) som også vil ha innflytelse på hvor stort handlingsrom man har i så henseende.

Institusjonelle barrierer er knyttet til det aktuelle tilbudet: Kjenner man i det hele tatt til det? Er tilbudet relevant? Er det lett å melde seg på, og kan jeg begynne når det passer meg? Må jeg slutte i jobben for å delta, eller kan det kombineres? Er det (for) strenge krav til frammøte? For høy progresjon? (Cross, 1981). For voksne som ønsker fagbrev vil vansker med å få læreplass også kunne være en hindring. Her har aktørene større spillerom, kanskje særlig med tanke på at mangel på informasjon er en vesentlig barriere for mange (jf. pkt. 1.3). For de øvrige momentene (tilbudsbredde og fleksibilitet mht. oppstart og gjennomføringsform og tidspunkt) vil deltakergrunnlaget og økonomiske rammevilkår ha innvirkning. Illeris (2004) understreker betydningen av at man undersøker hva som viktig for den det gjelder, og om det som tilbys i det hele tatt oppleves som relevant for den det angår. En etterspørselsorientert tilnærming vil samtidig trolig bidra til at flere finner «noe som passer for seg», og melder seg på, slik at en får en positiv spiral.

2.3.2 Indre barrierer

Voksne med lav utdanning, svak økonomi, arbeidsløse/i en utsatt posisjon på arbeidsmarkedet eller på andre måter marginalisert, gis høy prioritet i ulike offentlige tiltak for økt kompetanse, også videregående opplæring. Siden mer utdanning kan være et middel til å oppnå (tryggere) arbeid, bedre økonomi samt økt selvrespekt og anerkjennelse, kunne man forventet at de voksne ville stå i kø for å delta i ulike program for kompetanseheving, så framtid de praktiske barrierene ble fjernet. Det er som kjent ikke tilfelle. Det ambisiøse målet i opplæringsloven om at alle skal få et tilrettelagt tilbud som fører fram til den sluttkompetansen de ønsker, forutsetter at ytre barrierer nevnt ovenfor (som er innenfor aktørens rekkevidde) er fjernet. Hvordan de ulike tilbyderne organiserer og tilrettelegger for å motvirke barrierer vil bli drøftet i del 4 og 5. De neste sidene tar for seg teorier om barrierer som gjør at en likevel ikke deltar, selv om «alt det andre» er på plass.

Forventninger til egen mestring og forventninger til utbytte

Bandura (1986) beskriver hvordan den enkeltes forventninger til egen mestring (efficacy expectations) og hva man vil få igjen for innsatsen (outcome expectations) påvirker motivasjonen. Selv om målet kan være forlokkende, kan det overskygges av at man ser det som mest sannsynlig at man ikke vil lykkes. Voksne som har dårlige erfaringer med skole/læring vil dermed trolig ofte styre unna, for å unngå et (nytt) forventet nederlag. Skaalvik og Skaalvik (1993) deler selvpoppfatningen i en kognitiv og en affektiv dimensjon. Den kognitive dimensjonen beskriver personens roller og egenskaper slik hun tror andre ser henne: Hyggelig kollega, hjelpsom datter, flink sjåfør, ikke fullt så flink i matte. Den følelsesmessige dimensjonen dreier seg om hvordan personen verdsetter seg selv, noe som ikke er isolert fra hvordan hun antar omverdenens oppfatning er. Også Patricia Cross peker på at holdning til utdanning påvirkes av egne erfaringer, så vel som omgivelsenes holdninger:

Attitudes towards education arise directly from the learners own past experience and indirectly from the attitudes and experiences of friends and «significant others”. Adults who hated school as children, in part at least because they were constantly placed in a competitive situation where they did not do well, are unlikely to return voluntarily to the scene of their former embarrassment. (Cross, 1981:125-126).

Hvis man forklarer tidligere nederlag på skolen med at det er en selv det er noe galt med, vil den negative selvpoppfatningen i forhold til det å lære kunne bli ganske permanent. Dersom man derimot ser at det kan ha vært andre årsaker, som umodenhet, lav egeninnsats, liten støtte hjemmefra eller dårligere lærere, dreier det seg om noe det går an å gjøre noe med, (Svensen, 2000), eller som allerede er blitt mindre aktuelle fordi man nå er i en annen livssituasjon.

Å være villig til å lære er ikke ensbetydende med et ønske om å gå mer på skole. For den som har negative erfaringer med det tradisjonelle utdanningssystemet, og derfor kvier seg for alt som smaker av «skole», vil det være en fordel at læringen skjer på arbeidsplassen, og helst er så praksisnær så mulig (Illeris, 2004). Opplæring på arbeidsplassen vil også kunne ha positiv betydning ved at det oppstår en referansegruppe det er naturlig å sammenligne seg med. Betydningen av at personer en kan sammenligne seg med deltar – og lykkes - er spesielt stor for de som har et en svak selvoppfatning og liten tiltro til egen suksess (Bandura, 1997).

Alternativt kan man forestille seg at det nok er mulig å nå målet, men at innsatsen det vil kreve ikke står i forhold til hva man vil oppnå. Fullført videregående opplæring skulle tilsynelatende være «bryet verd» for svært mange, men ikke for alle. Innen helsesektoren og en rekke yrker innen transport og bygg- og anleggsbransjen er det nøkkelen til fast ansettelse og/eller økt lønn. I noen yrker er det også en forutsetning for å få autorisasjon til å kunne utøve yrket. I andre bransjer, som varehandel og renhold, etterspørres derimot fagbrev i mindre grad, og der er ingen automatikk i at man går opp i lønn eller får økt status og ansvar. Om man må slutte eller ta ulønnet permisjon fra jobben, eller får redusert ev trygdeytelser vil verdien av utbyttet trolig også synes mindre, i alle fall på kort sikt, jf. også pkt. 2 3.1.

Nære omgivelser som barriere

Familie, omgangskrets og kolleger kan som nevnt i pkt. 2.1.3 ha en positiv effekt, men det motsatte kan også være tilfelle. En medvirkende årsak til at man ikke har fullført videregående opplæring kan ha vært at en sjøl, familie og venner så det som viktig å skaffe seg jobb og tjene egne penger så raskt som mulig, mens skole og teoretisk lærdom ga mindre anerkjennelse, jf. igjen «familiens lange arm» Da er det også sannsynlig at man ikke definerer seg som en «lærende» person i forstand av at læring er det som foregår på skolen (Rubenson, 1976). Den som i en periode velger å prioritere tid på lekser og skole, framfor serviceoppgaver og samvær med familien, kan risikere å bli sett på som egoistisk og illojal mot familiefellesskapet. Også arbeidskolleger kan gi negative signaler, og kanskje særlig dersom man er den eneste på arbeidsplassen som vil ta mer utdanning. Slike holdninger kan gjøre det vanskeligere å begynne på utdanning på nytt i voksen alder. Mange kan i tillegg oppleve å komme i konflikt med egen identitet og verdier, både at man føler seg/blir sett på som en overløper, men også fordi man i løpet av utdanningen endrer interesser, språk og væremåte og (re)konstruerer en ny identitet som lærende (Brine & Waller 2004; Illeris 2004; Rønning 2007).

Oppsummering

Voksnes motivasjon for å lære noe nytt vil oftest springe ut fra et opplevd behov knyttet til egen livssituasjon, men en diskurs der samfunnet vektlegger betydningen av fullført videregående opplæring vil også ha stor innflytelse. Noen vil være overveiende positive og aktivt oppsøke tilbud for egen maskin, noen vil akseptere at det kan være et poeng, men være mer avventende. Andre vil være avvisende til at mer utdanning vil bidra til å løse deres utfordringer. Hvor den enkelte voksne vil kunne plasseres vil neppe være konstant.

For aktører som ønsker å nå flere enn de som allerede *er* motiverte, vil «de interesserte» trolig være det største rekrutteringspotensialet. I tillegg vil «de uinteresserte» kunne komme i en livssituasjon der de enten får et selvopplevd behov for å ta mer utdanning, eller at utdanning framstår som det minste av to onder. Voksne vil ofte ha sammensatte motiver, som også kan endre seg.. For noen vil *hoved*motivet kunne være læringen i seg selv, for andre hvilken belønning man får (eller forventer å få) på sikt. De kan oppleve ulike former for barrierer; situasjonsbetingede, institusjonelle, eller barrierer knyttet til egne forventninger. Ut fra den teoretiske gjennomgangen vil aktørene forventes å forholde seg til noen, om ikke alle, av momentene i sine strategier for å rekruttere voksne til videregående opplæring:

- at det konkrete tilbudet må oppleves som meningsfullt av den enkelte
- at det vil gi utbytte i form av (ny) jobb, bedre og høyere lønn/status
- at det vil være personlig utviklende, og gi økt selvtillit
- at tidspunkt, avstand og kostnader må være overkommelig
- at krav til framdrift må være overkommelig
- at man som voksen kan mye fra før
- at man vil kunne gå sammen med arbeidskamerater/bekjente
- at undervisningen er praksisnær, og gjerne foregår på arbeidsplassen

Ikke minst er det en grunnleggende forutsetning at de det gjelder faktisk er kjent med hvilke muligheter som finnes.

Del 4 tar for seg de ulike tilbyderne som omfattes av oppgaven. Hvem anser de som sin(e) målgrupper? Hvilke drivkrefter og barrierer ser de i prinsippet som vesentlige å ta hensyn til for at flest mulig skal bli motivert til å ta videregående opplæring? Og hvordan tilrettelegger og informerer de om tilbudene konkret?

3 Forskningsmetode

Denne delen omhandler metodegrunnlaget for studien. Innledningsvis beskriver jeg min forforståelse forskningstilnærming og valg av metode. Deretter beskrives utvalg og analyseprosess, mens den siste delen omhandler kvalitet knyttet til troverdighet, gyldighet, overførbarhet og etikk.

3.1 Forforståelse

Som nevnt innledningsvis er jeg rådgiver i et studieforbund. Tilbud til voksne som ønsker videregående opplæring har vært et sentralt innsatsområde, og en viktig del av min forforståelse er relatert til egen arbeidserfaring. Jeg arbeider i sentralledet, og møter i liten grad den enkelte deltakeren, men har desto mer kontakt med de lokale kursarrangørene. I forbindelse med et delprosjekt under «Ny sjanse - ny kompetanse»⁷ koordinerte jeg innsats og bruk av ekstra tilskudd som skulle bidra til økt rekruttering til videregående opplæring, og jeg var også studieforbundets kontaktperson vis a vis Kirke- og utdanningsdepartementet. Jeg erfarte at redusert kursavgift både førte til flere deltakere og økt motivasjon blant de lokale arrangørene, og at kursarrangørene var svært opptatt av å organisere tilbudene slik at de skulle imøtekomme deltakernes behov. Etter at «Ny sjanse» ble avvirket måtte deltakerne betale full pris igjen, men det var fortsatt mange som kom. Når mange voksne velger å ta videregående opplæring i regi av studieforbund, nettskoler og andre tilbydere er det min antagelse at de av ulike årsaker (organisering, fagtilbud eller profil) oppfatter tilbudene som mest relevante

Gjennom å delta på konferanser knyttet til voksne i videregående opplæring, der flere aktører har vært representert, har jeg også erfart at det er svært ulik praksis både når det gjelder organisering av de fylkeskommunale tilbudene og hvilke samarbeidsforhold det er mellom ulike aktører. Dette inntrykket bekreftes gjennom kontakten jeg har med de ulike regionene i studieforbundet. Min forforståelse er at samarbeid mellom aktørene vil bidra til å nå flere, (jf. også Haugerud et al (2004) og denne forforståelsen var et viktig moment i valg av caseenheter (jf. pkt. 3.3). Jeg vurderer min erfaring og interesse som en ressurs, men er samtidig klar over at den kan ha betydning også for den øvrige forskningsprosessen. Dette er problematisert i avsnittet om kvalitet.

Det politiske fokuset på behovet for økt kompetanse, og ikke minst at mangel på kvalifiserte fagarbeidere er høyt oppe på den politiske agendaen, har trolig også påvirket min interesse for hvordan man kan legge til rette for at flere ufaglærte voksne formaliserer sin kunnskap ved å ta fagbrev.

---

⁷ Studieforbundene mottok øremerkede midler for å redusere prisen på kurs i videregående opplæring.

3.2 Forskningstilnærming

Forskningsspørsmålet søker å forstå hvorfor langt færre enn de som sier de ønsker mer formell utdanning på videregående skoles nivå i realiteten deltar. Målet er å synliggjøre eventuelle praksiser som bidrar til at flere voksne får realisert sitt ønske. Utgangspunktet er at strategier og praksiser hos ulike aktører antas å spille en vesentlig rolle for om de det gjelder opplever å få et tilbud som er relevant for dem, og at aktørene har et visst handlingsrom selv om de også er påvirket av ytre rammefaktorer.

Fenomenologien tar sitt utgangspunkt den subjektive opplevelsen i den verden som personer daglig lever i, erfarer og snakker om og har fokus på å forstå fenomener ved å studere strukturere av erfaringer, oppfattelser og tanker (Thagaard, 1998). Jeg har brukt en fenomenologisk tilnærming for å få innsikt i hvordan aktørene forstår, og agerer, innenfor sitt handlingsrom utfra sitt perspektiv (Kvale & Brinkmann, 2009) og hva de eventuelt ser som hindringer for å kunne realisere strategier og intensjoner. Tilnærmingen i del 4 av studien er dels deskriptiv. Informantene kommer i stor grad til orde, direkte gjennom sitater eller indirekte ved at meningsinnholdet i intervjuet blir referert. Det gir leseren mulighet til egen tolking. Samtidig kommer min stemme fram ved at jeg fortløpende «fortolker [utover det som direkte blir sagt] for å finne meningsstrukturer og betydningsrelasjoner som ikke fremtrer umiddelbart i teksten» (ibid: 214). Fortolkende fenomenologi tar høyde for den konteksten fenomenet befinner seg og erfaringer som kan ha betydning for praksis (Greve, 2008). I del 5 er min tilnærming klart fortolkende, ved at jeg sammenfatter ulike strategier og praksiser og fortolker dem i relasjon til teori og tidligere forskning

3.3 Valg av metode

Hvorfor ulike tilbydere velger sine strategier, og hvordan disse realiseres i praksis, er en kompleks problemstilling, der mange faktorer kan forventes å spille inn. Det dreier seg på den ene siden om de ulike aktørenes tolking av sitt oppdrag og ambisjonsnivå når det gjelder hvilke mål man vil sette seg, og hvilke strategier man legger for å oppnå dem. Selv om ytre rammevilkår som lover og forskrifter, økonomi og politiske føringer vil ha innflytelse forventes aktørene å ha et handlingsrom. Utdanningsbehov og arbeidsmarked i regionen vil også kunne påvirke så vel målsettinger som strategier. Dersom fylkeskommunene er opptatt av å innfri voksnes rett fordi det er en lovpålagt plikt, vil det trolig innebære et lavere ambisjonsnivå enn hvis man ser utdanning som et virkemiddel for regional utvikling. Plikten kan innfris ved å gi et tilbud til de høyt motiverte som aktivt henvender seg for å få et tilbud, mens et mål om regional utvikling trolig vil innebære en strategi for å nå bredere ut.

Når det gjelder hvordan man går fram i praksis for å nå målet, antar jeg at forståelsen for voksnes motiver for og barrierer mot å delta, så vel som aktørenes relasjon til hverandre (samarbeid eller konkurranse) vil ha stor betydning, jf pkt. 3.1.

Valg av metode må ses i sammenheng med problemstillingen man forsker på. Jeg har valgt å gjøre en flercasestudie med tre fylker som caseenheter. Casestudier kan være hensiktsmessig når man skal forske på komplekse sosiale fenomener, der strukturelle og kulturelle effekter så vel som individuelle egenskaper og oppfatninger kan tenkes å ha betydning (Martinussen, 1994), og der «hvordan» og «hvorfor» spørsmål er viktigere i problemstillingen enn «hva» og «hvor mange», selv om også kvantitative data kan inngå. Yin (2003) framhever metoden som særlig egnet når det er uklare grenser mellom fenomenet som studeres og den konteksten det opptrer i, og/eller når konteksten forventes å påvirke fenomenet. En casestudie gir rom for å gå i dybden, og vurdere flere årsaksfaktorer, blant annet ved å forene utvalg av kvalitative og kvantitative data og metoder der det er formålstjenlig. Hensikten med å bruke flere case, er at større tilfang kan gjøre det lettere å se mønstre, antyde forskjeller eller å lage modeller. Dersom casene bekrefter hverandre, vil det også gjøre analysen mer robust (Andersen, 1997), forutsatt at det er de samme spørsmålene og variablene som er lagt til grunn. Det innebærer imidlertid ikke at resultatene kan generaliseres (jf. pkt.3.3.1). Formålet kan også være å gjøre en komparativ analyse. Også en flercasestudie består som oftest av et begrenset antall enheter. Creswell (2007) peker på faren for at et stort antall case kan gå på bekostning av muligheten for å gå i dybden, og anbefaler at man begrenser seg til fem. Yin (2003) referer derimot til multiple casestudier med opp til hundre enkeltcaser, og peker på at det ikke er antallet, men metoden som er det avgjørende. En annen sak er at multiple casestudier av et slikt omfang vil forutsette større ressurser enn en masterstudent har til rådighet.

Casestudier var lenge knyttet til én metode; den kvalitative. Yin (2003) framhever casestudier som en egen, selvstendig metode, som på lik linje med andre metoder kan brukes til både utforskende, forklarende og deskriptive studier. Det er problemstillingen, og hvilke datakilder som vurderes som relevante i forhold til denne, som avgjør hvorvidt man velger å bruke kvantitative eller kvalitative data og metoder, eller en kombinasjon. Det er med andre ord ingen fast oppskrift på hvordan man skal gå fram, noe som også har vært en av innvendingene mot casestudier: Når forskeren står så fritt, kan det være en trussel mot den objektiviteten som skal kjennetegne enhver forskning. Casestudier har også vært kritisert for at de vanskelig kan hevde å representere noe ut over seg selv, og at det dermed blir umulig å

generalisere (Yin, 2003). Disse innvendingene vil bli behandlet i pkt. 3.3 Et slikt mangfold av muligheter kan samtidig by på mange utfordringer, blant annet å velge riktig grundesign:

- å velge riktig kilder i forhold til problemstillingen, fortrinnsvis de kildene som fanger opp de viktigste faktorene som antas å ha innvirkning
- å avgrense problemstillingen slik at man ikke ender med at «alt henger sammen med alt» og en uoversiktlig rapport fordi en ikke har greid å fokusere
- å dokumentere fra start og gjennom hele prosessen (Yin, 2003)

3.4. Forskningsfelt og forskningsdeltakere

3.4.1 Valg av case-enheter

Valget av de tre fylker som inngår i studien var strategisk begrunnet (Creswell 2007). Noe av min forforståelse var, som allerede nevnt, at måten å organisere voksenopplæringstilbudet på, og hvilke samarbeidsmodeller som foreligger mellom fylkeskommunen og de øvrige aktørene, vil være av betydning. De tre fylkene i studien representerer ulike former for organisering av voksenopplæringstilbudet. Andre fylker kunne muligens i enda større grad forventes å representere ytterligheter, og dermed gi maksimal variasjon (Strauss og Corbin (1998). Når de ikke ble valgt, var det først og fremst av pragmatiske grunner (som reiseavstand og tilgjengelige informanter). Tabellen som følger sammenstiller en del nøkkeltall for de tre fylkene, som deretter oppsummeres og suppleres for hvert fylke.

Tabell 5: Nøkkeltall fra de tre fylkene 2012 (SSB 2013, VOX, 2013)

	Fylke 1	Fylke 2	Fylke 3	Land
Utdanning				
Andel innbyggere 25-67 år med <i>grunnskole</i> som høyest fullførte utdann.	20 %	25 %	27 %	20 %
Fordeling mellom studieretninger				
Andel på studiekompetansefag*	3 %	31 %	38 %	18 %
Andel på helse- og oppvekstsfag	23 %	20 %	17 %	33 %
Andel på andre yrkesfag	74 %	48 %	44 %	49 %
Andel med voksenrett	47 %	52 %	55 %	51 %
Arbeid				
Arbeidsledighet	ca. 1 %	ca. 2 %	1,5 %	
Andel med tilbud om (formell) utdanning gjennom Nav ca	70 %	96 %	84 %	80 %
Økonomi				
Andel netto driftsutgifter til voksenopplæring etter opplæringsloven (av totalt opplæringsbudsjett)	0,6 %	1 %	1,9 %	1,2 %

Fylke 1 har flest innbyggere: Nesten fire ganger så mange innbyggere som fylke 2 og nesten dobbelt så mange som fylke 3. Arbeidsledigheten er lavest blant de tre fylkene, det samme gjelder andelen arbeidssøkere med nedsatt arbeidsevne på tiltak som får tilbud om formell

utdanning av Nav. Utdanningsnivået er høyest blant de tre fylkene. Fylke 1 har den laveste andelen av utgifter til voksenopplæring av de tre fylkene relatert til det totale opplæringsbudsjettet og bare halvparten av landsgjennomsnittet. Hvordan deltakerne/ privatistene fordeler seg mellom studieprogram avviker sterkt fra landsgjennomsnittet.

Fylke 2 har færrest innbyggere og er, som det går fram av tabell 5, midt på treet når det gjelder andelen voksne som har grunnskole som høyest fullførte utdanningsnivå sammenlignet med de to andre fylkene. Mht. andelen av utgifter til voksenopplæring, ligger fylke 2 litt under landsgjennomsnittet, og mellom fylke 1 og 3. Arbeidsledigheten er høyest blant de tre fylkene, og andelen arbeidssøkere med nedsatt arbeidsevne som deltar i formell utdanning gjennom Nav er på nesten 100 %. Sammenlignet med landsgjennomsnittet finner vi langt flere innenfor studiekompetanse, mens færre har valgt helse- og oppvekstfag.

Fylke 3 har halvparten så mange innbyggere som fylke nr. 1 og nesten dobbelt så mange som fylke 2. Arbeidsledigheten, og andel arbeidssøkere som deltar i formell utdanning gjennom Nav ligger mellom fylke 1 og fylke 2. Fylke 3 har størst andel voksne som har grunnskole som høyest fullførte utdanning blant de tre fylkene, og den høyeste andelen av utgifter til voksenopplæring (mer enn tre ganger så mye som fylke 1, og 60 % over landsgjennomsnittet). Også i fylke 3 er det markant færre som velger helse- og oppvekstfag, enn landsgjennomsnittet, mens langt flere har valgt studiekompetansefag.

3.4.2 Valg av aktører

Intervjuene ble planlagt med utgangspunkt i fire kategorier aktører: Fylkeskommune, Nav, studieforbund, og nettskoler. Bakgrunnen for utvalget var at aktørene var representert i alle fylkene, og at jeg anså dem som til sammen å representere hovedvekten av tilbud: i egen regi eller som oppdragsgiver. Som det går fram av tabell 5 befinner en høy andel av deltakerne seg på studieretninger som fører fram til fagbrev i «andre yrkesfag». Særlig ett av intervjuene tilsa at andelen burde være langt lavere, dersom tallene utelukkende representerte undervisning i regi av fylkeskommunen. Det førte til at jeg oppdaget en ny aktør, som ikke var tatt med under planleggingen av studien: Opplæringskontorene. Ideelt sett burde jeg intervjuet et opplæringskontor i hvert fylke, men oppgavens omfang gjorde at jeg måtte begrense det til ett intervju (i fylke 2). Behov for avgrensning er også årsaken til at private videregående skoler ikke inngår i utvalget, basert på en antagelse om at de i mindre grad rekrutter voksne over 25 år. (Det forelå dessverre ikke aldersbaserte statistikker fra SSB).

3.4.3 Informantene

Informantene fra fylkeskommunene er ansatte i voksenopplæringsavdeling/ utdanningsavdeling samt i et karrieresenter. Studieforbundenes informanter er ansatte i studieforbundet som hadde størst virksomhet innenfor videregående opplæring i hvert enkelt fylke. De øvrige informantene er ansatte i Nav i fylke 1 og 2, leder av et opplæringskontor i fylke 2 samt i en landsdekkende nettskole som tilbyr videregående opplæring. Det lyktes dessverre ikke å få kontakt med Nav i fylke 3. Informantene ble valgt ut av den enkelte aktør, etter at jeg hadde sendt en henvendelse og beskrivelse av forskningsprosjektet til leder av hver organisasjon (vedlegg B). Det ble gjort 11 intervjuer med til sammen 16 personer. (Intervjuene med nettskolen, studieforbundet i fylke 2 og fylkeskommunen i fylke 3 var gruppeintervjuer.)

3.4.4 Datagrunnlag

Fordelen med case som metode er at forskeren kan velge mellom ulike datakilder, metoder og teoretiske tilnærminger knyttet til samme fenomen. Fellesbetegnelsen for dette er triangulering (Halcomb & Andrew 2006, Røykenes, 2008). Fordelen med triangulering er at den øker sannsynligheten for å få et dekkende bilde av fenomenet som utforskes, og dermed gi et bedre grunnlag for forståelse. Det kan også bidra til å utjevne den store innflytelsen forskeren har i kvalitative studier (Gilje & Grimen, 1995). Det finnes en rekke ulike former for triangulering, denne studien tar i bruk datatriangulering, i form av at det er hentet inn og sammenlignet ulike data knyttet til forskjellige geografiske områder og aktører.

Studien har tre hovedkilder: Informasjon framkommet gjennom intervju med ulike aktører, informasjon hentet fra de samme aktørenes hjemmesider/informasjonsmateriell, samt offentlige dokumenter og statistikker. Primærdataene for studien er intervjuer basert på en semi-strukturert intervjuguide, som dels direkte, dels indirekte berørte de ulike faktorene jeg ville utforske (vedlegg C). Intervjuguiden ble tilpasset i de tilfellene begrepene var annerledes eller spørsmål lite relevante for de ulike aktørene. Kvalitative intervjuer er godt egnet til å få fram subjektens (i dette tilfelle de ulike aktørenes) oppfatning og tanker knyttet til et fenomen (Kvale & Brinkmann, 2009). Samtidig vil det som kommer fram i et intervju av ulike årsaker ikke nødvendigvis reflektere hva som skjer i praksis (Dingwall, 1997). Det var derfor viktig å supplere informasjonen som kom fram gjennom intervjuene med sekundærdata (som beskrevet ovenfor) og jeg fikk med meg mye materiale da jeg besøkte de ulike kontorene. Dataene er tolket kvalitativt med tanke på å få fram aktørenes syn på hvem de ser som sine (primær)målgrupper, hvilke forhold de mener spiller inn når voksne velger (eller

ikke velger) å delta i videregående opplæring, og hvorvidt dette gjenspeiler seg i strategi og praksis. De ulike statistiske dataene er først og fremst sett i sammenheng med om de underbygger, /svekker eller stille nye spørsmål ved den kvalitative analysen.

3.5 Analyseprosessen

Yin (2003) presenterer tre hovedstrategier. at analysen tar utgangspunkt i eksisterende teorier/hypoteser, i motstridende sådanne (deduktive tilnærminger), eller beskriver casen, identifiserer mulige mønster, forklaringer eller funn som kommer fram underveis og analyserer disse (induktiv tilnærming). I løpet av prosessen bør en uansett veksle mellom de to tilnærmingene. Jeg benytter i hovedsak eksisterende teorier om motivasjon og barrierer i tolkning av datamaterialet, men vil også drøfte om de samme deltakerne prioriteres av alle aktørene, eller om de tvert om har ulike målgrupper.

En av utfordringene ved bruk av flercasestudie er å sammenfatte komponentene som kommer fram gjennom de første analysene av de ulike kildene til en overgripende analyse, og ikke en rekke enkeltstående funn eller hypoteser knyttet til hver enkelt kilde eller case. Dersom bitene ikke faller på plass, blir neste oppgave å sette de ulike analyseresultatene i en sammenheng, gjennom nye tilnærminger eller nye problemstillinger (Grønmo, 1985). Patton, referert i Mathison (1988:13), advarer mot å tro at triangulering innebærer at de ulike dataene føyer seg pent på plass inn i analysen, slik at den blir entydig og konsistent. Man må tvert om regne med at de ikke gjør det: "The point of triangulation is to study and understand when and why there are differences". Jeg måtte altså forvente at en del elementer ikke umiddelbart ville passe inn i en helhet eller underbygge hverandre, og det viste seg å holde stikk.

3.5.1 Intervju og transkribering

Jeg gjennomførte og transkriberte alle intervjuene selv. Det var tidkrevende, men ga samtidig mulighet til å forbedre intervjuguiden der den var uklar eller hadde uteglemte momenter. Det var også en fordel under selve transkriberingen, og lettere å kontakte informantene i ettertid dersom jeg var usikker på om jeg hadde fått med meg meningen. Mulige momenter til analysen ble notert fortløpende, men jeg slettet ikke lydfilene slik at jeg kunne ta et gjenhør da jeg for alvor satte i gang med analysen. Dialogen ble transkribert ordrett, inklusive kortere og lengre pauser, småord, gjentakelser og avbrytelser og delvis på dialekt. Jeg valgte å gjengi sitater på standard norsk, med understrekninger av ord informantene la ekstra vekt på.

En svakhet ved studien er at flere av intervjuene ble gjort under tidspress. Dels fordi jeg hadde undervurdert hvor lang tid de ville ta, dels fordi informantene hadde fått andre møter de skulle delta i og dermed måtte sette av kortere tid enn planlagt. Det førte bl.a. til for lite tid til å la spørsmål henge litt i luften, slik at informantene kunne utdype sine egne utsagn eller supplere med andre momenter som ikke kom like spontant. Informantene ble stilt de samme spørsmålene. Det varierte imidlertid hvilke spørsmål de var mest opptatt av, noe som ble reflektert i hvor utfyllende de svarte.

Alle informantene ble lovet et sammendrag av intervjuet, slik at de kunne korrigere eventuelle misforståelser, supplere med mer informasjon, eller stryke noe de ved nærmere ettertanke ikke ville stå inne for. I etterkant fant jeg ut at det ville være mer hensiktsmessig at de fikk tilsendt en redigert versjon med de momentene som pekte seg ut etter at alle intervjuene var gjennomført og som ville bli lagt til grunn for studien.. Fordi intervjuene ble foretatt over et langt tidsspenn, førte denne beslutningen til at det tok lengre tid enn planlagt å sende sammendraget, og noen fikk dessverre utdraget lovlig seint. Noen av informantene sendte presiseringer, og i ett tilfelle viste det seg også at jeg hadde misforstått hva som ble sagt.

Ved første systematisering av de transkriberte intervjuene oppdaget jeg i enkelte tilfeller var uteglemte momenter, eller at informanten(e) hadde tolket og svart på mine spørsmål annerledes enn slik de var ment, uten at jeg hadde greid å fange det opp der og da. Det ville trolig vært unngått dersom jeg hadde hatt mer erfaring og/eller hatt en medintervjuer. Hvis det gjaldt momenter som ville bli tatt med i den videre analysen, kommenterte jeg det i det i sammendraget, og ba om tilbakemelding, noe jeg også fikk.

3.5.2 Tolkning av kvalitative data

De tre caseenhetene (fylkene) og de ulike aktørene er beskrevet og tolket etter samme metodikk, ved at jeg med utgangspunkt i problemstilling og valgt teori sorterte dataene fra de ulike tilbyderne som til slutt endte opp i følgende områder:

- hvem ser aktørene som sin(e)målgruppe(r) og hvilke strategier har de for å nå dem?
- hvilke drivkrefter og barrierer ser de som vesentlige for sin(e) målgruppe(r)?
- hvor offensiv er man for å nå ikke bare de høyt motiverte men også de «interesserte»?
- i hvor stor grad gir aktørene et relevant fagtilbud til alle, og hvordan tilrettelegges det for å motivere til deltakelse og motvirke barrierer?

I tolkningsarbeidet har jeg lagt vekt på teorier og tidligere forskning knyttet til motivasjon og barrierer. Ettersom det var fylkene som var mine case-enheter samlet jeg dataene fra de ulike tilbyderne innenfor hvert fylke. I del 4 ble de først tolket hver for seg og så oppsummerte jeg et utdrag under hvert fylke som helhet. I del 5 foretok jeg en sammenligning mellom fylkene og aktørene for å identifisere sammenfallende og ulke strategier og praksiser og hvordan de kunne tenkes å ha betydning for voksnes deltakelse i videregående opplæring.

3.5.3 Tolking av kvantitative data

Under planlegging av oppgaven ble statistikker fra SSB og VOX brukt som del av grunnlaget for å velge ut fylker. Tolkningen av statistikkene ble i hovedsak gjort etter at første runde av den kvalitative delen av analysen var gjennomført. Dette var fordi jeg primært ville bruke statistikken til å bekrefte eller stille spørsmål ved funnene i den kvalitative analysen.

Manglende enhetlig datagrunnlag ble påpekt som en utfordring allerede for 10 år siden (Haugerud et al, 2004), men det synes som det i liten grad er tatt tak i av myndighetene. Antall deltakere hos de ulike aktørene kunne vært en indikator på måloppnåelse, men SSBs statistikker over voksne deltakere i skole/opplæring gjennom Nav og tilsvarende statistikker fra studieforbund, og nettskoler bygger fortsatt på ulike rapporteringssystemer. Som allerede nevnt, viste statistikken som presenteres som antall deltakere i videregående opplæring i fylkeskommunal regi (Vox 2013) seg å være antall voksne som «enten er i videregående opplæring per 1. oktober 2011 eller er registrert med resultat i videregående opplæring skoleåret 2011/12:

Tabell 6 Antall deltakere i videregående opplæring på tilbud tilpasset voksne 2011/2012 (SSB, 2014:21), mine uthevinger

Antall deltakere 25 år og eldre	20 253	100 %
Herav elever <i>og privatister</i>	8 526	42 %
Herav lærlinger og fagprøver avlagt av elever og lærlinger	4 336	21 %
Herav fagprøver avlagt av <i>praksiskandidater</i> ⁸	7 391	37 %

De 20 253 omfatter med andre ord både de som deltok utdanning i fylkeskommunal regi og privatister som kan ha forberedt seg til eksamen i ett eller flere fag på egen hånd, eller ved å ta kurs hos av de øvrige aktørene. Deltakere som følger undervisning hos én aktør, men melder

⁸ Praksiskandidatene utgjør 63 % av de som tar fagbrev. Den er definert som en privatistordning, men mange vil trolig ha forberedt seg gjennom ulike aktører, inklusive fylkeskommunen.

seg opp til privatisteksamen gjennom fylkeskommunen, kan følgelig inngå i begge statistikkgrunnlagene. At et fylke scorer høyt på antall deltakere innebærer dermed ikke nødvendigvis at de har fått et opplæringstilbud i fylkeskommunal regi.

Av statistikkene som omhandler Nav, studieforbund og nettskoler går det for øvrig ikke fram hvorvidt deltakerne er rettighetslever eller om de allerede har fullført videregående opplæring fra før. Studieforbundene rapporterer kun deltakere som har minst 75 % frammøte, og oppdragsundervisning som bedriftsinterne kurs og opplæring for Nav blir heller ikke innrapportert. Deltakere som tar flere enkeltfag kan til gjengjeld bli registrert flere ganger.

3.6 Studiens vitenskapelige kvalitet

I kvalitativ forskning er målet å oppnå økt forståelse og mening for fenomenet man studerer ved å gå i dybden, ikke å generalisere eller gi sikre predikasjoner. Resultatene kan likevel bidra til teoriutvikling, og under visse forutsetninger ha overføringsverdi (Gilje & Grimen, 1995). Forskjellene gjenspeiler seg også i begrepsbruk. I kvantitativ forskning benyttes reliabilitet, validitet og generalisering, mens kvalitative forskere ofte benytter termer som bekreftbarhet, troverdighet, og overførbarhet (Thagaard, 1998). Jeg har valgt å bruke reliabilitet, troverdighet, og overførbarhet.

3.6.1 Reliabilitet og troverdighet

Reliabilitet innebærer at resultat skal kunne etterprøves. For at det skal være mulig, må det gå tydelig fram hvilke premisser prosjektet bygger på, at grunnlaget er transparent, slik at andre forskere kan gjenta eksperimentet eller studien for å se om de kommer fram til samme resultat, gitt at det skjer under identiske, eller nesten identiske, forhold (Ringdal, 2007).

Dersom resultatet faktisk bekreftes, vil studien i tillegg ha høy intern validitet – den måler det den har sagt at den måler (Dalen, u.å.). Etterprøvbarehet er også en grunnleggende forutsetning for at et forskningsprosjekt skal være troverdig, uavhengig av metodevalg. Dette er en mindre utfordring i kvantitativ forskning, der spørsmålene (eller andre premisser) er forhåndsdefinert, og utvalget pga. størrelsen forventes å være representativt. Et kjennetegn ved casestudien (så også denne) er at utvalget ofte er strategisk; informantene velges ut nettopp fordi de er typiske i forhold til det fenomenet som skal studeres (Cresswell, 2007, Thagaard, 1998). Her er altså forskeren mer suveren, men ved å beskrive kriteriene for utvelgelse får leseren anledning til å gjøre en egen vurdering av om utvalget er relevant.

Casestudier har vært kritisert for å ha lav reliabilitet fordi de kan være vanskelige å etterprøve. Yin (2003) mener at denne kritikken kan være velbegrunnet i de tilfellene casestudien er upresis, ustrukturert og subjektiv, men at det i så fall er fordi forskeren har slurvet med design og dokumentasjon. En stringent og godt designet case vil, fortsatt i følge Yin, være reliabel. Utvalget av informanter, og den konkrete intervjusituasjonen, kan være vanskelig å gjenskape, men en detaljert beskrivelse av kriteriene for utvelgelse, supplert med tilstrekkelig andre data, vil kunne gi leseren et grunnlag for å vurdere premissene (Creswell, 2007). Analysen vil også være mer overbevisende hvis forskeren i tillegg har vurdert dataene opp mot konkurrerende tolkninger/teorier som kan gi alternative forklaringer, (Yin, 2003).

I denne casestudien foreligger det informasjon om forskeren (forforståelse, teoretisk og forskningsmessig tilnærming) samt utvelgelseskriterier og andre relevante data i forhold til aktører og informanter. Intervjuene er sendt til samtlige informanter for korrigerings, og det er lagt vekt på å ta med sitater for å bidra til at leseren kan få et selvstendig vurderingsgrunnlag. Takket være et overkommelig antall, og ikke minst velvillige informanter, kunne informasjonen også suppleres i ettertid, noe som ville vært langt mer komplisert ved f.eks. en kvantitativ analyse. Dette mener jeg også har bidratt til studiens troverdighet.

Fylkene er forsøkt anonymisert, og det er dermed heller ikke oppgitt referanser til materiale hentet direkte fra deres hjemmesider, dokumenter og brosjyrer. Denne delen av dataene blir dermed vanskelig å etterprøve under lesningen.

I kvalitativ forskning er forskeren også sitt eget «forskningsinstrument», og hans/hennes tilstedeværelse og subjektive tolkninger kan ha stor innflytelse på resultatet. Spørsmålet er ikke om forskeren påvirker, men hvordan (Kvale & Brinkmann, 2009). Dette kan skje allerede under intervjuet, ved at forskerens fortolkning av utsagn kan bli retningsgivende for hvilke spørsmål som følges opp (ibid.). Fordi jeg sjøl til daglig arbeider i et studieforbund (en av aktørene) måtte jeg være spesielt oppmerksom på å prøve å unngå at mine forforståelser skulle påvirke informantene. Under transkriberingen fant jeg to tilfeller der det så ut til å kunne ha skjedd, og lot være å inkludere utsagnene i analysen. Det innebar også at jeg måtte være spesielt bevisst på å ikke overtolke funn som stemmer med, eller overse funn som avviker fra, min forforståelse under analysen. Dette gjelder trolig først og fremst intervjuene. At jeg gjengir lengre sitater, og ved at det er flere kilder, kan bidra til å redusere denne risikoen. Yrkestilhørigheten min kan også ha påvirket ved at informanter kan ha underkommunisert problemområder eller holdt tilbake informasjon. Mitt inntrykk var imidlertid at samtlige informanter var svært åpne. Den ga imidlertid et konkret utslag i forkant, ved at en viktig aktør av slo å delta da jeg startet arbeidet med å finne informanter,

selv om jeg understrekte at jeg i denne sammenhengen var student. Jeg måtte dermed finne et nytt fylke som lignet det jeg opprinnelig hadde planlagt.

Flere datakilder vil kunne gi økt forståelse for fenomenet. En beskrivelse av konteksten vil være et hjelpemiddel, både for å forstå informantene, (jf. blant annet handlingsrom), men også for at de som måtte lese studien, skal kunne vurdere om de kjenner seg igjen og om kildeutvalget er relevant. Jeg har valgt ulike teoretiske tilnærminger: påvirkning fra samfunnet og nære omgivelser, og drivkrefter og barrierer knyttet til den enkeltes livssituasjon og selvoppfatning. Kobling til andre teorier, som for eksempel organisasjonsteori eller governmentality, eller en kvantitativ undersøkelse blant de aktuelle målgruppene i de samme fylkene, vil kunne være et korrektiv til min fortolking. Dersom det fører til samme eller beslektede resultat vil det styrke studien (Yin, 2003).

3.6.2 Overførbarhet

Forsking har som mål å komme fram til ny kunnskap: Å utvikle en teoretisk forståelse som kan bekrefte, utdype, svekke eller falsifisere eksisterende teorier, teste hypoteser, eller danne grunnlag for nye begreper, teorier eller hypoteser. En grunnleggende forskjell mellom naturvitenskapelig og samfunnsvitenskapelig forskning er i hvilken grad man kan hevde at resultatene kan generaliseres, eller om de bare er gjeldene under de gitte forholdene som danner utgangspunktet for studien. I kvalitativ forskning er målet å oppnå økt forståelse for fenomenet man studerer ved å gå i dybden, ikke å generalisere eller gi sikre predikasjoner. Resultatene kan likevel bidra til teoriutvikling, samt ha overføringsverdi, under visse forutsetninger, selv om casestudier ikke representerer annet enn seg selv (Gilje & Grimen, 1995). Yin (2003) kaller dette analytisk generalisering (i motsetning til statistisk generalisering): Casene er først og fremst redskap for å samle empiri og gjøre analyser som er analytisk eller teoretisk representative, men vil i mindre grad være egnet til generalisering i andre sammenhenger enn de som ligner den opprinnelige casen. En casestudie kan også være et grunnlag for å prøve, eller utvikle, hypoteser eller teorier som strekker seg utover casen(e).

Overførbarhet kan også defineres som ekstern validitet. Dalen (u.å., PowerPoint presentasjon) definerer dette som: «I hvilken grad resultatene kan være holdbare for situasjoner utover de som ble utforsket i den gitte undersøkelsen (eller) for andre enn de som er utforsket». Det kan hevdes at jo likere forutsetninger, jo større er overføringsverdien. Resultatene av en undersøkelse i et grisgrendt fylke med stor arbeidsledighet pga. nedlagt industri og et høyt antall voksne med kort utdanning vil i noen sammenhenger trolig oppleves å være mer relevante for fylker med sammenlignbare utfordringer enn for et tett befolket fylke

med press på arbeidsmarkedet, utviklet servicenæring og et høyt utdanningsnivå. Denne studien handler om hvilke strategier og praksiser ulike aktører har for å motivere flere voksne til å ta videregående utdanning. Som det vil framgå, er ulikhetene ikke nødvendigvis en konsekvens av ytre faktorer som de som er nevnt ovenfor.

3.7 Etske betraktninger

Prosjektet er innmeldt og godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) med godkjent forlengelse fram til 15. juni 2014 (vedlegg A). Alle intervjuopptak ble forsvarlig lagret og slettet innen 15. juni 2014. De transkriberte intervjuene er anonymisert.

Det ble ikke undertegnet noen samtykkeerklæring, men alle informantene var godt informert om sin rolle i prosjektet gjennom informasjonsbrev (vedlegg B). Hvert intervju ble innledet med opplysninger om konfidensialitet, og at informantene kunne trekke seg underveis. De har dermed gitt et informert samtykke ved å delta.

Fylkene og informantene er anonymisert. Samtidig vil det trolig være mulig å resonnerer seg fram til hvilke fylker det sannsynligvis kan være gjennom å koble ulike data. For sikkerhets skyld har jeg derfor utelatt sitater som ble fulgt av at informantene ga uttrykk for at «det er godt dette er anonymt».

Informanter vil få en kopi av den ferdige masteroppgaven slik at forskningsresultatene også blir tilbakeført deltakerne.

Når det gjelder etiske spørsmål knyttet til min egen rolle viser jeg til pkt. 3.5

4 Analyse

Denne delen av oppgaven tar utgangspunkt i de utvalgte aktørene i de tre fylkene:

- hvem ser de som sin(e) målgruppe(r) og hvilke drivkrefter og barrierer oppfatter de som sentrale når de utformer sine strategier for å nå dem ?
- hvilke praksiser har de når det gjelder å gi fagtilbud som oppleves som relevante, og hvordan tilrettelegges det for å motvirke barrierer?

4.1 Fylke 1 - Sammendrag

Informantene framhever arbeidslivet som drivkraft til å ta videregående opplæring, men også som en barriere ved at et stramt arbeidsmarked gjør det forholdsvis enkelte å skaffe seg jobb også som ufaglært og at behovet for mer utdanning dermed blir mindre. Fylkeskommunen prioriterer rettighetsdeltakerne, men gir også et tilbud i helsefag og studiekompetanse til minoritetsspråklige uten rett. Manglende ressurser ses ikke som en hindring for å kunne innfri voksenretten. Fylkeskommunen legger all opplæring ut på anbud, med utgangspunkt i forhåndsdefinert, bred portefølje. Underleverandørene legger inn tilbud på alle, eller deler av, fagene. Kursene starter opp fortløpende så snart det er minst ti deltakere, av og til før. Tilbudene er desentraliserte og består som regel av komprimerte moduler som fører fram til eksamen. Det er undervisning på dag- og kveldstid og i noen fag også nettbaserte tilbud. For rettighetsdeltakere som ikke får et organisert voksenopplæringstilbud, lages det ulike ad hoc løsninger. De som har lang praksis får veiledning fram mot teoriprøven (praksiskandidat). De som må gå skoleløp, kan dels få plass i ordinære klasser (for ungdom), men fylket kjøper også enkeltplasser hos ulike kurstilbydere og opplæringskontorene. Deltakerne søker læreplass fortløpende, uavhengig av de ordinære opptakene. Nav skiller ikke mellom voksne med og uten rett, men mellom de som trenger «noe ekstra» for å skaffe seg arbeid; personer med lav arbeidsevne og minoritetsspråklige. Også Nav prioriterer i stor grad studieforbereidende og helsefag. Studieforbundet er en av fylkeskommunens underleverandører. Det arrangerer modulbaserte løp for voksne både med og uten rett, og tilbyr i tillegg bedriftsinterne praksiskandidatkurs fram mot fagbrev. Studieforbundet når ut til deltakere som ikke selv tar initiativ ved å bruke arbeidsplassen som rekrutteringsarena, og motiverer deltakere på BKA⁹ kurs til å fortsette på fagbrev.

---

⁹ BKA = Basiskompetanse i Arbeidslivet. En ordning for å gi grunnleggende ferdigheter i lesing, skriving, regning og IKT. Ordningen finansieres ved at det offentlig dekker undervisningskostnadene mens bedriften gir deltakerne permisjon med lønn for å delta.

Målgrupper, drivkrefter og barrierer – fylkeskommunen, fylke 1

Informanten fra fylkeskommunen er tydelig på at deres målgruppe er rettighetsdeltakerne, men det gis også tilbud til *noen* voksne uten rett.

Det vi har gjort er vel å være litt bevisste på hvem det er vi skal gi tilbud til som ikke har rett, hvilke grupper er det naturlig å kunne gi et tilbud. Det har vært behandlet i det faglige rådet, hvem det er vi satses på. Veldig mange minoritetsspråklige med en utdanning fra utlandet som ikke kan brukes til noe, har vi valgt å gi et tilbud. (Informant, FK 1)

Når det gjelder motivasjon skiller informanten fra voksenopplæringsavdelingen mellom de som tar studiekompetansefag (der motivet er å komme inn på høyskole eller universitet) og de som tar fagbrev. Av motiv for å ta fagbrev nevnes at det er en forutsetning for å få høyere stillingsprosent (i helse/omsorgssektoren) og at fagbrev generelt gir høyere lønn. Fagbrev kan ikke minst være nøkkelen til å komme seg inn på arbeidsmarkedet, og helse/omsorgssektoren nevnes igjen spesielt. Arbeidslivet synes med andre ord å stå sentralt når det gjelder å forklare både drivkrefter og barrierer. Manglende deltakelse forklares ved at et stramt arbeidsmarked gjør det enkelt å skaffe seg ny jobb, også for ufaglærte:

Men arbeidsmarkedet i vårt fylke er jo så innmari bra! Du får jobb uten at du har noen spesiell utdanning, egentlig. Og når du har en jobb, og ser at framtidsutsiktene er lyse, selv om du tenker at «Jeg burde jo hatt det fagbrevet», eller «jeg burde kanskje tenkt på noe annet», så tror jeg det sitter litt langt inne! Det ruller og går... (Informant, FK 1)

For å nå deltakerne informerer man via hjemmesider/annonser, og brosjyrer og plakater som bl.a. distribueres via Nav, kommunal voksenopplæring og bibliotek. Fylkets hjemmesider vektlegger ikke spesielle fagretninger, men enkelte av tilbudene framheves i markedsføringen:

Vårt fylke trenger jo veldig mange ingeniører, så vi har valgt å fronte både helsefag og studiekompetansefag i forhold til markedsføring, det er et bevisst valg. Det har med regionpolitikk, å gjøre, det er disse faga de trenger. Vi importerer jo ingeniører! (Informant, FK1)

Når fylkeskommunen prøver å påvirke de voksnes valg på denne måten, kan det tenkes at de framfor å øke rekrutteringen tvert om risikerer at færre voksne melder seg enn dersom man hadde vektlagt nettopp mangfoldet av muligheter. Studiekompetanse er bare et første skritt på veien mot et langsiktig mål: høyere utdanning. De som ønsker et kortere kvalifiseringsløp, kan få et førsteinntrykk av at det eneste alternativet er helse- og oppvekstfag, med mindre de oppsøker hjemmesider eller finner supplerende informasjon. En annen informasjonskanal det opplyses om i intervjuet er «trekantsamtaler» mellom Navs saksbehandler, den som søker voksenopplæring og fylkeskommunen. Informanten forteller videre at man deltar på ulike arrangementer, som karrieredag for minoritetsspråklige arrangert av den kommunale voksenopplæringa, jobbmesser sammen med Nav og informasjonsmøter som

kursleverandørene tar initiativ til. Kursleverandørene framheves for øvrig som helt sentrale i informasjonsarbeidet:

Kursleverandørene våre er kjempeflinke til å informere om voksenretten. Ofte tar jo de som har lyst å begynne på opplæring kontakt, fordi de ser en annonse også fra vår kursleverandør. De tre vi har, de forteller om voksenretten og deler ut brosjyrer, og så kommer de (deltakerne, min anm.) hit etterpå. (Informant, FK 1)

Informanten mener at deres kontor burde vært flinkere i bruk av sosiale medier, men at akkurat *her* er det mangel på (person)ressurser. Informanten forteller videre at man har fem veiledningssentre og at det er et politisk vedtak om at kontorene skal være lett tilgjengelige: Mange voksne ønsker mulighet for å treffe veilederne fysisk, og gjerne flere ganger.

Av intervjuet går det fram at voksenopplæringsavdelingen utvider sin kontaktflate gjennom kursleverandørene, Nav og kommunal voksenopplæring, men ønsker mer offensiv bruk av sosiale medier for å nå nye målgrupper. Den desentraliserte strukturen, og at man har egne veiledningssentre for voksne, bidrar trolig til å senke terskelen for å ta kontakt.

Tilbud, tilrettelegging og organisering – fylkeskommunen, fylke 1

På hjemmesiden til fylkeskommunen framheves det at opplæringen er fleksibel og at den kan kombineres med jobb og familie. Informanten forteller at de har et bredt fagtilbud, som er basert på at fylkeskommunen legger en kursportefølje ut på anbud. Underleverandørene kan gi tilbud på alle, eller noen av kursene. De fleste kursene er på kveldstid, men noen kan også gjennomføres på dagtid. I de mest populære fagene er det både klasseroms- og kombinert undervisning og i tillegg er det rein nettbasert opplæring i enkelte fag. Man kan ta ett fag om gangen, eller flere. Opplæringen er modulbasert, og deltakerne får tilbud om realkompetansevurdering. I de mer marginale fagene der det er få deltakere er det ikke like stor bredde mht. gjennomføringsform, av økonomiske så vel som pedagogiske grunner: «For det første blir det veldig dyrt, og for det andre er det er bra å være en to-tre stykker sammen, fordi da motiverer de hverandre og har noen å jobbe sammen med» (Informant, FK1). Informanten opplyser at fylkestinget har vedtatt at voksne med rett skal få tilbud om opplæring seinest seks måneder etter at søknad er mottatt, men at det kan gjøres unntak i små fag eller ved opplæringsløp som medfører ekstra store kostnader. Det er kontinuerlig oppstart så snart det er ti påmeldte, men man kan også starte tilbud når det er færre enn ti, hvis deltakerne har måttet vente lenge. De økonomiske rammevilkårene ses som gode: «Det har vært nedskjæringer, men da fordi vi har hatt for mye penger. Politikerne er veldig positive til voksenopplæring» (Informant, FK1).

De varierte modellene for gjennomføring synes å ta hensyn til voksne i ulike livssituasjoner, og kan kombineres både med jobb- og omsorgsforpliktelser. Realkompetanse-

vurdering synliggjør medbrakt kompetanse, og den modulbaserte opplæringen innebærer at undervisningsløpet lettere kan kortes ned. Den voksne slipper dermed «å lære på nytt noe» hun allerede kan, og får trolig også økte forventninger til egen mestring. Kontinuerlig oppstart så snart det er ti påmeldte gjør at det normalt går kort tid fra en tar kontakt, slik at man kan begynne mens motivasjonen er på topp.

Som nevnt har fylkeskommunen valgt å gi et gratis tilbud til minoritetsspråklige uten voksenrett, men her er det begrensinger når det gjelder valgmuligheter: «Da er det et styrt tilbud i forhold til BUA, helsefagarbeider og studiekompetansefag, for det er det vi trenger her i vårt fylke. Da får de det, de får ikke `hva som helst» (Informant, FK 1).

Det kan se ut som om minoritetsspråklige voksne uten rett forsøkes styrt inn i to prioriterte fagområder, ved at det bare er her det er gratis tilbud. I dette henseende kan man definere fylke 1 som sterkt tilbudsorientert, der tilbudet utelukkende gis fra regionalpolitiske motiver framfor å ta utgangspunkt i hva den voksne selv måtte ønske.

Når det gjelder læreplasser, understreker informanten at det i prinsippet er den enkeltes ansvar. De som allerede er ansatt kan tegne lærekontrakt i bedriften, de øvrige må skaffe lære plass. Det er gjort avtale med fagopplæringsavdelingen om å formidle også utenfor det sentrale inntaket hvis det er ledige lære plasser og tilsynelatende er ikke dette et stort problem for de voksne å få lære plass. Fylket har imidlertid bevisst unnlatt å sette opp tilbud i et fagområde som trolig ville vært svært attraktivt av mange voksne, ut fra en oppfatning av at bransjen ikke er interessert i å ta inn voksne lærlinger. Informanten forteller videre at fylkeskommunen er involvert i et prosjekt der man prøver ut en modell med realkompetansevurdering på Vg3-nivå¹⁰ (læretidsdelen) og opplæringsavtale om det man mangler på Vg3 i stedet for lærekontrakt. Slik modellen beskrives, gir den deltakerne full uttelling for medbrakt kompetanse og et kortere løp fram mot fagbrev. De slipper også å gå ned i lønn, som ellers kan være en vesentlig barriere.

Informanten fra fylkeskommunen forteller at man gjør mye for å gi et tilbud til rettighetsdeltakere som ikke får tilbud om det de ønsker seg gjennom kursleverandørene, ofte gjennom ad hoc-løsninger. Det vanligste er å engasjere fagkonsulenter som gir undervisning fram mot praksiskandidateksamen, men man kjøper også plasser hos (andre) kursleverandører og av opplæringskontorene. Det understrekes samtidig at praksiskandidatordningen er en privatistordning, også i denne sammenhengen. Mange vil allerede være i jobb, men de som ikke er det, blir informert om at de må skaffe seg praksis selv eller kontakte Nav og se om de

---

¹⁰ Realkompetansevurdering på Vg3 nivå er normalt ikke tillatt (§ 4.13, forskrift til Opplæringslova)

kan være hjelpeløse. I tillegg har ca. 50 voksne fått plass i det ordinære skoletilbudet i ulike fag. Det er bl.a. aktuelt for de som ønsker mer undervisning enn de får i det komprimerte tilbudet som er skreddersydd for de voksne. Informanten forteller videre at det nylig er startet egne tilbud for voksne som av ulike årsaker ikke kan, eller ønsker, å gå i vanlige voksenklasser. I tillegg har man egne kurs tilrettelagt for minoritetsspråklige, og et tilbud til arbeidsløse minoritetsspråklige innen helse- og oppvekstfag i samarbeid med Nav.

For rettighetsdeltakerne ser fylkeskommunen ut til strekke seg langt for at den enkelte skal få innfridd den sluttkompetanse hun/han har som mål, selv om det innebærer til dels kostnadskrevende løsninger fordi det er for få til å starte ordinære klasser. I de tilfellene fylkeskommunen tilbyr opplæring fram mot praksiskandidateksamen fraskriver man seg ansvaret for å tilby Vg3 i skole, ettersom denne retten er knyttet til elevstatus, men for de som har praksis er dette trolig et godt alternativ. Fylket tilrettelegger også for grupper som antas å ikke kunne gjennomføre ordinære løp, eller for personer som selv tror de ikke vil greie det, og senker dermed terskelen for å begynne..

Målgrupper, drivkrefter og barrierer – Nav, fylke 1

Informanten forteller at for Nav er det sentrale prioriteringer, samt hva det lokale arbeidslivet etterspør, som legges til grunn for å velge ut målgrupper. Med dagens arbeidsmarked og gjeldende føringer i oppdragsbrev, ser Nav utdanning som et hensiktsmessig virkemiddel først og fremst for voksne med nedsatt arbeidsevne og for minoritetsspråklige:

Vi kjøper ikke «i bulk» lenger, siden arbeidsledigheten er som den er. Men jeg husker jo tilbake når det var veldig stor ledighet, da kjøpte vi jo studiekompetanse for vanlige folk, og vi kjøpte yrkesutdanning innen flere fag. (...) Nå er det det som er nødvendig og hensiktsmessig. Og det betyr ikke at du (alltid – min anmerkning) må få ny utdanning eller ny fagopplæring for å få deg en ny jobb. Det er faktisk er ganske mange jobber du kan få uten å gå på skole på nytt som er helsetilpassa. (Informant, Nav 1)

Nav skiller dermed ikke mellom deltakere med og uten rett, men mellom de som «trenger noe ekstra» for å komme inn på arbeidsmarkedet, og de som kan skaffe seg arbeid uten å ta mer formell utdanning eller kan delta på ordinære utdanningstilbud. Navs informant deler oppfatningen om at fullført videregående opplæring ikke er et «must» for å skaffe seg jobb:

Vi kommuniserer jo ut hvor viktig det er med formell kompetanse. Det gjør vi hele veien. Men samtidig må vi balansere det her i forhold til hva som er nødvendig i forhold til hver enkelt person. Hva er nødvendig for at du skal få deg en jobb, ikke sant? Det er jo mange jobber som fortsatt ikke krever ... (formell kompetanse, min anm.) Vi sitter som byråkrater og forskere og undersøkere og premissleverandører, og så sier vi at: Ja, 85 % av alle jobber krever formell utdanning. Men i realiteten er ikke det sant! (Informant, Nav 1)

Dette synet sammenfaller med at det er færre som får (formell) utdanning som Nav-tiltak enn i de øvrige fylkene i casestudien (jf. tabell 5).

Tilbud, tilrettelegging og organisering – Nav, fylke 1

Informanten fra Nav forteller at Nav kjøper kurs hos ressursentre, arbeidsmarkedsbedrifter¹¹, studieforbund og private skoler og at man også samarbeider med fylkeskommunen. Da intervjuet fant sted var det tilbud i studiekompetanse og helsefag for minoritetsspråklige, samt plate-/sveis og mekaniske fag. Det siste fordi det er stort behov for nettopp denne kompetansen i dette fylket og at fylkeskommunen i følge informanten ikke har tilbud for voksne i dette faget. Nav-informanten forteller videre at man kan få dekket kostnader til å delta på annen utdanning enn den Nav har prioritert, forutsatt at den vurderes som hensiktsmessig for å få jobb, men at informantens inntrykk er at det er blitt strammet inn:

Mitt inntrykk er at man har stramma inn på dette. Før hadde du noe som het kompensasjonsregel, som betydde at du, når du fikk attføring som det het før, kunne få kompensert i forhold til det du hadde gjort, og da var det mye mer naturlig at det var sånne ting.... (Informant, Nav 1)

Det siste kan by på et dilemma:

Vi hadde strategimøte (...) Og der kom vi jo inn på det dilemmaet da, balansen mellom markedets behov og de individuelle ønskene. Det går jo på å klare å være så flink som veileder at du klarer å motivere for å gå der man mener det er størst sannsynlighet for at du får deg jobb etterpå. (...) Du (kan) godt si; Hva er det du ønsker deg? Men så skal du forholde deg til et regelverk og forskrifter og lover og få det til å passe. Det er en svær utfordring. For i møtet med enkeltmennesker, ... det er ikke noe du kan lage et system på (Informant, Nav).

Nav styrer (ikke uventet) de voksne inn i tilbud i tråd med hva arbeidsmarkedet trenger, men det ser ut til at det er vanskelig å argumentere på gruppenivå i møtet med den enkelte: For en som mest av alt ønsker å jobbe i bilbransjen og ikke innenfor helsesektoren, er det trolig av mindre betydning at en helsefagarbeiderutdanning gir større sannsynlighet for jobb. At Nav bruker skjønn bekreftes for øvrig av informanten fra studieforbundet i det samme fylket: «Der de (Nav, min anm.) mener at dette er det som skal til for den personen, så kjøpe de enkeltplasser.»

---

¹¹ Arbeidsmarkedsbedriftene gir tilrettelagt opplæring og arbeidspraksis for personer med nedsatt arbeidsevne. De kan være drevet av aktører både fra offentlig, privat og tredje sektor.

Målgrupper, drivkrefter og barrierer – Studieforbundet i fylke 1

Studieforbundet sikter bredt: «Vi har definert vår målgruppe og det er voksne uten høyere utdanning, det er vår primære målgruppe» (Informant, SF 1). Informanten anslår at litt over halvparten av deres deltakere er rettighetsdeltakere som får undervisningen dekket av fylkeskommunen. De øvrige betaler kursavgiften selv, eller får den dekket av arbeidsgiver. Informanten forteller at deltakerne som tar studiekompetanse har 10 års lavere gjennomsnittsalder enn de som tar yrkesfag. De kan ha fullført yrkesfag, og vil ta påbygg for å skaffe seg studiekompetanse, men kan også ha generell studiekompetanse, men mangle programfag for å komme inn på konkrete studier:

Vi har det vi kaller «ingeniørpakken» med de spesielle studiekompetansefagene mot ingeniørutdanning, det er veldig mange som ønsker den veien. Det er jo utrolig etterspørsel etter ingeniører. Så ingeniørpakken kjører vi både på dag- og kveldstid (Informant, SF1s)

Yrkesfagdeltakerne beskrives som en heterogen gruppe, som ofte har vært lenge i arbeidslivet. Noen har aldri fullført videregående opplæring, andre har studiekompetanse:

Men det er også veldig mange som jobber innafor et fag, et yrke, og mangler fagbrev, som tidligere har gått allmennfag. Det er alt for mye folk som blir trykka gjennom allmennfag systemet, men ender opp med så pass dårlige karakterer at de ikke gir grunnlag for opptak videre, eller de begynner å studere og ramler av første året og begynner å jobbe i et praktisk yrke der det på sikt vil det være aktuelt å ta fagbrev... (Informant, SF 1)

Også denne informanten framhever jobbsikkerhet/-status og lønn som viktige drivkrefter og viser til at ansiennitet nå teller mindre enn et fagbrev: «Det mange har erfart, skremmende mange har erfart, for eksempel på (bedrift) var at 20 års erfaring hjalp ikke når det kom til nedbemanning» (Informant, SF1). Informanten forteller vider at studieforbundet ofte rekrutterer med utgangspunkt i arbeidsplassene og at blant de som har gjennomført BKA-kurs (Basiskompetanse i arbeidslivet) er det mange som har fått blod på tann: «Hos oss så ser vi en veldig klar sammenheng. At dette (BKA, min anm.) er starten, eller kanskje det skjer BKA opplæring parallelt (...) at en kan ta med seg relevant fagstoff inn i BKA opplæringen». (Informant, SF 1). Får en først med et par deltakere fra samme arbeidsplass blir det også lettere å få med flere:

(...) det å få motivasjon til å starte på noe, «når han klare det så vil jeg og klare det» (...) Og kanskje at hindringer går det an å overvinne. For vi vet jo at mange av de som kanskje har vært ufaglærte lenge og har liten skolebakgrunn, de sliter ofte med lesing og skriving. Det vet vi jo. Og derfor har vi jo jobba veldig mye med de spørsmålene. Men det er jo klart, dette er jo folk som og har ulike erfaringer i livet, kanskje ikke de beste erfaringene med skole fra før, så det er klart at det sitter dypt inne for mange. (Informant, SF 1)

Den samme informanten framhever betydningen av hvilken kultur for læring det er på ulike arbeidsplassen: « (...)kulturelle trekk som sier at hos oss så har en fagutdanning (...) Det sprer seg! » (Informant, SF 1).

At studieforbundet er involvert i BKA-opplæring bidrar trolig til at man når ut til deltakere som vil ha motforestillinger til å begynne på «skole» igjen, men som i løpet av BKA-kursene har fått økt selvtillit. Å rekruttere via arbeidsplassen kan føre til at flere av de «interesserte» kan bestemme seg for å begynne, fordi andre har gjennomført med suksess, fordi det blir en «selvfølge», eller fordi de kan gå sammen med kollegaer.

Nærmere 50 % av studieforbundets deltakere er voksne uten rett. Betydningen av pris blir dermed mer åpenbar enn for voksenopplæringsavdelingen og Nav, og nevnes også som en viktig barriere av informanten: «Hvis de må betale sjøl, ja definitivt. Der det fins finansierungsordninger, øker etterspørselen. Det er klart at pris hindrer».

Informanten fra fylkeskommunen beskrev sine underleverandører som svært aktive mht. informasjon og markedsføring. Studieforbundet bekrefter dette, og anslår at 90 % av de som melder seg på til fylket først har vært i kontakt med dem. I tillegg til informasjon på hjemmesider, annonser og brosjyrer legger studieforbundet stor vekt på oppsøke ulike arbeidsplasser for å informere:

Det med å være ute på arbeidsplassen, vi i (studieforbundet) har jo tilgang på fagforeninger, og det er en viktig samarbeidspartner for oss (...) selvfølgelig - beslutningstakerne i bedriften må jo også gå for dette, så vi må jo ha god kontakt også med dem, men det er klart at tillitsvalgte vil være nært på folkene og kan jobbe med motivasjon. (Informant, SF 1)

I motsetning til fylkeskommunen er studieforbundet godt fornøyd med sin markedsføring på sosiale medier: «Ja, og spesielt på Facebook, der føler jeg vi har knekt koden nå for relativt kort tid siden, fått det til å funke» (informant, SF 1). Jo flere deltakere en får utover de 10 som er minimum for å sette i gang, jo bedre inntjening:

Hvis vi starter med ti deltakere i hver klasse utover, så er det jo så vidt det henger sammen hos oss, vi har ofte «break even» på omtrent det, og det betyr at vi dekker kostnadene våre, men vi har jo ingenting å utvikle oss for, eller å investere i utstyr. Og vi vil jo gjerne være moderne på utstyrsfronten og ligge langt framme når det gjelder. (Informant, SF 1)

At hver kursavgift gir en ekstra inntekt ser ut til å være et ekstra insitament for studieforbundet til å drive aktivt rekrutteringsarbeid, både av deltakere med - og uten - rett.

Tilbud, tilrettelegging og organisering – studieforbundet, fylke 1

Studieforbundet som ble intervjuet er en av underleverandørene til fylkeskommunen, og tilbyr en rekke fag etter modellene som er beskrevet ovenfor. Informanten forteller at de som tar yrkesfag ofte er i arbeid, og at mange har så lang og variert praksis at de velger å gå opp som praksiskandidater etter å ha tatt teoriundervisningen på Vg1-Vg2, framfor å avlegge skoleeksamen. Informanten forteller at de også arrangerer praksiskandidatopplæring i bedrifter når det vurderes som mer egnet enn modulbaserte skoleløp:

Å sette opp et reint praksiskandidatkurs for en bedrift, kan i noen tilfeller være enklere. Du kjenner målgruppa, du vet hvor de har sin realkompetanse og du kan bygge videre på det, heller enn å kjøre et sånt skoleløp som fylkeskommunen krever. (Informant, SF 1)

Ved at deltakerne kan velge å gå opp til praksiskandidateksamen etter Vg1-Vg2 får de et gratis tilbud, men slipper å måtte tegne lærekontrakt og få nedsatt lønn. De kan også spare tid, avhengig av hvor mye praksis de ev mangler, og må heller ikke ta «allmennfagene» som er en del av skoleløpet. Den bedriftsinterne opplæringen er et supplement til tilbudene som arrangeres på oppdrag fra fylkeskommunen, men her må altså bedriften dekke alle kostnadene, også for deltakere med voksenrett, fordi kursene faller utenfor porteføljen..

4.2 Fylke 2 - sammendrag

Også informantene i fylke 2 ser arbeidsmarkedet som en viktig faktor. Deltakerne beskrives i hovedsak som ytre motivert, selv om studieforbundet også peker på indre motivasjon.

Fylkeskommunen er arrangør av samtlige tilbud under voksenretten Rettighetsdeltakerne har førsteprioritet, men ved ledige plasser får også voksne uten rett delta (gratis). Tilbudene planlegges etter forventet etterspørsel, og er begrenset til helse- og oppvekstfag og studiekompetanse. I prinsippet er man åpen for å sette i gang klasser i andre fag, men det skjer ikke i praksis. Dette begrunnes med at det ikke melder seg mange nok deltakere, men det synes også som at fylkeskommunen styrer bevisst unna fag der det antas å by på problemer mht. å skaffe læreplasser, for å unngå risikoen for å tilby Vg3 i skole. Samtlige kurs starter en gang i året, og med unntak av ett kurs i studiekompetanse går alle på dagtid. De fleste tilbudene er dermed kun aktuelle for arbeidsløse og deltidsansatte. For voksne uten praksis er nåløyet trangt. De kan søke plass i ordinær undervisning, men stiller bakerst i køen. Av og til kjøpes det en ekstra plass i ordinære klasser (slik at de voksne ikke fortrenger de unge), men en forutsetning kan være at den voksne kan dokumentere at hun allerede har skaffet seg læreplassen hun skal ut i to år seinere. Voksne kan også bli også henvist til opplærings-

kontoret, for å få hjelp til å finne lærebedrift, eller til Nav for å få praksis-utplassering, for så å få veiledning fra fylket fram mot fagbrev som praksiskandidat. Rettighetsdeltakere som har relevant praksis, kan få veiledning fram mot praksiskandidat-eksamen, men oppgis som i liten grad å benytte seg av tilbudet. Nav har en restriktiv holdning til at tiltakshavere skal få videregående opplæring fra Nav, framfor å benytte seg av det ordinære tilbudet, og en stor andel av deltakerne i voksenopplæringsklassene er henvist fra Nav. Nav kjøper ikke kurs, men kan kjøpe enkeltplasser for de som anses å være utsatt på arbeidsmarkedet hos ulike aktører. Studieforbundet tilbud er innenfor de samme fagene som tilbys av fylkeskommunen. Det er dermed ikke et supplement mht. fagtilbud, men i motsetning til fylkets tilbud går alle kursene på kveldstid. Det er usikkert om studieforbundet rekrutterer deltakere både med og uten voksenrett, eventuelle rettighetsdeltakere må i så fall betale kursavgiften selv. Både opplæringskontoret og den lokale håndverkerforeningen gir grunnleggende opplæringstilbud for praksiskandidater. I tillegg engasjerer opplæringskontoret fylkets fagopplæringskontor til å holde kurs for voksne lærlinger.

Målgrupper, drivkrefter og barrierer – fylkeskommunen i fylke 2

Begge informantene, den ene fra voksenopplæringsavdelingen (informant 1), den andre fra et av karrieresentrene (informant 2), forteller at tilbudene planlegges for voksne med rett, og viser til fylkeskommunens lovpålagte ansvar. Dersom det er ledige plasser kan også voksne uten rett delta. Informantene viser til at det er samfunnsnyttig for helse- og oppvekstfagenes vedkommende, og at det er fornuftig å fylle opp studiekompetanseklassene, der mange søkere med rett erfaringsmessig trekker seg ved skolestart. Ca. 80 % av deltakerne på yrkesfag og ca. 50 % på studiekompetansefagene har voksenrett. All den tid det er ledige plasser, får dermed også noen voksne uten rett et tilbud.

Informantene vurderer å få jobb, få ny jobb eller mer kvalifisert arbeid som sentrale motiv.

Dette inntrykket forsterkes muligens ved at mange av de som henvender seg først har vært i kontakt med Nav: informant 2 anslår at det gjelder så mange som 60 %.

Informant 2 peker på helsesektorens behov for faglærte, men at det også i mange andre yrker (som bilmekaniker, elektriker, bussjåfør og tømrer) stilles krav om fagbrev. I tillegg møter informant 2 voksne som vurderer å skifte jobb, og utenlandske arbeidstakere som gjerne vil ha norsk fagbrev. Informantene forteller at man i tillegg til informasjon på hjemmesiden annonserer kursene en til to ganger i lokalavisa før søknadsfristen om våren, og at man bruker biblioteket til å spre informasjon via brosjyrer/oppslag. Informant 2 forteller at man også oppsøker bedrifter og arbeidsmarekdsbedrifter, og at alle voksne søkere med rett,

og så mange som mulig av de uten rett, blir invitert til veiledningssamtaler etter at de har søkt. Man kan bestille veiledning både over telefon og via karrieresentrenes hjemmeside. Nav, Facebook og jungeltelegrafene nevnes også som viktige informasjonskanaler.

Fylket bruker med andre ord ulike kanaler til å informere om tilbudene, inkludert bedriftsbesøk, som kan bidra til å nå de som ikke er så motiverte at de henvender seg på eget initiativ eller blir henvist fra Nav. De fire karrieresenter i fylket er i samdrift med Nav. Den desentraliserte strukturen bidrar trolig til å senke terskelen for de foretrekker direkte kontakt.

Tilbud, tilrettelegging og organisering – fylkeskommunen i fylke 2

I fylke 2 står fylkeskommunen som kursarrangør av alle voksenopplæringstilbudene.

Informant 1 forteller at planlegging og utlysning av tilbud bygger på en vurdering av hva de fleste forventes å etterspørre:

Vi pleier gjerne å sette i gang noe ... masse innen studiekompetansefag og innen helsefag og barne- og ungdom, og så holder vi av litt penger til å sette i gang andre ting og. For det er klart, det er jo de voksnes rett som skal styre det. Samtidig må vi jo også sette opp en liten kursportefølje, hvis ikke når vi ikke ordentlig fram. Så vi legger oss på en mellomløsning: At vi tenker ut hva vi vet de sannsynligvis kommer til å søke, og så ber vi dem søke og planlegge videre etter det. (Informant 1, FK 2)

Samme informant ser at dette kan oppfattes som en begrensning av valgfriheten, men at det gjør det lettere å nå ut: «Ideelt sett er det de voksnes rett som skal bestemme det vi setter i gang, og da skulle vi ikke satt opp noen kursportefølje i det hele tatt, men vi gjør det for å hjelpe folk som lurer på: hva kan vi bli?» (Informant 1, FK 2).

Informant 2 viser til at når andre fylker kan ha et bredere spekter av opplæringstilbud for voksne, er det fordi disse fylkene har flere innbyggere, og dermed lettere får store nok klasser. De to informantene synes for øvrig å ha noe ulike oppfatning av de økonomiske rammevilkårene. Informant 1 refererer til at det er stor politisk interesse for voksenopplæring i fylket, og at man har «rimelig normale budsjetter, med litt økning», mens informant 2 ser mangel på ressurser som en klar begrensning i flere sammenhenger. En mulig forklaring kan være at de to informantene har ulike roller.

Kursene starter hver høst, med søknadsfrist tidlig på våren, men dersom det er ledige kapasitet kan man få plass også etter kursstart. Av hjemmesiden framgår det at det er i alt seks tilbud; Tre kurs fører fram til studiekompetanse, tre til fagbrev innen helse og oppvekstfag.. Studiekompetanse tilbys på dagtid og kveldstid, mens alle kursene i helse- og oppvekstfag går på dagtid. Informant 2 forteller at fagbrevkursene er organisert etter en egen modell som gir svært god uttelling i forhold til å opparbeide praksis. Dersom man går tre (hele) dager i uka

tar man både Vg1 og Vg2 på ett år, og får også inntil 24 måneder fradrag for praksistida, etter en egen avtale med fagopplæringskontoret i fylket. På spørsmål om ikke fagtilbudet først og fremst er aktuelt for «damer» er informant 1 enig, men peker på at «i de typiske guttefaga er det veldig vanskelig med lære plasser, så det ville vært uforsvarlig å sette opp kurs innen tømrer osv.» På spørsmål om ev. kjøp av nettbaserte tilbud til enkeltpersoner i fag en selv ikke tilbyr, forklarer informant 1 at man er skeptisk til det, ut fra en vurdering av at målgruppa vil ha vanskeligheter med denne undervisningsformen, men at fylkeskommunen har betalt kursavgift for to rettighetsdeltakere på et vanlig kurs i et fag der fylket ikke hadde et eget tilbud. Informant 2 viser til at tilbudene hos nettskolen, og også studieforbundet, ikke gir praksisopptjening parallelt med undervisningen, slik fylkeskommunens kurs gjør.

Fylket har et svært smalt spekter av tilbud. Når det vises til at det er *disse* fagene det erfaringsmessig er interesse for, kan det også ses som en høna - eller egget- problematikk, all den tid man ikke lyser ut flere fag, men avventer at den enkelte skal ta kontakt. Ved å lyse ut et bredere fagtilbud ville det trolig vært deltakergrunnlag for å sette i gang flere fag. Når det ikke lyses ut tilbud som trolig kunne samlet tilstrekkelig med deltakere (som tømrer), kan det se ut at dette like gjerne kan være motivert av å unngå risikoen for å måtte tilby et Vg3 løp i skole, som et manglende deltakergrunnlag. For de som tar helse- og oppvekstfag gjør den gode uttellingen av praksis at veien til fagbrev som praksiskandidat blir kortet ned.

De fleste tilbudene er på dagtid. For deltakerne som er henvist fra Nav er det sannsynligvis en optimal løsning, men kursene kan vanskelig kombineres med normal arbeidstid. De som er i arbeid har dermed i praksis ett tilbud: studiekompetanefag. Kursstart en gang i året innebærer at det kan bli svært lang ventetid for de som kommer etter fristen.

Begge informantene forteller samtidig at mange av de som henvender seg kan være ganske nær målet: de har allerede lang praksis og kan ta fagbrev som praksiskandidat. I samråd med en av fylkets fagkonsulent finner man ut om de kan meldes seg opp direkte, eller om de har behov for (individuell) veiledning i forkant, slik det også ble beskrevet i fylke 1. Informant 2 forteller at det er så langt ikke er noen som har benyttet seg av tilbudet:

De får en individuell veiledning dersom de ønsker det. De får x antall timer og så må de gi beskjed når de føler at de har behov for veiledning. Det har vi gjort noen ganger, men det resulterte i at det er ingen som vil ha den veiledningen likevel (...) de klarer seg såpass greit. (Informant 2, FK 2)

Den samme informanten forteller at et forsøk på å samle flere til felles veiledning heller ikke ble noe av, mange sa de var interesserte, men da det kom til stykket var det bare fire stykker som ville ha det, og da var det vanskelig å sette det i gang pga. økonomien.

Voksne kan også søkes opptak, og få plass i ordinære klasser. Dersom det er populære fag, med flere søker enn plasser, trumfer imidlertid ungdomsretten voksenretten: «Hvis det kommer en og vil bli elektriker, eller bilmekaniker som også er et populært fag, så er det ikke sjanse å få voksne i et løp via skole» (informant 2, FK 2). Samme informant opplyser at en mulig løsning er at voksenopplæringen kjøper en tilleggs plass i en ordinær klasse, slik at den voksne ikke fortrenger noen med ungdomsrett, men at heller ikke dette er uten utfordringer, fordit ekstraplassen koster en god del penger. Hvis den voksne enten får en kjøpt ekstraplass får hun/han imidlertid også elevstatus:

Hvis vi gir noen Vg1 og Vvg2, og de ikke får læreplass, så har de rett på Vg3 i skole, og det blir veldig dyrt (.....) å sette i gang Vvg3 i skole bare for en og to - det er jo snakk om hundretusener. (Informant 1, FK 2)

Av intervjuene går det fram at fylket har ulike strategier for å unngå at scenariet med Vg3 i skole skal bli en realitet. I tillegg til ikke å lyse ut voksenopplæringsklasser i fag der det kan være mangel på læreplasser, ber en søker som ikke har praksis om å vente til hun/han har fått et bein innfor bransjen: «Så derfor er det noen vi ber skaffe seg litt arbeidspraksis først, sånn at vi ser at det er veloverveid» (informant 1, FK 2). For å få ekstraplass i fag med få læreplasser må søkeren dokumentere at han/hun har skaffet seg læreplass i forkant: «(...) da får de som regel et avslag, hvis de ikke kan framvise at de får en læreplass når de er ferdig med opplæring, og det skal være skriftlig bekreftet» (Informant 2, FK 2). En annen strategi ser ut til å være at søkeren anbefales å bruke Nav-systemet til å skaffe seg en praksisplass, kombinert med at fylket tilbyr veiledning fram mot fagbrev som praksiskandidat. De som vil bli tømrere, anbefales å ta kontakt med opplæringskontoret: «Men [for] tømrer, der gjør jo opplæringskontoret en god jobb, de rekrutterer mange voksne» (Informant 2, FK 2).

Som beskrevet under fylke 1, vil praksiskandidatordningen være et godt alternativ for de som har lang praksis eller mulighet til å opparbeide ev resterende praksis i jobb, samtidig som fylkeskommunen unngår risikoen for et ev. Vg3 løp. Når kandidatene ikke etterspør veiledningen de har fått tilbud om, kan det være fordi de ikke har behov for det, slik informant 2 forklarer det. Det kan imidlertid også tenkes at behovet er der, men at terskelen blir for høy, når det er en selv som må kontakte veileder og tilkjennegi at man trenger hjelp. Hvis fire rettighetsdeltakere som ønsket veiledning defineres til å være en for liten gruppe, står det i kontrast til at det er satt av penger til andre tiltak enn voksenopplæringsklassene. Veiledningen vil være en langt billigere løsning enn å gi de voksne det fullverdige løpet de etter loven har krav på. For rettighetsdeltaker uten praksis, ser nåløyet ut til å være trangt. Det er neppe enkelt å få skriftlig forhåndstilsagn på en læreplass man skal ut i to år seinere, som er

forutsetningen for at voksenopplæringen kjøper en ekstraplass i ordinær undervisning. At man blir anbefalt å gå til Nav for å skaffe seg praksisplass vil trolig også kunne oppleves som en «return to sender» for de som er arbeidsløse, jf. at nærmere 60 % av deltakerne anslås å være henvist nettopp fra Nav. Det kan være svært fornuftig å ha noe kjennskap til bransjen før man setter i gang et utdanningsløp. Å anbefale søkere uten praksis å skaffe seg litt erfaring, kan dermed være et godt råd, men slik jeg oppfatter voksenretten kan det ikke settes som en forutsetning for å få et tilbud.

Målgrupper, drivkrefter og barrierer – Nav i fylke 2

Informanten fra Nav nevner ikke eksplisitt at det å få jobb er en viktig drivkraft for Navs målgruppe, trolig fordi det er helt innlysende. Det understrekes imidlertid at det er viktig at den det gjelder har et ord med i laget:

«Hvis vi kan se inn i glasskula at her vil det bli mangel på sikt, så må vi legge opp til å prøve å vri kursene i noen grad. Og det gjør vi. Men samtidig - å tvinge folk til å bli noe de ikke har lyst til (...) Brukermedvirkningen er viktig, at man er i stor grad med og styrer hva en sjøl har lyst å kvalifisere seg mot» (Informant Nav, FK 2)

Informanten forteller at Nav kan støtte opplæring for ansatte i bedrifter som risikerer å miste kontrakter hvis ikke de ansatte har fagbrev:

Vi kjører i gang kurs i bedrifter som trenger en veldig omstilling veldig raskt. (...) I en bedrift er det jo naturlig at det er det arbeidsmarkedsetaten som går inn via Nav, det har vi gjort på flere bedrifter (...) Når folk er i jobb og kanskje har fullført en videregående utdanning, så kan en jo ikke begynne å peke på fylkeskommunen og si at: Nå må dere omskolere dem, da ligger det mer opp til oss. (Informant, Nav 2)

Informantens oppfatning er derimot at voksne normalt ikke skal beholde stønad for å ta videregående opplæring framfor å gjøre «som folk flest»: «Primært skal folk velge den ordinære løsningen som er vanlig skolegang. Det er veldig få som får betalt for å gå på skole! Veldig mange må ta opp studielån og basere seg på andre stønadsordninger som er for elever» (Informant, Nav 2). Informanten viser til at ungdom har ungdomsrett i det ordinære skoleløpet, og at de som er over 26 ofte vil ha voksenrett. Den restriktive holdningen ser ut til delvis å omfatte også de med nedsatt arbeidsevne:

For noen, som har en redusert arbeidsevne i noen grad skal man jo først prøve å se etter andre ting man kan gjøre før man begynner med vidløftige store omskoleringsprosjekter og tiltak, så vi kikker først og ser om det er mulig å få de med nedsatt arbeidsevne ut i andre yrker enn det de har hatt tidligere (Informant, Nav 2)

Iht. tabell 5 får imidlertid nærmere 100 % av personer med redusert arbeidsevne tilbud om formell utdanning i fylke 2, så for denne gruppa ser det ut til at man i praksis er mindre

restriktiv. Informanten forteller at Nav har avtale med en arbeidsmarkedsbedrift som bl. a. tilbyr opplæring fram til fagbrev, og at man i noen tilfeller kjøper man også enkeltplasser hos andre aktører, men tror at det er flere som får innvilget utdanningstiltak ved et høyere lærested i fylket enn til å ta videregående opplæring.

Å leve på lån og stipend vil normalt innebære en nedgang i inntekt. Samtidig har voksne ofte større økonomiske forpliktelser enn de fleste elever og studenter. Informanten er enig i at det kan være et problem, men ser ut til å mene at det er en pris man må regne med, og at Nav vanligvis ikke skal betale livsopphold under utdanning. Det går ikke fram hvorfor Nav tilsynelatende ser det som mer akseptabelt at man «får betalt» for å ta høyere utdanning enn for å ta videregående opplæring. Det er imidlertid ikke umulig å få støtte til videregående opplæring, såfremt utdanningstiltaket kommer som en del av en plan (i riktig rekkefølge):

Det er ikke sånn at du først finner en stønad for å finne en inntektssikring for så å finne noe lurt å gjøre, så dette har noe med rekkefølgen på hvordan en ser det. Og da vil det jo være sånn at man må se på om dette er hensiktsmessig og nødvendig. Noen er det som gjør dette via Nav, men primært så skal folk velge den ordinære løsningen som er vanlig skolegang (Nav 2).

Når det gjelder informasjon, forteller informanten at den i stor grad skjer gjennom «trekantsamtaler» mellom Nav-veileder, Nav-bruker og karrieresenter. Utdanningstiltak er ett av flere alternativ og Nav-veilederen har det avgjørende ordet. Informanten ser svært positivt på at det er egne karrieresentre spesielt for voksne:

Ungdom som er i skolen har rådgivning fra rådgiver i skole, ungdommene som har rett til å gå i skolen men som ikke er der får rådgivning fra oppfølgingstjenesten, mens de voksne - det er ikke helt naturlig for dem å «trø inn i skolegården» og søke veiledning (Informant, Nav 2)

Målgrupper, drivkrefter og barrierer – studieforbundet i fylke 2

Informantene fra studieforbundet deres målsetting er å ha et bredt tilbud til ulike deler av befolkningen og at «i den grad det er behov for videregående skole så bør jo vi være der» (informant SF 2). Informanten forteller at de føler de mangler kompetanse mht. å gi råd rundt voksenretten: «Og der gjør kanskje vi òg en for dårlig jobb, det tror jeg faktisk vi gjør, i forhold til å informere om det, å kunne nok om akkurat det» (informant 1, SF 2). Samtidig framhever informantene at når det gjelder realkompetanse-vurdering av deltakerne, er det et godt samarbeid med det lokale karrieresenteret:

Der sender vi også folk som for eksempel skal gå mot et fagbrev. Vi prøver å uttale oss minst mulig om hva som kreves av ulike kompetansefelt, så da sender vi dem til realkompetansevurdering. Vi har en god dialog med vgs på det, «praktikerne» der ute er det greit å samarbeide med. (Informant 1 SF 2)

Studieforbundet er tilbakeholdne med å informere om voksenretten, og grunngir dette med at de føler seg lite kompetente. En annen forklaring kunne være at man ikke vil risikere å «miste» rettighetsdeltakere ved å informere om retten til et gratis tilbud, men det ville sannsynligvis være en kortsiktig gevinst. Potensielle fagbrevdeltaker som blir henvist til karrieresenteret for realkompetansevurdering vil trolig få avklart om de har krav på et gratis tilbud, men det kom ikke fram at dette har ført til at deltakere har valgt å bytte aktør.

En typisk deltaker beskrives som «en dame på 45 som har jobba i helse- og sosial og barnehage og så finner ut at hun vil ha et fagbrev» (informant 2, SF 2). Samtidig framhever informantene at det ikke finnes én type deltaker; det kan være minoritetspråklige med lav utdanning fra hjemlandet, voksne med fagbrev som ønsker studiekompetanse for å ta høyere utdanning, personer som er på atføring, eller voksne som «har kommet til sjels år og alder og bare har lyst å *gjøre* noe. Og så tenker du at jeg vil forbedre studiekompetansen min for eksempel?» (informant 2, SF 2). Informantene nevner også motiver som å få jobb, økt stillingsbrøk og lønn, men er samtidig opptatt av å fortelle hvorfor de tror at deltakerne velger å komme til studieforbundet: At det er kveldsundervisning, at det er litt mindre klasser, at det ryktes at deltakerne blir godt ivaretatt og at enkelte lærere er spesielt populære:

(...) at her er det trygt å gå (...) Vi ligner ikke i den grad på den ordinære skolen som mange har opplevd kanskje å ha tapt i forhold til. Så vi er noe anna. Det tror jeg jammen vi er!
(Informant 1, SF 2)

Og så er det noen lærere (...) Det er folk som ringer til oss og sier: Er det (NN) som skal undervise på norsk hos dere i vinter? Ja, men da melder vi oss på, og da betaler folk for å få våre lærere. Og det er jo gøy da! (Informant 2, SF 2)

Informantene mener også at deres tilbud oppleves som mer frivillig: «De opplever at de bestemmer sjøl om de skal møte opp» (informant 2, SF 2). Informantene ser økonomi som den viktigste barrieren. De forteller at de gjerne skulle hatt en samarbeidsavtale med fylkeskommunen om at deltakere med voksenrett får refundert kursavgiften «slik de har i andre fylker» (Informant 1, SF 2), men at de opplever fylkeskommunen som avisende til at andre aktører skal gi tilbud, med henvisning til at skoleverket allerede har tilsvarende tilbud. (Noe som også stemmer når det gjelder *fagområder*). Informantene forteller videre at for deltakere som arbeider turnus kan også kveldsundervisning by på problemer.

Informantene utdyper ikke hvorvidt de tror deltakerne primært er ytre motivert, om det dreier seg om indre motivasjon eller en kombinasjon av disse. Slik jeg tolker dem, ser de motivene som sammensatte. Hvis utdanningen i hovedsak er lystbetont og indre motivert, kan det være mulig forklaring på at trivsel og frivillighet blir viktig, og at valg av lærer kan være utslags-

givende for om man melder seg på eller ikke. Om de som følger undervisning i fylkeskommunens regi opplever det som at de har obligatorisk frammøte, er vel usikkert. Men dersom informantene har rett, kan en mulighet være at studieforbundets deltakere føler de står friere, fordi de selv har betalt for, og ikke «fått» en plass. Hvis studieforbundet framstår som et alternativ som noe «annet» en skole, kan det appellere til voksne har negative skoleerfaringer. Studieforbundet har kurs i Basis-kompetanse for arbeidslivet og informantene forteller at de oppfordrer lærene til å motivere deltakerne til å fortsette for å ta fagbrev. Tilsynelatende mangler de imidlertid en strategi mht. å motivere BKA-deltakerne ved å bruke lærestoff fra Vg1 og Vg2 i BKA- undervisningen, slik studieforbundet i fylke 1 gjør.

Informantene forteller at de informerer via brosjyrer, annonser og lokalradio, at de bruker Facebook og utendørs storskjerm, i tillegg til individuell veiledning. Ikke minst er jungeltelegrafene viktig. Studieforbundet bruker dermed ulike kanaler for å nå ut, men det kan se ut som om de i liten grad oppsøker arbeidsplasser eller andre fora for å nå de som ikke selv aktivt søker informasjon.

Tilbud, tilrettelegging og organisering – studieforbundet i fylke 2

Informantene fra studieforbundet forteller at man (i likhet med fylkeskommunen) tilbyr kurs ut fra hva man tror det er mest interesse for: studiekompetanse og helse- og oppvekstfag: «Sjøl om vi ser at fylkeskommunen lyser ut klasser som medfører at folk får et gratis studietilbud, så har vi lyst ut våre tilbud, og vi har likevel nok søkergrunnlag til å starte opp» (informant 1, SF 2). Informantene forteller videre at det av og til ryktes at det er større søkermasse til fylkets klasser enn det er plass til, og at studieforbundets kurs er på ettermiddagen og kan kombineres med arbeid. De mener at det er et stort behov for flere tilbud fram mot fagbrev, men er usikre på om de tør sette i gang.

Studieforbundet «konkurrerer» med fylkeskommunen, framfor å tilby alternative fag. Ettersom fylkeskommunen har ledige plasser for voksne uten rett, kan det tyde på at deltakerne som henvender seg til studieforbundet er deltakere uten rett som ikke får plass, eller rettighetsdeltakere som ikke kan/ønsker gå på dagtid. I så fall vil studieforbundet, ved å stå parat med de samme fagene, ha et alternativt tilbud til de som allerede er motivert. Det kan dermed synes som en fornuftig, om noe defensiv strategi, jf at de ser behov for opplæring fram mot fagbrev i langt flere fag. Det kan se ut som at en mulig årsak er at studieforbundet frykter at det skal bli for få deltakere. Uten samarbeid med fylkeskommunen må alle deltakere, også de med voksenrett, betale en forholdsvis høy kursavgift og studieforbundet er som nevnt svært oppmerksom på at pris er en viktig barriere.

Målgrupper, drivkrefter og barrierer – opplæringskontoret, fylke 2

Informanten opplyser at hovedmålgruppa er elever som får læreplass etter to år i skolen, men at de også gir tilbud til voksne. Mange har begynt å jobbe i bedriftene som hjelpearbeidere, og har etterhvert funnet ut at de vil ha fagbrev, andre har mistet jobben og kan ha fått tilsagn om tilskudd til praksisutplassering fra Nav. Informanten forteller at dette tilskuddet gjør det mer attraktivt for bedriftene å ta inn folk «til utprøving», og at det ofte fører til at det etter kort tid tegnes lærekontrakt. I tillegg kan opplæringskontoret være døråpner for enkeltpersoner som vil inn i en ny bransje, ved at de formidler læreplasser. Informanten er opptatt av at voksne i praksis ikke kan benytte muligheten til å tegne opplæringskontrakt¹²: som kunne vært en god løsning for blant annet minoritetsspråklige:

....., da er det ikke krav om allmennfag, og mange har jo strøket oppigjennom pga. norsken. Men hvis de er over 21 år, kan du ikke skrive opplæringskontrakt. Det vil si, du kan godt gjøre det, men det er overhode ingen støtte til bedriften (:.....), for de det gjelder, så ville det være en mulighet til å få et papir som sier at de har fått full opplæring i praktiske fag – ett kompetansebevis. Og for å få det må du ha en kontrakt som gir litt støtte for de som ta dem inn. Det ville vært mye lettere for dem (Informant, opplæringskontoret).

Opplæringskontorets målgrupper inkluderer både voksne ufaglærte med lang erfaring, og voksne som kan ha fullført videregående opplæring, men ønsker å omskolere seg. Noen vil dermed ha voksenrett, andre ikke. En opplæringskontrakt fører ikke fram til fagbrev, men kan gi innpass i bedrifter, og et grunnlag for ev. seinere å ta fagbrev som praksiskandidat. Det ville fjernet en viktig institusjonell barriere, men manglende tilskudd er et vesentlig hinder.

Av intervjuet går det fram at informasjonsarbeidets i stor grad er rettet mot bedrifter og håndverkerforeninger, i tillegg til at man deltar på utdanningsmesser. Informanten forteller også at man nylig fikk et nyhetsoppslag i lokalavisa om at (flere) av medlemsbedriftene manglet lærlinger, og at det resulterte i mange henvendelser.

Det kan se ut som at opplæringskontorets informasjon først og fremst vil nå de som allerede er ansatt i en opplæringsbedrift. Voksne som står utenfor – og vil inn – må trolig i først orientere seg, for så å søke informasjon, med mindre de har venner og familie som er fortrolige med opplæringskontorets rolle. At avisoppslaget førte til at så mange tok kontakt, kan tyde på at avisa er en velegnet informasjonskanal for å nå de som ikke er kjent med hvilke muligheter opplæringskontoret har å by på. (Intervjuet med fylkeskommunen tyder også på at en del voksne får kjennskap til opplæringskontoret via Karrieresenteret.)

---

¹² Inngåelse av opplæringskontrakt innebærer at man tas inn som lærekandidat i stedet for lærling. Sluttkompetansen er på et lavere nivå enn fag-/svennebrev.

Tilbud, tilrettelegging og organisering – Opplæringskontoret i fylke 2

Informanten forteller at de som har fem års praksis kan gå mer eller mindre direkte opp til teoretisk og praktisk prøve: «Det er jo ingen som spør hvordan de fikk du tak i den kunnskapen når det gjelder voksne, men vi kjører en del teori gjennom opplæringskontoret. I tillegg er det en del som melder seg rett opp som privatister» (informant, opplæringskontoret). For de med kort praksis kan det lønne seg å skrive lærekontrakt, fordi det gir bedre struktur på opplæringen og da samarbeider man med fylkeskommunen om teoriopplæringen:

«Vi setter opp kurs hvert år (...), det går gjennom fylkeskommunen, det er en avtale om noe økonomisk oppi dette. Så de velger å gå på noe som er delvis nettbasert. Når de kommer til et nytt emne, møter de på skolen for å få en innføring i det emnet, og så sitter de hjemme gjennom Fronter og løser oppgaver. De kaller det en avansert form for brevkurs. Det har vi tilbud om i de fleste fag» (Informant, opplæringskontor)

Informanten opplyser at det er fagopplæringskontoret som avgjør hvem som får plass, og at voksne lærlinger uten rett tas inn dersom det er ledige plasser. Kursene foregår på dagtid, og deltakerne trekkes i lønn, med mindre det er egen avtale med bedriften. Informanten forteller at det fører til at en del ikke ser seg råd til å være borte fra jobben. De får i stedet en grunnleggende innføring i teorien av opplæringskontoret, og leser så på egenhånd før de går opp som privatister. I fag der det sjelden er ledige plasser (som tømmer) forteller informanten at det gis egne tilbud, på kveldstid, men da i regi av den lokale håndverkerforeningen. I fag der det er ledig kapasitet, kontakter opplæringskontoret medlemsbedriftene for å høre om de har aktuelle kandidater.

Av intervjuet går det fram at opplæringskontoret organiserer egne tilbud, men også engasjerer fagopplæringsavdelingen til å gi et lærlingtilbud for voksne lærlinger og rekrutterer aktivt i bedriftene dersom det er ledige plasser på lærlingkurset. Det kan bidra til at flere av «de interesserte» kommer på banen; at de blir invitert til et håndfast tilbud og at arbeidsgiver er med på laget, kan øke motivasjonen. I tillegg gir opplæringskontoret et alternativt tilbud til de som ikke benytter seg av lærlingekurset på dagtid. Det kom ikke fram om man har vurdert å endre undervisningstidspunkt fra dagtid til ettermiddag/kveld/lørdager på dette tilbudet, all den tid det synes å være en barriere for noen.

Fylke 3

Sammendrag

Begge informantene ser arbeidslivet som en sentral faktor, både med tanke på de som er i arbeid, men ønsker eller blir pålagt å skaffe seg et fagbrev, men også ved at bedrifter blir lagt ned og fagbrev blir viktig for å få ny jobb. I motsetning til i fylke 1, der informantene viser til at mange kan skaffe seg jobb også som ufaglærte, ser det ut til at arbeidsmarkedet i fylke 3 ikke er like stramt (jf. også tabell 5). Fylkeskommunen har delegert den praktiske gjennomføringen til to fylkeskommunale ressurscenter, men ser det som helt sentralt at rettighetsdeltakere får velge det som passer best for den enkelte, og dekker derfor kursavgiften hvis de foretrekker kurs i regi av andre aktører. Kursene settes i gang med utgangspunkt i etterspørsel, og kan starte flere ganger i året i de mest populære fagene. Fylkeskommunen er svært offensive mht. å informere om voksenretten, og har også som strategi å øke yrkesbredden i fylkeskommunen. Det har vært en markant økning av deltakere de siste årene.

Studieforbundet har mange kurs både innen studiekompetansefag og yrkesfag, og også et omfattende oppdragskurs for Nav i studiekompetansefag. De fleste kursene er på ettermiddags-/kveldstid, men det er også noen kurs på dagtid for de som kan ha vansker med barnepass eller som jobber deltid/har permisjon for å ta utdanning. De bedriftsinterne kursene gjennomføres ofte på arbeidsplassene på dagtid, og mange er tilpasset skiftarbeid. Studieforbundet har utstrakt kontakt med arbeidsplassene, og viser også til at fagforeninger og arbeidsgivere spiller en viktig rolle i å motivere voksne til å ta mer utdanning.

Målgrupper, drivkrefter og barrierer – fylkeskommunen i fylke 3

Informantene forteller at deres målgruppe er «de som ikke lyktes den første gangen de prøvde seg på videregående skole, eller valgte å ikke begynne» (Informant 1, FK 3), men som i voksen alder har lyst på en ny sjanse. De viser til det høye frafallet i videregående opplæring, og mener at muligheten man får når man er fylt 25 år kommer alt for lite fram. Av styringsdokumentene går det fra at fylkeskommunen ønsker å utvikle en større yrkesbredde, og at det er særlig viktig å heve kompetansenivået for dem med lavest kompetanse.

De voksne beskrives som å ha ulike motiver: «Noen snakker om at nå begynner det å bli kjedelig på jobben, så nå har jeg tenkt å ta utdanning, eller de har fått litt større barn, som gjør at det blir lettere å komme i gang med noe for sin egen del.» Samtidig erfarer informantene at det er færre som har mye erfaring fra faget de søker seg inn i enn tidligere, og noen er helt på skrætsj. Det er både minoritetspråklige og voksne som har vært i jobb, men så har tenkt seg

om, og nå vet hva de heller vil satse på». I tillegg er en forholdsvis stor andel av deltakerne kommer via Nav. Denne beskrivelsen reflekteres i hva informantene refererer fra et av ressursentrene som holder kurs på veggen av fylkeskommunen: ca. en tredjedel av deltakerne har voksenrett, en tredjedel kommer via Nav, mens den siste tredjedelen er deltakere som betaler selv, eller har en arbeidsgiver som dekker kurskostnadene. Fylket gir i noen grad gratis tilbud til minoritetsspråklige som ikke er innenfor voksenretten: «Vi har praksis på å gi en del som har utenlandsk utdanning muligheten til å fullføre selv om de er uten rett. Så de får studiekompetanse» (informant 1, FK 3)

Av barrierer nevnes liten tillit til egen mestring, som blant annet gir seg utslag i at det for mange har sittet langt inne å tørre å ta den første telefonen, og at noen ringer etter å ha blitt oppfordret av venner og familie. Informantene forteller om lese- og skrivevansker som ikke ble oppdaget i skoletida, eller manglende tiltro fra omgivelsene:

En som kom i gang som yrkessjåfør sa: (NN), du er den eneste som har trudd på meg, ikke faren min engang har trudd at jeg skulle klare det, sa han. Han ringte mange ganger i uka for å bekrefte at han var i gang, og vi sa det er klart at det her kan gå. (Informant 2, FK 3).

Av intervjuet går det fram at venner og familie både kan spille en positiv, så vel som negativ rolle når det gjelder mestringsforventninger. Informantene forteller om ulike motiver, som nyorientering fordi barna er blitt større og en får litt med tid til seg selv, men også at det ser ut som en god del voksne ønsker utdanning for å få arbeid innenfor nye fagområder de ikke har (vesentlig) praksis fra. Det kan tyde på at voksenopplæringen er et naturlig sted å henvende seg, også for noen av dem som ikke har kniven på strupen.

For fylke 3 er det et prioritert område å styrke innsatsen for å nå voksne som ikke har fullført videregående opplæring, og det ser ut til at strategien er å gjøre selve voksenretten kjent blant befolkningen i fylket (plandokument). Informantene ser det som en utfordring å kunne nå alle, men de ser samtidig ut til å være i god gang: de forteller at det var 25 % økning fra 2011 til 2012, og likedan fra 2012 til 2013. Informantene forteller om en kampanje der man markedsførte voksen retten aktivt, som ga en enorm tilstrømming av søkere. Informantene forteller videre at dette også innebar at budsjettet ble brukt opp tidlig på året, men at de fikk tillatelse til å bruke mer penger etter konferanse med ledelsen/skoledirektøren uke for uke, og at budsjettet ble økt det følgende året. Informant 2 forteller at de også tar kontakt med arbeidsplasser der det kan oppstå situasjoner der det kan være aktuelt gi tilbud:

Sist sendte jeg til en bedrift som skulle si opp en del av de ansatte, vi var i kontakt med tillitsvalgte og skulle egentlig hatt et møte med dem, men det ble avlyst, det var liten

interesse. De var nok i en sorgprosess, og det var jo frustrasjon over oppsigelsene. Vi sa at vi kunne komme på banen, for vi visste det var mange ufaglærte. (Informant 2, fylke 3)

Fylke 3 synes å ha en offensiv holdning til å gjøre voksenretten kjent, og å nå ut til de som ikke selv tar kontakt, og det kan være noe av forklaringen på den store økningen i deltakere. I tillegg til ser det ut til at man aktivt følger med på hva som skjer i nærmiljøet, og reagerer raskt. Oppsigelser er en dramatisk endring livssituasjon som kan føre til økt læringsberedskap, men informantene ser ut til å være varsomme med å presse på for tidlig.

Tilbudsbredde og organisering – fylkeskommunen i fylke 3

Informant 1 forteller at en tidligere hadde anbudsprosesser basert på forventet behov, for så å annonsere kursene. Det viste seg imidlertid at det ble flere og flere kurs man ikke klarte å fylle, og etter noen år endret man strategi til å være etterspørselsregulert; «...de voksne sender søknader hele året og så forsøker vi å skaffe dem akkurat det tilbudet de ønsker seg. Vi har snudd det opp ned» (informant 1, fylke 3). I de mest etterspurte utdanningene startes det kurs flere ganger i året, men informanten peker samtidig på at eksamen er en viktig faktor og at det er hensiktsmessig å tilpasse kursstart til de to eksamensavviklingene..

Da intervjuet ble foretatt var det annonsert ca. 25 ulike fag i fylke 3, men den samme informanten presiserte at det ikke skal være en begrensning:

Du skal kunne søke på hvilket som helst fag, og det er vår plikt å oppfylle den søkerens ønske. Faktisk. Så den retten står sterkere enn ungdommens, for de kan ønske på ett av tre studieprogram, mens voksne skal kunne søke på en konkret sluttkompetanse. (Informant 1, FK 3).

Den samme informanten forteller at fylket kjøper opplæring hos to fylkeskommunale ressursentre, men at rettighetsdeltakere også får dekket kursavgiften sin hvis de ønsker å ta utdanningen hos andre aktører får « De som de (andre kursarrangører, min anm.) antar har voksenrett sender de over til oss, så søker de gjennom vigo-portalen og vi avgjør» (informant 1, FK 3). Dette gjelder ikke bare dersom de andre aktørene er alene om å ha et fagtilbud, men også hvis kurset ligger nærmere hjemstedet, eller at deltakeren mener organiseringen passer bedre: «Noen vil ha på kveld eller på dag og noen sier at de kan ikke gå på skole, men må sitte hjemme. Og da må vi ta det hensynet. Det står jo i loven» (informant 1, FK 3). I tillegg forteller informantene at de har sporet opp plasser i smale fag, man bare kan få i andre fylker.

Noen kurs foregår på ettermiddagen, de fleste er på dagtid, men ikke hver dag, for at skal kunne kombineres med deltidsarbeid. Den ene informanten framhever også at voksenopplæringen er mer fleksibel enn den ordinære skolen:

En ting som er fint med vo, er at du kan si at beklager, det neste halve året nå er jeg ikke i stand til å følge opplæring, for det og det har skjedd innenfor mitt privatliv, men så kommer de tilbake etter et halvt år forhåpentligvis, og fullfører. Og det er jo ikke noe problem når tilbudene går løpende hele året, da «hefter vi dem på» igjen. (Informant 1, FK 3)

Fylke 3 synes å ta voksenretten svært alvorlig. Informantene viser gjentatte ganger til at den er lovpålagt, men det ser også ut til å være sammenheng mellom valgt strategi (gjøre voksenretten bedre kjent) og praksis (at de tar kontakt ikke skal bli avvist, men få et tilbud som passer for seg.) Det ser også ut til å være stor forståelse for at deltakerne er enkeltindivider, og at endring i livssituasjon kan føre til at ting ikke alltid går på skinner.

Informantene forteller at voksenopplæringsavdelingen samarbeider med en rekke aktører, inklusive studieforbundet og nettskolen som inngår i studien. Disse kursene er også utlyst på voksenopplæringsavdelingens hjemmeside. Informantene forteller videre at voksenopplæringsklassene ofte er lagt til ettermiddagen, basert på erfaringene om at det er da voksne stort sett har anledning til å ta opplæring. Det er samtidig ganske mange tilbud på dagtid, men disse foregår ikke hver dag slik at de kan kombineres med deltidsarbeid

Kursene på dagtid kan vanskelig kombineres med full jobb, men de voksne finner alternative tidspunkt ved å velge kurs hos andre aktører og det ser det ut til at dette bidrar til en økt bredde både når det gjelder fag, undervisningsform og undervisningstidspunkt. Ved at også kursene fra andre aktører også legges ut på voksenopplæringsens hjemmeside blir det lettere for den voksne å finne informasjon framfor å måtte undersøke hos den enkelte tilbyder.

Målgrupper, drivkrefter og barrierer – studieforbundet, fylke 3

Informanten fra studieforbundet forteller at de har mye kurs både innenfor yrkesretta utdanning og studiekompetansefag. Studieforbundet har hatt yrkesfag som et prioritert område i lang tid, og jobber målrettet mot å gjøre undervisningen praksisnær. Informanten forteller at deltakerne i stor grad har avbrutt videregående opplæring. Det kan dreie seg om lese- og skriveproblematikk, eller at de av andre årsaker har følt seg som tapere i grunnskolesystemet. Det kan ligge ulike motiver bak at de kommer på banene igjen:

De kommer til oss når de er 25 år og har vært i jobb en stund, ikke bare 25, tror den eldste er 56 år. Kanskje har de jobba innafor et yrke og ser at nå må de må formalisert kompetansen sin. Kan hende de mister jobben hvis de ikke får fagutdannelse, eller at de står i fare for å miste jobben og må ha fagkompetanse for å komme over i en ny jobb (Informant SF 3.)

Informanten forteller videre at det er mange deltakere betaler kursavgiften selv, og at viktige motiv kan være at det vil gi fast ansettelse eller økt stillingsbrøk (helsesektoren) eller at man av andre årsaker ikke er fornøyd med arbeidssituasjonen de er i. Det synes å være relativt få

deltakere som er henvist fra Nav, med unntak av et kurs i studiekompetansecfag på dagtid, som studieforbundet har hatt i oppdrag å arrangere i en årrekke «Det er veldig komplett kurs, med arbeidstid fra 8.30 til 15.30 der de må være på skolen, det er strengt. Det er gjerne brukere som Nav har slitt med å få gjennom, så det er tett oppfølging» (informant FK 3). Av intervjuet går det fram Nav-kursene har resultert i at tidligere deltakere har tatt høyere utdanning og nå er i jobb både som lærere, sosionomer og bedriftsøkonomer. Når det gjelder barrierer, forteller informanten at en del av deltakerne som er sendt kurs av arbeidsgiver kan har liten tiltro til egen mestring, og særlig de første ukene kan det gi seg utslag: «De er litt tøffe og smårampete i forhold til læreren, litt sånn som på ungdomsskolen, de skal markere seg» (informant, SF 3). Informanten legger til at holdningen snur, når de skjønner at de kan mye av faget, og at det de skal lære i stor grad er å dokumentere det de kan, slik at de kan få formalisert kunnskapen sin.

Av intervjuet kan det se ut som at mange av deltakerne har så svake mestringsforventninger at de neppe ville meldt seg på frivillig, men at de deltar pga. av ytre krav, fra Nav eller arbeidsgiver. Utfordringen blir derfor ikke rekruttering, men at få snudd de negative forventningene til tro på at man vil lykkes, og praksisnær undervisning blir sentralt.

Informanten forteller at de annonser på web og har annonser i avisa, men tror også at studieforbundet har fått rykte på seg for ikke å være en ordinær skole. «Du sitter ikke i klasserom, du er ute i bedrift, og du gjør praktiske ting, du sitter ikke med rein matematikk eller engelsk, det er praktisk retta opplæring, men med kompetansemåla» (informant, SF 3). Det gjelder også BKA-opplæringen, der mange av kursene er fokusert mot fagbrev, på samme måte som studieforbundet i fylke 1. Av intervjuet går det fram at studieforbundet har utstrakt kontakt med de lokale bedriftene, både tillitsvalgte og bedriftsledere. På to store bedrifter er det en sterk fagforening som er opptatt av at alle som vil skal få fagbrev, så snart de har fått lang nok praktisk erfaring, og informanten forteller fra disse bedriftene kommer det deltakere hvert halvår. På andre bedrifter kan det være bedriftsledelsen som tar initiativet, fordi fagbrev er nødvendig for å delta i anbuds konkurranser eller fordi «de ser at de får stabile arbeidstakere, og de får arbeidstakere som engasjerer seg» (informant, SF 3). I tillegg forteller informanten at fagutdanning kan bidra til jobbsikkerhet, men også inngå som en del av en sluttpakke, i tilfeller der det dreier seg om oppsigelser eller bedriftsnedleggelse. Selv om det på svært mange av kursene er klar overvekt av rettighetsdeltakere, har informanten også erfart at en god del allerede har et annet fagbrev enn det de har bruk for i jobben de har, og at det i andre tilfeller ikke bare et ønske om flere fagbrev, men et krav fra arbeidsgiver. I tillegg oppsøker studieforbundet nye bedrifter, og informanten forteller at de blant annet siktet seg inn på et kjøpesenter. Etter å ha fått tillatelse undersøkte de om det var noen aktive

fagforeninger og «så går vi fra butikk til butikk og håper at vi ikke treffer på butikk-sjefen»(informant, SF 3). Det siste forklares med at fagbrev gir høyere lønn, og at i akkurat denne bransjen er det mange lederne som ikke ser en gevinst i å ha faglærte arbeidstakere. Informanten peker på flere motiver. Lønn og fast tilsetning er viktig for mange, men det kan også dreie seg om en normbasert motivasjon, ved at tillitsvalgte og bedriftsledelse promoterer betydningen av fagbrev. På disse bedriftene vil trolig mange kolleger allerede ha gått foran og være en referansegruppe det er naturlig å sammenligne seg med. Som det går fram av intervjuet er imidlertid ikke alle bedriftsledere like positive til at de ansatte tar med utdanning. Studieforbundet driver målrettet informasjonsarbeid, ved å oppsøke arbeidsplassene, i tillegg til vanlig annonsering. Dette, kombinert med jungeltelegrafene om at dette ikke er vanlig «skole», kan være blant forklaringene til at studieforbundet synes å nå ut til mange av dem som ikke oppsøker informasjon på eget initiativ.

Tilbudsbredde og organisering – studieforbundet, fylke 3

Informanten fra studieforbundet forteller at de har mange kurs både innenfor yrkesretta utdanning og generell studiekompetanse. Studieforbundet har hatt det som et prioritert område i lang tid, og jobber målrettet mot å gjøre undervisningen praksisnær.

Informanten forteller at helse- og oppvekstsfag har vært et fast tilbud i mange år, men at:

Nå begynner det å komme veldig mange mye av de her typiske «guttefaga», altså teknisk og industriell produksjon, logistikk, matindustri, så i år så har vi flere typer fagbrev enn vi har hatt så lenge jeg har vært med. Jeg tror vi har 11-12 forskjellige fagbrev.
(Informant, SF 3)

Nye tilbud kan komme til ved at flere henvender seg ønsker veiledning på hva de kan gjøre videre. Ut fra disse henvendelsene ser studieforbundet at det kan bygge seg opp en interesse for et fagområde som de kanskje ikke har hatt før, og lager et tilbud for å se om det er grunnlag for å komme i gang.

Studieforbundet ser ut til i stor grad å være etterspørselsorientert, og er også med på å skape etterspørsel ved aktivt å oppsøke bedriftene.

Informanten forteller at de fleste kursene går på ettermiddag/kveld, gjerne med en og annen helg i tillegg, hvis deltakerne har turnusarbeid, og at de dermed ser seg som et supplement til de fylkeskommunale tilbudene, som i større grad foregår på dagtid. . Bedriftsinterne kurs går som oftest på dagtid, og informanten forteller at i ett tilfelle kommer halve gruppa rett fra nattskift, mens de andre har fått fri for å delta, mens det på neste samling

er omvendt. Studieforbundet har også noen kurs åpne kurs på dagtid, for å ha et tilbud til de som har problemer med barnepass, jobber deltid eller har fått permisjon fra jobben.

Informanten forteller at de bedriftsinterne kursene i stor grad holdes på arbeidsplassen, noe arbeidsstedet synes å være svært positive til. Dersom det er deltakere fra flere arbeidssteder, kan man veksle: «De [arbeidsgiverne]kjenner hverandre, fra næringsforeninger og sånn, så de bytter på. Det er ikke bare enkeltdeltakere som bruker jungeltelegrafene, arbeidsgiverne gjør det også! (Informant, SF 3)

Studieforbundet ser ut til å tilpasse undervisningstidspunkt til hva de vet, eller antar, passer best for deltakerne. Ved at kursene foregår på ettermiddagstid blir de også et alternativ til noen av de fylkeskommunale tilbudene, på samme måte som i fylke 2, men i fylke 3 vil rettighetsdeltakere fortsatt gratis undervisning fordi fylkeskommunen dekker kursavgiften. At undervisningen foregår på arbeidsplassen kan senke terskelen for å delta, fordi det framstår som noe annet enn «skole», og bidra til den praksisnære undervisningen studieforbundet er opptatt av. Det signaliserer også at bedriften ser kompetanseheving som viktig, noe som kan bidra til økt motivasjon for å delta blant «de interesserte»

4.4 Nettskolen

Målgrupper, drivkrefter og barrierer

Informantene opplyser om at de ikke skiller mellom deltakere med og uten voksenrett. De anslår at ca. 80 % av deltakerne betaler selv, og at ca. 20 % har «annen betaler», som er en samlebetegnelse for at det er Nav, fylkeskommunen eller bedrifter som dekker kursavgiften. De forteller videre at det er svært stor variasjon mellom fylkene med hensyn til om deltakere får dekket sin kursavgift. Informantenes inntrykk er at mange enten ikke *får* et tilbud, eller at de er kommet «på feil side av fristen» og velger nettskolen framfor å måtte vente til neste frist, men forteller at de i liten grad har oversikt over om deltakerne har voksenrett.

Informantenes inntrykk er at få kjenner til voksenretten: .

Hva de velger å gjøre, om de kommer til oss og har rett eller ikke, det vet ikke vi. Tror nesten ikke studenten selv vet det heller. Vi gir dem muligheten til å få gjennomført, og da å starte med å ringe en kommune for å finne ut om jeg har rett eller ikke til å gå på en offentlig skole eller ikke...? (Informant 1, nettskolen

Samtidig er nettskolens informanter tydelige på at de oppfordrer deltakerne til fylkeskommunen for å få realkompetansevurdering: «Det er synlig på nettsidene dette at de MÅ kontakte fylkeskommunen og vite hva de skal ha fritak for. Så sånn sett så er de jo i

kommunikasjon med fylkeskommunen, de aller fleste vi jeg tro (...) Så får de en oversikt over hva de har krav på og trenger» (informant 1, nettskolen).

Med tanke på hva som har kommet fram i intervjuene med de tre fylkeskommunene kan det være flere mulige årsaker til variasjonen mellom fylkene som beskrives av informantene. I fylke 1 skal rettighetsdeltakerne benytte seg av nettbaserte tilbud i regi av fylkets underleverandører så lenge det fins paralleller, i fylke 2 ønsker fylket å stå for voksenopplærings-tilbudene selv, kombinert med en skepsis til nettbasert undervisning for rettighetsdeltakerne. I fylke 3 får rettighetsdeltakere som fortrekker kurs i regi av nettskolen dekket sine kursavgifter, og fylkeskommunen vil dermed komme inn som «annen betaler».

Informantenes beskrivelse av årsakene til at mange deltakere velger deres tilbud virker overbevisende, all den tid fagtilbud, studieform og oppstartstidspunkt varierer sterkt mellom fylkene. Selv om noen av fylkene legger vekt på å ha kort ventetid, kan selv et par måneder være for lenge dersom man er høy motivert eller er i en situasjon der det vil være hensiktsmessig å komme i gang jo før, jo heller. Informantenes inntrykk er imidlertid basert på de som ender opp med å velge nettskolen. Hvor mange potensielle deltakere som følger rådet om å kontakte sin fylkeskommune for realkompetanse vurdering, og om det resulterer i at noen får (og velger) et offentlig tilbud i eget fylke i stedet er det vanskelig å vite noe om..

Informantene går i liten grad inn på hvilke motiver de voksne har for å ta videregående opplæring.. Studiekompetanse beskrives som en nødvendig etappe for å komme inn på høyere utdanning, og indirekte peker også arbeidsrelaterte motiver seg ut, ved at deltakernes interesse forventes å gjenspeile arbeidslivets behov:

Vi ser jo når det er enkelte behov som meldes i presse og gjennom media, f.eks. realfag, at det trengs flere ingeniører. Vi har bygd opp en realfagspakke, for de som trenger å bygge på med den for å komme inn på de studiene som de ønsker. Tilsvarende innenfor helse og sosialfag, vi ser jo at det ropes på kompetanse innenfor de områdene, og det er klart at vi da ruster opp den biten. (Informant 1, nettskolen).

Deltakerne som har støtte fra Nav er dels personer som studerer på egenhånd, der nettbasert undervisning er det best egnede alternativet, dels deltar i undervisning i arbeidsmarkedsbedrifter som kombinerer lokalt basert undervisning og nettstøttet undervisning.

Informantene mener at det er selve studieformen som er hovedårsaken til at mange velger nettskolen framfor andre kurstilbydere, og viser til at dette også framgår av tidligere undersøkelser. Deltakerne beskrives som en heterogen gruppe, og informantene nevner mange mulige årsaker til at deltakerne ser nettbasert undervisning som det som passer best for dem:

Vi har fri oppstart og fri progresjon. Så hos oss er det åpne dører døgnet rundt, hele året rundt» (...) Så har jo den offentlige skolen oppstartdato, og hvis du oppdager først i mai at du

gjerne skulle hatt vgs studiekompetanse, da er det ikke lett å begynne på offentlig skole, men det kan du gjøre hos oss. (Informant 1, nettskolen)

For andre deltakere kan det dreie seg om at denne studieformen passer for dem som av ulike årsaker har dårlige erfaringer fra skoletida, eller ikke ønsker å være i grupper med andre:

Men vi har også de som har hatt dårlige minner fra skole og følte at de ikke møtte det de skulle, de følte seg ikke sett. (...) De sitter ikke i klasserommet med mange rundt seg, der veldig mange tar plass og de som roper høyest får svar (...) Noen har sosial angst, der fungerer nettsudier veldig fint, de får glimrende karakterer, for det er jo ikke det at de er dumme eller ikke skjønner, men at de kan ha problemer på andre plan» (Informant 1, nettskolen).

Nettskolen er bevisst på at den «scorer høyt» på faktorer knyttet til institusjonelle barrierer: Det er ingen reisevei, studentene står fritt til både å velge studietidspunkt og progresjon, studiet er åpent for alle, og ikke minst kan de starte akkurat når det passer dem. Dette er også momenter nettskolen legges stor vekt på i markedsføringen av tilbudene.

Av barrierer nevner informantene først og fremst pris: «Det er klart det *koster* en del penger å ta vgs, det en kostbar investering som en student da gjør. Så det er klart at det står sikkert på pengene, for den enkelte som må betale sjøl» (informant 1, nettskolen).

Nettskolens informanter ser nettskolen som et supplement til det offentlige men viser samtidig til at de gjerne vil bidra mer: «Hadde myndighetene kommet til oss og spurt om vi kan ta tusen studenter så hadde det vært mulig» (informant, nettskolen). På forespørsel om mulige årsaker til at dette liten grad skjer, svarer informanente at det dreier seg om i hvilken grad Nav eller fylkeskommunen vil betale eller ikke.

Når Nettskolen snakker om «myndighetene» oppfatter jeg det som myndigheter på sentralt hold, sannsynligvis Kunnskapsdepartement og Nav sentralt, selv om «tusent studentplasser» er et bilde på høy kapasitet. Om nettskolens informant ønsker at sentrale myndigheter skal frikjøpe et visst antall plasser, gi direkte støtte til rettighetsdeltakere som velger nettkurs, (at pengene følger deltakeren), eller oppfordre fylkeskommuner og Nav til å være mer rause, går ikke fram av intervjuet.

Informantene forteller at man er opptatt av at deltakerne som sikter seg inn mot fag-/svennebrev er klar over at nettskolens tilbud bare er en del av løpet, og at de selv må skaffe seg læreplass med mindre de ikke allerede har opparbeidet praksis.

Så til en del av dem må vi si at du må være først ute, finn lærlingplass først, før du begynner hos oss. (...) Det er ikke et krav. Men vi er ganske sterke i det rådet, slik at de ikke tror at de bare å begynne hos oss og så ordner det seg med lærlingplass, for det er jo ikke noe vi kan ordne». (Informant 1, nettskolen)

Informantenes inntrykk er at de fleste av deltakerne enten lang praksis fra før, eller har greid å skaffe seg lære plass før de begynner, til tross for at det ofte er de samme fagene som er populære i skoleverket, og at elevene har fortrinnsrett. En mulig tilleggsforklaring *kan* være at det vil være voksne som *ikke* har meldt seg på, nettopp fordi de ikke greide å skaffe lære plass, og som nettskolen dermed ikke har fått kontakt med

Av intervjuet går det fram at informasjon skjer gjennom nettsider og annonser og at henvendelser foregår via nett eller telefon. Man også har en selger som informerer ulike bedrifter om nettskolens ulike tilbud.

Potensielle nettstudenter vil trolig allerede være fortrolige med å innhente informasjon via internett, og de motiverte vil lett skaffe seg oversikt over hvilke tilbud som finnes. I tillegg til egen hjemmeside, har nettskolen en utstrakt annonsering på «andres» nettsider. Dermed vil også «de interesserte» kunne motta informasjon, uten at de selv leter aktivt (forutsatt at de er på nettet). At nettskolen har en selger som oppsøker ulike bedrifter vil trolig også bidra til at flere av «de interesserte» blir engasjert i læring, fordi opplæring i arbeidsplassen kan føre til økt motivasjon og minske barrierer for å delta, slik det er beskrevet tidligere..

Tilbud, tilrettelegging og organisering - nettskolen

Nettskolen har tilbud i mer enn 30 fag: studiekompetanse, programfag og et bredt spekter av yrkesfag. Fagene velges primært ut fra hva en forventer vil være av størst interesse:

Som du innledet med (om nettskolen var en stiftelse, min anm.), vi er ikke en stiftelse fullt ut lenger. Vi er eid av profesjonelle og kompetente aktører som stiller krav til avkastning. Så til syvende og sist må vi utvikle produkter som markedet vil ha. (Informant 1, nettskolen)

Informantene understreker samtidig at nettskolens strategi en å ha et «komplett» tilbud til markedet, og det innebærer at man også tilbyr fag der det er mindre forventet etterspørsel: «Så vi har ikke satt oss noe mål som at vi bare skal ta maksimalt ut av markedet på videregående skole for eksempel, det har vi ikke gjort, (men) det er klart at innenfor noen områder er det mer studenter enn andre» (informant 1, nettskolen).

Nettskolens kurs innebærer høyer utviklingskostnader i forkant, og dermed økt risiko dersom det skulle vise seg å være lite etterspørsel. Selv om det offentlige bidraget til nettskolene er øremerket utvikling, kan det i verste fall innebære at kravet om avkastning kan bli en begrensning, til tross for ønsket om en bred profil. Det synes for øvrig noe underlig at nettskolen viser til «eiere som stiller krav til avkastning» all den tid en forutsetning for å være godkjent som offentlig nettskole er at skolen har et ideelt formål, jf. pkt. 1.2.

5 Sammenfatning og drøfting.

Denne delen sammenfatter og drøfter sentrale funn mot teoretisk rammeverk og tidligere forskning. Momentene som følger antas å være spesielt utslagsgivende for «de interesserte» som uttrykker ønske om mer formell utdanning, men ikke nødvendigvis er så høyt motivert at de vil trosse vær og vind for å delta. Avslutningsvis drøftes ytre rammefaktorer som kan ha innvirkning på aktørenes handlingsrom.

5.1 Ytre og indre motivasjon

Ytre motivasjonsfaktorer for å ta videregående opplæring kan være ønske om økt status, høyere lønn, forfremmelse, å få – eller skifte jobb eller - noe mer defensivt - økt jobbsikkerhet (Cross, 1981), mens indre motivasjon kan dreie seg om ønske om økt livskvalitet, selvtillit, og arbeidstilfredsstillelse eller «pur lærlingslyst» (Knowles et al, 2005).

Ett av mine funn er at aktørene vektlegger ytre motivasjonsfaktorer, som styrket posisjon på arbeidsmarkedet og høyere lønn, mens indre motivasjonsfaktorer som økte ferdigheter, jobbtilfredsstillelse, mer selvtillit og glede ved å lære blir i stor grad underkommunisert. Det kan være én av forklaringene til at «de interesserte», som ofte har en sterk posisjon på arbeidsmarkedet, ikke deltar.

Samtlige aktører peker på arbeidslivet som den sentrale årsaken til å ta videregående opplæring i voksen alder. De fleste nevner motivasjonsfaktorene knyttet til at utdanning kan gi en tryggere, ny og bedre jobb og/eller økt lønn på kort eller lengre sikt, med andre ord ytre motivasjon. Indre motivasjonsfaktorer framheves i mindre grad. Utvalget av informasjonsmateriellet som er lagt til grunn for denne studien legger også i hovedsak vekt på ytre motivasjonsfaktorer som nevnt ovenfor. Unntaket synes å være fylke 3 som også peker på at «det er moro å lære», at jobben blir mer spennende når man kan mer, at man blir kjent med nye mennesker og at man lærer mer både faglig og som menneske, og noen av studieforbundenes brosjyrer som viser til at fagkompetanse gir styrke. Studieforbundene i fylke 1 og 3 viser også til arbeidsplasser som har en kultur som tilsier at «på vår arbeidsplass har man fagbrev» og der det nærmest blir en selvfølge å melde seg på etter å ha vært ansatt en stund, jf. normativ motivasjon (Svensen 2005). Enkelte informanter også viser til at endring i livssituasjon kan gi mer rom for selvutvikling og nyorientering mht. nytt yrkesvalg

De ytre motivasjonsfaktorene er relevante for voksne med svak tilknytning til arbeidsmarkedet og for de som ønsker ny jobb eller er ansatt i bransjer der fagbrev gir økonomisk uttelling. Dette er en stor gruppe, som trolig ofte vil være motiverte og aktivt

oppsøker tilbudene som finnes, så det er forståelig at aktørene er opptatt av deres motiver. Av undersøkelser gjort av Vox (jf. tabell 2 og 4) går det imidlertid fram at blant voksne som *er* i arbeid, er mange vel så opptatt av det personlige utbyttet utdanning forventes å gi, i form av økte mestring og at en kan få nye, mer utfordrende, arbeidsoppgaver. Dette kan langt på vei samles i begrepet jobbtilfredsstillelse. Ved å underkommunisere utdanning som middel til også å oppnå økt selvtillit og jobbtilfredsstillelse kan man dermed risikere å ikke nå potensielle deltakere som allerede har en sterk tilknytning til arbeidslivet, og der forventet materielt utbytte oppleves som mindre viktig eller lite realistisk. De samme voksne vil samtidig i mindre grad ha «kniven på strupen» nettopp fordi de har en jobb. Mange av «de interesserte» vil trolig befinne seg her. En mulig forklaring på at aktørene i mindre grad vektlegger indre motivasjon, kan være at de først og fremst møter de motiverte som har svak tilknytning til arbeidslivet, eller ønsker en ny karriere, og at det preger deres oppfatning av hvilke motiver voksne har generelt. Når det er sagt er motivene ofte sammensatt (Cross, 1981, Vox tabell 2 og 4). Det er med andre ord ikke snakk om enten - eller, men både - og..

5.2 Er det samsvar mellom tilbudene og det den voksne ønsker?

En forutsetning for motivasjon er at utdanningstilbudet oppleves som relevant for å løse de konkrete utfordringer knyttet til den enkeltes rolle, oppgaver og livssituasjon (Knowles et al 2005), og at man ikke bli behandlet som del av en abstrakt gruppe der *andre* definerer hva som er relevant (Illeris, 2006). Mangel på relevante fagtilbud kan være en institusjonell barriere den enkelte ikke kan overvinne, uaktet hvor høy motivasjon hun/han har (Cross, 1981). For aktører som ønsker å rekruttere flere voksne blir det derfor sentralt å gi et bredest mulig fagtilbud slik at flest mulig finner «noe som passer for seg».

Mine funn indikerer at det er en utfordring for aktørene å gi relevante fagtilbud til enhver tid, og at vektlegging av dette varierer mellom fylkeskommunene. Følgende forhold ser ut til å være sentrale:

- Om aktørene er tilbuds- eller etterspørselsorientert
- Hvilke(t) fag den voksne ønsker
- Om fylkeskommunene samarbeider med andre aktører
- Om den voksne allerede har opparbeidet praksis /trolig kan få læreplass

I det følgende drøftes hvert forhold hver for seg

5.2.1 Etterspørsel og tilbud

Fylke 1 og fylke 2 definerer fagtilbudet på forhånd etter forventet etterspørsel, i fylke 3 er det den reelle etterspørselen som styrer hvilke fag som tilbys, med unntak av helsefag, som er et prioritert område. Der Nav initierer egne kurstilbud for voksne (fylke 1) prioriteres fag som anses som hensiktsmessige for å få arbeid. Nav-informantene ser samtidig at faglig interesse er en viktig motivasjonsfaktor, og kan imøtekomme individuelle ønsker, så sant de er realistiske og innenfor regelverket. Studieforbundene i fylke 1 og 3 baserer sine tilbud dels på reell etterspørsel, dels på forventet etterspørsel. Studieforbundet i fylke 2, og nettskolen baserer sine tilbud på forventet etterspørsel.

Ved å forhåndsdefinere hva som forventes å være (mest) relevant, ser man voksne med lav førstegangsutdanning som en abstrakt gruppe (Illeris, 2006), og ikke et mangfold av enkeltindivider med ulike ønsker og mål. Dette blir ytterligere forsterket dersom tilbudet i tillegg snevres inn for primært å dekke arbeidsmarkedets behov. For Nav er dette en naturlig prioritering, ut fra hva som er deres samfunnsoppdrag. For fylkeskommunene skal i prinsippet voksenretten ligge til grunn for strategier og planer, og voksenretten setter den enkelte i sentrum: det er hans/hennes individuelle behov som skal imøtekommes. Det kan samtidig være gode grunner for å forhåndsplanlegge fagområder der man kan forvente stor interesse. Det kan føre til at aktuelle voksne nettopp blir oppmerksomme på at «dette er noen som passer for dem», slik informanten fra fylke 2 er inne på, og planlegging basert på erfaringer (som helsefag) eller trender (som ingeniørpakken) kan vise seg å holde stikk. Men man kan også være i utakt med hvilke behov som finnes, jf. fylke 3 som opplevde at det ble flere og flere kurs der det var forventet stor interesse som ikke kom i gang. I så fall vil ressursene brukt til planlegging og markedsføring være bortkastet. Den beste måten å innfri voksenretten på vil trolig være å intensivere arbeidet med å gjøre den bedre kjent, kombinert med en etterspørselsorientert tilnærming

5.2.2 Hvilket fag den voksne ønsker

For de som ønsker studiekompetanse og helse- og oppvekstfag står kurstilbudene «i kø». Så vel fylkeskommunene, Nav (i den grad de kjøper egne kurs), studieforbundene og nettskolen tilbyr disse fagene i alle de tre fylkene i studien.

For mange voksne vil disse to studieretninger være lite relevante: Deres behov imøtekommes i den grad aktørene tilbyr «andre yrkesfag». Fylkeskommunene i fylke 1 og 3 tilbyr totalt mellom 25 og 30 ulike fag som settes i gang når/hvis et tilstrekkelig antall deltakere melder seg på. I fylke 2 er fagtilbudet begrenset til studiekompetanse og to helse-

og oppvekstfag. Studieforbundene i fylke 1 og 3 tilbyr 12-15 «andre» yrkesfag, studieforbundet i fylke 2 har ingen tilbud i andre «yrkesfag». Nettskolen tilbyr mer enn 30 fag.

Voksne som ikke får et organisert voksenopplæringstilbud kan i prinsippet følge ordinær undervisning i de tre fylkeskommunene. Ungdomsretten trumfer imidlertid voksenretten, og voksne får bare plass dersom det er ledig kapasitet. I fylke 1 ser det ut til at forholdsvis mange voksne likevel får plass, i fylke 2 løser det i noen tilfeller ved at man «kjøper en ekstra plass», slik at den voksne ikke fortrenger de med ungdomsrett, i fylke 3 engasjerer man lærere til å gi undervisning utenfor skolen.

Når så mange som 50 % av de voksne er registrert under studiekompetanse og helse- og oppvekstfag kan en nærliggende konklusjon være at nettopp disse fagene oppleves som ekstra relevante: for å få arbeid, sikrere arbeid, økt lønn eller høyere stillingsbrøk, slik flere av informantene viser til i pkt. 5.1 Den høye tilgjengeligheten kan imidlertid også være utslagsgivende i seg selv, blant annet ved at det annonseres konkrete tilbud, at disse tilbudene i noen grad også framheves i markedsføringen (fylke 1) og at det legges spesielt til rette for at minoritetsspråklige skal delta (styrt tilbud til de uten rett og egne klasser med langsommere progresjon). Hvis faget man ønsker derimot ikke blir annonsert, kan det være lett å tro at det ikke aktuelt å få opplæring, selv når det faktisk er tilfelle.

Den høye prioriteringen fra aktørenes side kan ha flere mulige forklaringer. For fylkeskommunen og Nav er disse fagene en realisering av egen strategi om å skaffe etterspurt arbeidskraft i regionen. For studieforbundene vil høy forventet etterspørsel øke sannsynligheten for at kursene både kommer i gang og gir inntjening, det siste gjelder også nettskolen, som kan forvente et høyt volum. Mange deltakere har allerede praksis, men det er også enklere å skaffe eventuelle læreplasser, fordi kommunene har behov for kvalifisert arbeidskraft og tar inn lærlinger. Her er det med andre ord et sammenfallende behov mellom aktørene og de voksne som ønsker studiekompetanse- og voksne helse- og oppvekstfag.

Når det gjelder «andre yrkesfag» er tilbudsbredden sterkt varierende. Fylke 1 og fylke 3 har omtrent samme tilbudsbredde når det gjelder voksenopplæringstilbud. Det ville være nærliggende å forvente at fylke 1, som har dobbelt så mange innbyggere som fylke 3, (jf. tabell 5) ville hatt et bredere tilbud. Mulige forklaringer til at så ikke er tilfelle, kan være at utdanningsnivået er høyere og arbeidsledigheten lavere. Både informantene fra Nav og fylkeskommunen i fylke 1 viser til at et stramt arbeidsmarked som gjør det lett å skaffe seg (ny) jobb, noe som kan føre til at «de interesserte» utsetter planer om utdanning. Fylke 1 ser også ut til å prioritere å tilby ulike undervisningsformer i samme fag. Det kan også tenkes at den etterspørselsorienterte holdningen i fylke 3 fører til at mange tilbud kommer i gang, også

med få deltakere (fylke 3 bruker tre ganger så mye penger på voksenopplæring som fylke 1 forholdsmessig sett, (tabell 5). I fylke 2 kan det se ut som om at frykten for å ende opp med voksne som har krav på et Vg3 løp kan være en mulig forklaring på at en ikke planlegger tilbud i «andre yrkesfag». Selv om fylket har færrest innbyggere ville man sannsynligvis kunne samle f.eks. 10 tømrere eller yrkessjåførere, hvis man markedsførte muligheten på samme måte som helse- og oppvekstfagene. En annen forklaring kan være at fylke 2 har høyest arbeidsledighet blant de tre fylkene (tabell 5) og derfor fokuserer på voksne som har svak tilknytning til arbeidsmarkedet, jf. at 60 % av deltakerne anslås å komme via Nav og at de fleste tilbudene foregår på dagtid. Det er en forståelig prioritering, men ser ut til å gå på bekostning av voksne ufaglærte som er i arbeid, og som trolig er mer «interessert» enn høyt motivert. «De interesserte» vil sannsynligvis i mindre grad orientere seg om voksenretten, eller stå på krava, i den grad de faktisk er kjent med den.

5.2.3 Samarbeid mellom fylkeskommunen og andre aktører

I fylke 1 skal rettighetsdeltakere i utgangpunktet benytte seg av underleverandørene for å få gratis opplæring, men dersom disse ikke kan gi et relevant tilbud, kan fylket kjøpe kursplasser hos andre aktører, slik at de kan få et relevant tilbud. Fylke 2 kjøper normalt ikke kursplasser hos andre aktører. Rettighetsdeltakere som ønsker andre yrkesfag og mangler praksis anbefales i stedet å oppsøke opplæringskontor eller Nav for å få lærling- eller praksisplass. Fylke 3 dekker kostnadene til rettighetsdeltakere som deltar på tilbud i regi av andre aktører, også i tilfeller der det foreligger et tilsvarende faglig tilbud i regi fylket.

Studien tyder på at samarbeid med andre aktører øker fylkeskommunene kan bidra til å øke tilbudsbredden, både ved at enkelt deltakere kan få plass på eksisterende tilbud som passer for dem, men trolig også ved at det vil stimulere flere aktører til å planlegge, og markedsføre, nye fagområder. Det kan være lettere å rekruttere deltakere som ikke må betale kursavgift, og de kan utgjøre en tilstrekkelig basis til å komme i gang, slik at det blir et tilbud også til de uten rett. For studieforbundet i fylke 2 er situasjonen motsatt: At rettighetsdeltakerne *ikke* kan forvente å få dekket sine kursavgifter bidrar til at man er tilbakeholdne med å satse på nye tilbud, selv om det er registrert etterspørsel. Rettighetsdeltakere kan velge andre aktører (som nettskolen) også i fylke 2, med de kostnadene det innebærer, men det vil trolig være mest aktuelt for de høyt motiverte.

5.2.4 Om den voksne allerede har opparbeidet praksis /trolig kan få læreplass

En overveiende del av de yrkesfaglige studieretningene innebærer at man enten går i lære, eller skaffer seg lang variert praksis fra det aktuelle fagområdet. Som vist i pkt. 5.2.2 kan voksne delta i det ordinære undervisningstilbudets såfremt det er ledig plass. Elevstatusen gir også rett til Vg3 i skole, hvis man ikke klarer å skaffe seg læreplass (Opplæringslova § 3.3). Fordi lærlingtilskuddet til voksne bare er halvparten av tilskuddet for unge, vil voksne ofte stille bakerst i køen, med den økonomiske risikoen det innebærer for fylkeskommunen, jf. at fylke 2 t i noen tilfeller krever at man har skriftlig tilsagn om læreplassen man skal ut i to år seinere for å få elevstatus. For de som har lang praksis (eller kan regne med å skaffe seg det), gir samtlige fylkeskommuner tilbud om veiledning fram mot privatisteksamen som praksiskandidat (opplæringslova § 3.5). I fylke 1 og 3 som et organisert tilbud ved hjelp av fagkonsulenter/lærere, i fylke 2 ved at den enkelte kan kontakte fagkonsulenten etter behov..

Har man ikke praksis, kan veien fram mot fagbrev være kronglete. Den voksne må for det første være klar over at voksenretten er «ubegrenset» *selv* om tilbudene ikke er utlyst og *selv* om hun mangler praksis. For mange vil det ordinære løpet i tillegg være langt (4 år), og lønna, særlig i begynnelsen av læretida vil være lav. For mange ser imidlertid målet ut til å være prisen verd: mer enn 3 800 av lærlingene/lærekandidatene er over 25 år (vedlegg D).

Praksiskandidatløpet kan være en vinn-vinn situasjon: Deltakerne får en raskere og enklere¹³ vei fram mot fagbrev, full uttelling for medbrakt realkompetanse, og de slipper å gå ned i (lærling)lønn, jf. de økonomiske forpliktelsene «ekte voksne» ofte har (Engesbak et al, 1988). Dette kan være en mulig forklaring på at 62 % av de som tok fagbrev i 2012 var praksiskandidater (Utdanningsdirektoratet 2014). Fylkeskommunene unngår på sin side forpliktelsen det innebærer å gi elevstatus, fordi dette regnes som en privatistordning. I tillegg vil veiledningen normalt være av begrenset omfang, og dermed langt på vei kunne kompensere for at kostnadene ofte skal fordeles på få deltakere. Når det oppgis at praksiskandidatene i fylke 2 i liten grad ber om veiledning, kan årsaken være at de faktisk ikke har behov for det. Det kan imidlertid også tenkes at det at man selv må kontakte veileder for å få hjelp kan oppleves som en barriere. Studieforbundenes tilbud er i overveiende grad rettet inn mot praksiskandidater, med svært komprimerte løp. Nettskolens deltakere bestemmer selv progresjonen, og de som har lang erfaring vil trolig bruke kort tid på å forberede seg til praksiskandidateksamen.

---

¹³ Også skoleløpene består av komprimerte moduler der realkompetanse kan gi fritak. Fagbrev etter skoleløpet inkluderer imidlertid også allmennfag. Informanten fra studieforbundet forteller at mange som har nok praksis velger å ta programfagene som skoleløp og så gå opp til praksiskandidateksamen.

5.3 Andre institusjonelle og situasjonsbetingede barrierer

5.3.1 Manglende informasjon

Fem år etter innføring av voksenretten viste det seg at få voksne kjente til retten til gratis tilpasset videregående opplæring for voksne, og særlig de den hadde størst betydning for – de med kort utdanning (Haugerud et al 2004). Samme rapport pekte også på at det trolig ville være hensiktsmessig med en mer målrettet informasjon. Fire år etter oppsummerte Riksrevisjon (2008) at voksenretten fortsatt var for lite kjent.

Mine funn tyder på at skriftlig informasjon, og mulighet for å få veiledning per telefon eller ved oppmøte, trolig først og fremst vil nå de høyt motiverte, som vet, eller finner ut, hvor de kan skaffe seg informasjon, mens «trekant-samtalene» og felles drift av karrieresenter er en god informasjonskanal for å nå de som er i kontakt med Nav. For å nå ut til «de interesserte» som ikke (like) aktivt leter etter informasjon eller selv tar kontakt, vil en målrettet, oppsøkende virksomhet på arbeidsplassene trolig være en mer egnet strategi.

Av intervjuene går det fram at skriftlig informasjon (hjemmesider, brosjyrer og annonsering) er mest utbredt. Det er kort avstand til karriere-/veiledningssentra for de som ønsker å ta direkte kontakt, og det foregår også utstrakt veiledning over telefon. I tillegg nevner mange informanter jungeltelegrafene som en viktig informasjonskanal. Den lever imidlertid sitt eget liv. Mange av aktørene oppsøker også bedrifter der det kan være aktuelt for de ansatte å ta fagbrev, og flere av informantene oppgir at dette gir svært gode resultater, særlig dersom en kan alliere seg med både tillitsvalgte og bedriftsledelse.

I motsetning til hva som kom fram i «*Intensjoner og realiteter*» (Haugerud et al, 2004), ser det ut til at det nå er et tett samarbeid mellom Nav og fylkeskommunene. Blant annet får arbeidsløse informasjon via de før nevnte «trekantsamtalene» mellom tiltakshaver, Nav-konsulent og fylke. I fylke 2 anslås det at så mange som 60 % av søkerne kommer via Nav, i fylke 1 ca. en tredjedel. I fylke 2 og 3 samarbeider Nav og fylkeskommunen i tillegg om drift av karrieresentrene.

5.3.2 Tilgjengelighet og pris

Rubenson (1976) viser til at når man skal forklare deltakelse eller manglende deltakelse vil motivasjon være en viktig faktor, men at man også må se hvilke barrierer som kan hindre selv motiverte deltakere, blant annet økonomi. Engesbak et al (1998) skiller mellom «uekte» og «ekte» voksne, der de «ekte voksne» i større grad har økonomisk ansvar og familieforpliktelser. Rapporten viser også at voksne med sterk posisjon på arbeidsmarkedet først og

fremst valgte undervisning på kveldstid, mens voksne med svak posisjon på arbeidsmarkedet valgte skolerettede løp på dagtid.

Mine funn indikerer at aktørene i varierende grad imøtekommer de voksnes behov for å kunne kombinere utdanning med arbeids- og omsorgsforpliktelser. Videre at kostnader knyttet til utdanningen vil være en barriere for en del av de voksne; Først og fremst for deltakere som ikke kommer inn under voksenretten, i noen tilfeller også de som har voksenrett.

Tidspunkt

I Fylke 1 og 3 kan rettighetsdeltakere velge mellom kurs på dagtid, kveldstid, samt nettbasert undervisning, i de største fagene. I fylke 2 foregår undervisningen i fem av fylkeskommunens seks klasser på dagtid. Når opplæringskontoret i fylke 2 kjøper undervisning til voksne lærlinger foregår den å dagtid, noe som kan innebære tap av inntekt for de som ikke har lokal tariff-festet rett til lønnet permisjon, men opplæringskontoret gir de som ikke ser seg råd til å delta på dagtid et alternativt tilbud på kveldstid. Studieforbundene har i stor grad kurs på kveldstid, med unntak av oppdragskurs for Nav, og noen av kursene som arrangeres på oppdrag fra fylkeskommune og bedrifter. Nettskolen gir mulighet til å studere «når som helst».

Voksne over 25 år vil normalt være «ekte voksne» med de arbeids- og omsorgsforpliktelser det innebærer (Engesbak et al, 2003). Undervisningstidspunkt som ikke kan kombineres med arbeid kan være en uoverstigelig barriere, med mindre man er så høyt motivert at man søker ulønnet permisjon for å delta, eller arbeidsgiver ser verdien av kompetanseheving og gir lønnet permisjon. Undervisning på kveldstid kan på sin side kollidere med tilsyn av barn, og forutsette at man har støtte fra nære omgivelser (som familie og venner) som inkluderer hjelp til barnepass. For å imøtekomme de voksnes ulike behov knyttet til arbeids- eller omsorgsforpliktelser er det derfor viktig med et variert tilbud, mht. tidspunkt for undervisningen. For fylkeskommunene i fylke 1 og 3 ser dette ut til å være tilfelle et godt stykke på vei. I fylke 2 synes tidspunktene å være mest relevante for arbeidsløse eller deltidsansatte, jf. pkt. 5.2.3. Studieforbundene ser ut til bevisst å sikte seg spesielt inn mot voksne som er i arbeid, med unntakene som er nevnt ovenfor.

Pris

Rettighetsdeltakere har etter loven krav på et gratis tilbud og pris skal i prinsippet dermed ikke være en barriere. Som det går fram av pkt. 5.1 vil imidlertid også rettighetsdeltakere i varierende grad måtte betale for utdanningen. I fylke 1 gjelder det de som av ulike årsaker velger parallelle fagtilbud hos andre arrangører enn fylkets underleverandører. I fylke 2 gjelder det (stort sett) alle som velger tilbud som ikke er i fylkets regi, også i fag der det ikke foreligger tilbud fra fylkeskommunen. I fylke 3 kan rettighetsdeltakere velge tilbudet som passer best for dem, uavhengig av om fylket har parallelle fagtilbud.

«Ekte voksne» har normalt høyere økonomiske forpliktelsene enn unge (Engesbak et al, 2003). I motsetning til tidligere, ser det ut til at det primært er arbeidsløse med «nedsatt arbeidsevne» som kan håpe på å beholde ytelser fra Nav hvis de velger å ta utdanning. For de øvrige vil overgang fra trygdeytelser til studielån trolig innebære en dramatisk reduksjon av inntekt selv om utdanningen er gratis. Dette kan være en vesentlig barriere (Rubenson 1975).

Deltakere uten rett må normalt betale for undervisning i fylke 1 og 3. Unntaket er minoritetsspråklige som har fullført videregående skole i hjemlandet, men ikke får den godkjent i Norge. De får tilbud om studiekompetanse i begge fylkene, i fylke 1 får de i tillegg tilbud om helse- og oppvekstfag. I fylke 2 kan deltakere uten rett benytte seg av fylkets gratis tilbud, så sant det er ledig plass.

Blant deltakere uten rett kan det se ut som at det er en høy andel av voksne som har studiekompetanse, som av ulike årsaker ikke har fortsatt på (eller fullført) høyere utdanning. I stedet har de arbeidet som ufaglærte i ulike yrker. Fra høsten 2014 er 1 voksenretten utvidet til å inkludere rett til ett års påbygging til generell studiekompetanse for de som har fullført fag og yrkesopplæring (opplæringslova), mens de som ønsker å gå motsatt vei fortsatt ikke har tilsvarende rettigheter. I en tid der det synes å være full enighet om at det er en kritisk mangel på faglærte, kan dette synes underlig.

5.4 Indre barrierer

Manglende forventninger til egen mestring kan være en vesentlig barriere (Cross, 1981, Bandura 1986). Å være villig til å lære er heller ikke ensbetydende med et ønske om å gå mer på *skole*. For voksne som har negative erfaringer med det tradisjonelle utdanningssystemet, vil det være en fordel at læringen skjer på arbeidsplassen, og helst er så praksisnær så mulig (Illeris, 2004). Referansegruppe som det er naturlig å sammenligne seg med kan ha særlig stor betydning for de som har en liten tiltro til egen suksess (Bandura, 2006).

Studien tyder på at bruk av arbeidsplassen som rekrutterings- og opplæringsarena vil være særlig egnet for å øke motivasjon og minske indre barrierer, slik at flere av «de interesserte» deltar i videregående opplæring.

Særlig to av studieforbundene peker på betydningen av at det oppstår en kultur for læring på arbeidsplassen. Både ved at arbeidsgiver og tillitsvalgte framhever betydning av økt kompetanse for den enkelte og bedriften (normbasert motivasjon, Svensen, 2000), og ved at kollegaer det er naturlig å sammenligne seg med allerede har fullført, eller vil delta på, samme kurs. Dette kan bidra til økt deltakelse blant «de interesserte» som i mindre grad oppsøker et formelt læringstilbud på eget initiativ. Dersom undervisningen er praksisnær, og i tillegg foregår på arbeidsplassen, vil den trolig oppleves som mer relevant, og også bryte med eventuelle negative erfaringer knyttet til «skole». For voksne med svake basisferdigheter, ser det ut til at å koble BKA-opplæringen til fagstoff fra læreplanene kan være svært vellykket, både mht selve BKA-opplæringen, og ved at det gir økt motivasjon for å kvalifisere seg videre. Fagstoffet vil i stor grad være velkjent, fordi det er dette man arbeider med til daglig, og det kan bidra til å minske indre barrierer knyttet til lave mestringsforventninger (Bandura, 1986). Både Nav, studieforbundene, og en av fylkeskommunene viser også til at når arbeidsplassen truest, eller blir nedlagt, er dette så dramatiske endringer i livssituasjonen at også «de uinteresserte» kan komme på banen. De kan skifte posisjon til både «interessert» og «motivert», men utdanning kan også framstå som det minste av to onder (Svensen 2000).

5.5 Statistikk

(Haugerud et al (2004) understreker nødvendigheten av et statistikkgrunnlag som kan gi en helhetlig og korrekt informasjon som omfatter alle voksne i videregående opplæring.

Studien indikerer at statistikkgrunnlaget over voksne i videregående opplæring fortsatt er fragmentert. Aktørene rapporterer etter ulike systemer, og det skilles ikke mellom voksne som har deltatt i organisert opplæring og privatister. Statistikken over voksne i videregående opplæring (Vox 2014) blir dermed ikke en indikator på i hvilken grad voksenretten innfris av fylkeskommunen. En del av de voksne som melder seg opp til privatisteksamen gjennom fylkeskommunen, men har fulgt undervisning hos en av de andre aktørene, inngår trolig i begge statistikkene. De ulike aktørene har sannsynligvis en bedre oversikt over sin egen virksomhet, som kan brukes til å vurdere egen måloppnåelse og strategiutvikling. Et utilstrekkelig statistikkgrunnlag er trolig en større utfordring for sentrale myndigheter, når det skal utvikles strategier for å nå flere voksne som ønsker videregående opplæring.

5.6 Økonomiske rammebetingelser som påvirker aktørens handlingsrom.

Mens flere deltakere fører til økte inntekter for nettskolen og studieforbundene, innebærer de økte utgifter (på kort sikt) for fylkeskommunene, ettersom kostnadene inngår i rammetilskuddet fylket mottar fra staten.

Som det går fram av tabell 5, bruker fylke 1 minst, og fylke 3 mest, på voksenopplæring sett i forhold til det totale undervisningsbudsjettet. Informantene fra fylkeskommunene i fylke 1 og 2 sier seg i hovedsak godt fornøyd med de økonomiske rammevilkårene, i motsetning til hva som kom fram i «...men hvor skal vi henvende oss» (Engesbak et al 2003). Samtidig oppgis økonomi som en begrensende faktor: av fylke 1 for muligheten til å utvide informasjonsarbeidet ved å ta i bruk alternative informasjonskanaler og til å kunne gi alternative gjennomføringsmetoder i flere fag, av fylke 2 når det gjelder å sette i gang tilbud med få deltakere eller i fag der man risikerer å måtte gjennomføre Vg3 i skole. All den tid økonomi oppgis å være er en begrensende faktor, kan en stille spørsmål ved om informantene i fylke 1 og 2 er for lite offensive når de samtidig sier seg fornøyd med den tildelte rammen til voksenopplæring. I fylke 3 resulterte en offensiv informasjonssatsing i stor tilstrømming slik at voksenopplæringsavdelingen måtte søke om økte bevilgninger flere ganger i løpet av året, og økte ressurser påfølgende år. Dette aktualiserer tidligere forslag om ekstra tilskudd som kan kompensere for merkostnadene som påføres fylkeskommuner som har stor aktivitet.

Studieforbundet i fylke 1 får dekket kursavgiften for rettighetsdeltakere, mens deltakere uten rett må betale selv, eller få kursavgiften dekket av arbeidsgiver. Denne ordningen ser ut til å være et insitament til å rekruttere flere deltakere. Det settes i gang kurs dersom det er 10 påmeldte, men det gir liten/ingen inntjening i følge informanten. Ved å rekruttere flere deltakere, vil studieforbundet derimot kunne få et overskudd som kan pløyes tilbake til utvikling og utstyr. I fylke 3 får studieforbundet dekket kursavgiften til rettighetsdeltakere enkeltvis. Det bidrar trolig til at flere tilbud kommer i gang enn dersom deltakergrunnlaget var begrenset til deltakere uten rett. Studieforbundet i fylke 2 får ikke dekket kursavgift til ev. rettighetsdeltakere. De er, på lik linje med Nettskolen, opptatt av at samarbeidsmodeller med fylkeskommunen(e), der rettighetsdeltakere selv får velge aktør, ville bidratt til at de nådde bredere ut.

6 Avslutning. Hvordan nå flere av «de interesserte»?

Casestudien har tatt for seg strategier og praksiser blant forskjellige ulike aktører som forholder seg til voksne i videregående opplæring, med særlig vekt på hvordan man kan legge forholdene til rette slik at «de interesserte» i større grad setter sine uttrykte ønsker om mer utdanning ut i livet. Informantene foreller om ulike strategier og praktiske løsninger for å imøtekomme den voksnes rett til et relevant og tilgjengelig tilbud, og også hvilke utfordringer de står overfor. I løpet av intervjuene og arbeidet med studien slo det meg mange ganger at særlig fylkeskommunene står overfor en overveldende oppgave.

Noen av grepene de ulike aktørene tar, synes å være virkningsfulle når det dreier seg om å nå bredere ut enn til «de motiverte». Ved å bruke arbeidsplassen som rekrutterings-, og gjerne også gjennomføringsarena, kan man nå ut til mange av de som ikke kommer for egen maskin, samtidig som det både kan øke motivasjonen og minske barrierer.

Dersom man skal innfri intensjonen med voksenretten, må den voksne både være kjent med den, og selv få bestemme hva som passer best, framfor at aktørene skal definere hva hun skal få tilbud om. Det er utfordrende, men ved å inkludere andre tilbydere kan man utvide informasjonsnedslag og valgmuligheter når det gjelder fagtilbud og gjennomføringsformer.

For svært mange er en viktig motivasjonsfaktor at videregående opplæring kan gi utbytte i form av økt lønn, tryggere jobb eller karrieremuligheter. For andre vil økt sevtillit, fagstolthet, og jobbtilfredsstillelse, kunne være et vel så viktig motiv.

De sentrale myndighetene har overlatt en svært krevende oppgave til fylkeskommunene. En håndsrekning i form av økt lærlingtilskudd, og tilskudd også til de voksne lære kandidatene ville trolig vært til stor hjelp, først og fremst til den voksne, men også til fylkeskommunene som i mindre grad vil risikere å måtte arrangere Vg3 i skole.

Utdanningen er gratis for deltakeren – men ikke for fylkeskommunen. Jo flere som deltar, jo mere vil det koste, all den tid fylkeskommunen ikke får økte tilskudd ved høy måloppnåelse. Dette kan være en hindring i å gå offensivt ut for å gjøre retten bedre kjent, og for å samarbeide med andre aktører for å øke tilbudsbredden. Statlig tilskudd, knyttet antall til deltakerne som får organisert opplæring, vil trolig kunne bidra til å fjerne denne hindringen..

Voksenretten innfris ved at de som aktivt melder seg får et relevant tilbud.

Intensjonen ved voksenretten innfris ved at de som har retten blir kjent med den.

Litteraturliste

- Ahl, H. (2006). Motivation in Adult Education: a problem solver or a euphemism for direction and control? I *International Journal of Lifelong Education*. 25:4 s 385-405
- Andersen, S.S. (1997). *Casestudier og generalisering*. Bergen: Fagbokforlaget
- Bakke, J.V. (2010). *Er bedre basisferdigheter i lesing, skriving og matematikk avgjørende for helse og inkludering?* <http://www.arbeidstilsynet.no/arbeidervernartikkel.html?tid=91744> lastet ned 16.3 2014
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The Exercise of Control*. New York: W.H. Freeman and Company.
- Brine, J. & Waller, R. (2004). Working-class women on an Access course: risk, opportunity and (re)constructing identities. I *Gender and Education*, 16,1:97 pp 97-113
- Creswell, J.W. (2007). *Qualitative inquiry & Research Design*. London: Sage Publications
- Cross, P. (1981) *Adults as Learners: Increasing Participation and Facilitating Learning* San Francisco: Jossey-Bass
- Dalen, M: (u.å.). *Validitet og reliabilitet i kvalitativ forskning*. Universitetet i Oslo Powerpoint presentasjon www.uio.no/studier/.../ValiditetReliabilitetKvalitativForskning.ppt lastet ned 12.11.2011
- Dingwall, R (1979). *Accounts, Interviews and Observations*. I Miller, G. & Dingwall, R. (red.): *Context and Method in Qualitative Research*. London: SAGE
- Engesbak, H., Finstad, L og Tønset, C. (1998) *På rett vei uten rett: Reform 94 – konsekvenser for voksne*. Trondheim: Norsk voksenpedagogisk forskningsinstitutt
- Engesbak, H., Haugerud, V., Røstad S. og Stubbe, T.A. (2003) *...men hvor skal vi henvende oss ?»* Oslo: VOX
- Fejes, A. (2006) *Constructing the Adult Learner, a governmentally analysis*. Linköping: Liu tryck.
- Field, John. (2006). *Lifelong Learning and the new educational order*. Stirling: Trentham Books.
- Gilje, N. og Grimen, H. (1995). *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger: innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget

- Greve, A. (2008). Ulike strategier for resultatpresentasjon av fenomenologiske barnehagepedagogiske observasjonsstudier. I *Barn* nr. 4 2008:63–76,
- Grønmo, S. Datakombinasjoner og analysestrategier. I *Metode på tvers. Samfunnsvitenskapelige forskningsstrategier som kombinerer metoder og analysenivå*. Dahle B. (red.). Trondheim: Tapir
- Halcomb, E.J., Andrew, A (2005). Triangulation as a method for contemporary nursing research. I *Nurse Researcher*; 2005: 13,2 pp 71 – 82
- Haugerud, V., Røstad, S og Stubbe T.A. (2004) *Intensjoner og realiteter* Oslo: Vox
- Illeris, K. (red): (2004). *Læring i arbeidslivet*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag
- Illeris, K. (2006). *Læring*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag
- Jarvis, P (1987) *Adult Learning in the Social Context*. London: Croom Helm
- Knowles, M. S., Holton, E.F., Swanson, R.A. (2005) *The Adult Learner*. Burlington: Elsevier
- Kunnskapsdepartementet (2014)
<http://www.regjeringen.no/nn/dep/kd/tema/livslanglaring/voksenopplaring.html?id=1426> – lastet ned 18.7.2014
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Lindemann, E. (1926). *The meaning of Adult Education*. Montreal: Harvest House
- Lisboaerklæringen: EUs Lisboa-strategi i et norsk perspektiv
<http://www.regjeringen.no/upload/NHD/Vedlegg/Lisboa06.pdf>
- Martinussen, M (1994). Flernivåanalyser. I *Metode på tvers. Samfunnsfaglige forskningsstrategier som kombinerer enheter og analysenivåer*. Dale B. (red). Trondheim: Tapir,
- Mathison, S. (1988). Why triangulate? I *Educational Researcher*, vol. 17 no 2 13-17
- Merriam S.B., Caffarella, R. S., Baumgartner, L. M. (2007). *Learning in Adulthood. A comprehensive guide*. San Francisco: Jossey-Bass
- Nesbit, T. (2005). Social class and adult education. *New directions for Adult and continuing education*, 106:5-14
- Neumann, I. B. (1991). *Mening, materialitet, makt*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Opplæringslova (1998). Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa av 17. juli 1998 nr. 61

- Olssen, M. (2008). Understanding the mechanisms of neoliberal control: lifelong learning, flexibility and knowledge capitalism. I Fodge, M., Fejes A & Nicoll, K. (red) *Focault and Lifelong Learning*. Oxon: Routledge
- Paldanius, S. (2006). Att delta eller inte delta – är det frågan? I Larsson, S. og Olsson, L.E. (red) *Om vuxnas studier*. Lund: Studentlitteratur
- Riksrevisjonen. (2008). *Riksrevisjonens undersøkelse av tilbudet til voksne om grunnskole opplæring og opplæring på videregående skoles nivå*. Dokument nr. 3:14 (2007–2008)
- Ringdal, K. (2007). *Enhet og Mangfold*. Bergen: Fagbokforlaget
- Rubenson, K. (1975). *Rekrytering till vuxenutbildning En studie av kortutbildade yngre män*. Doktoravhandling. Göteborg: Göteborg universitet
- Rubenson, K. (1976). Adults' readiness to learn: Questioning lifelong learning for all. *Proceedings of the adult Education Research conference, NO 39*. (pp, 257-262) San Antonio: University of the Incarnate Word and Texas A&M University 259
- Rubenson, K. (2004). Global directions in Adult Education Policy. I *Utfordringer for voksnes læring*. Trondheim: Vox / Linköping: Mimer s.132-147.
- Rønning, W. 2007. *Den usynlige student. Voksne i fleksibel høyere utdanning*. Trondheim: Tapir akademiske forlag
- Røykenes, K.(2008). Metodetriangulering – et metodisk minefelt eller en berikelse av fenomener? I *Forskning* 04.08, pp 224-227
- Skaalvik, E. M. & Skaalvik, S. (1993). Selvpoppfatning og forventninger: Sentrale motivasjonsfaktorer i voksenopplæring. I Haugerud/Kvam (red.) *Livslang læring*. Trondheim: Norsk Voksenpedagogisk institutt. (s 129-155).
- Skaalvik, E. M & Skaalvik, S.(2005). *Skolen som læringsarena Selvpoppfatning, motivasjon og læring*. Oslo: Universitetsforlaget
- Stortingsmelding 42: 1997- 1998: *Kompetansereformen*. Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementets
- Stortingsmelding 16 2006-2007: *...og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring*. Kunnskapsdepartementet
- SSB (2013) www.ssb.no
- SSB (2014) *Utdanningsspeilet*
<http://www.udir.no/Tilstand/Utdanningsspeilet/Utdanningsspeilet/Utdanningsspeilet-2013/?read=1>
 Lastet ned 1.8..2014
- Strauss, A og Corbin, J.M. (1998) *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*: London: SAGE Publications

- Svensen, E. (2000) *En voksen krysser sitt spor. Motivasjon for deltakelse i grunnpoplæringen* Rapport nr 340, Oslo: Forskningsstiftelsen FAFO (s 7-96)
- Thagaard, T. (1998). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget
- Tjomsland, M. (2002). *Arbeidsvandringssituasjonen i Norge etter 1975*. Notat 19/2002 Globaliseringsprogrammet. Bergen: Stein Rokkan senteret for flerfaglige samfunnsstudier
- Tønseth, C. (2011) *Voksne i læring. Identitetskonstruksjon i lys av Kompetansereformen*. Doktoravhandling. Trondheim: NTNU.
- Voksenopplæringsloven (2009) Lov om voksenopplæring av 19. juni 2009 nr. 35.
- VOX (2007). *Vox-barometeret. Befolkningens holdninger til opplæring og egen kompetanse*. Oslo: VOX
- VOX (2008). *Vox-barometeret. Befolkningens ønsker om opplæring, utdanning og veiledning*. Oslo: VOX
- VOX (2013). *Vox-speilet 2013: Voksnes deltakelse i opplæring*. Oslo: VOX
- Yin, R. K. (2003). *Case study research. Design and methods*. Thousand Oaks California: Sage Publications

Vedleggsoversikt

Vedlegg A Kvittring på melding om behandling av personopplysninger

Vedlegg B Forespørsel om forskningsdeltakelse

Vedlegg C Intervjuguide

Vedlegg D Tabeller fra SSB knyttet til opplysninger i studien

Registrering av innmelding av prosjektet til NSD personvernombudet for forskning

Personvernombudet for forskning

Søk i prosjekter

30348 Voksne i videregående - og noen sto tilbake?

Ansvarlig
Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Institutt for voksnes læring og rådgivningsvitenskap

Daglig ansvarlig [Christin Tønseth](#)
Student [Ingebjørg Gram](#)

Prosjektadministrasjon

Innmeldt 29.03.2012
Prosjektperiode: 20.04.2012 - 15.06.2014
Hjemmels og behandlingsgrunnlag: Meldepliktig prosjekt, jf. personopplysningsloven § 31

Forespørsel om å delta i intervju i tilknytning til masteroppgave i Voksnes læring

I forbindelse med masterstudie i Voksnes læring ved Institutt for voksnes læring og rådgivningsvitenskap ved NTNU, planlegger jeg å skrive en masteroppgave knyttet til emnet ”voksne i videregående”, nærmere bestemt:

Strategier og praksis blant ulike tilbydere for å rekruttere voksne til videregående skole

Oppgaven vil være en casestudie av tre fylker, med ulike kilder. (Som statistikk, eventuelle plandokumenter, informasjonsmateriell med mer)

Målet for casestudien er økt kunnskap om strategier og praksis innenfor et utfordrende område, og at resultat fra studien kan være overførbare for dem som har som mål å øke rekruttering av voksne til videregående skole, eller beslektede fenomener. Det forutsetter at man ”kjenner seg igjen”, at studien reiser spørsmål ved det man allerede vet, eller gir økt kunnskap (Thagaard, 1998)

Det blir dermed helt sentralt å få synspunkter fra representanter for ulike tilbydere av videregående skole for voksne; fylkeskommunen, NAV, studieforbund og nettskoler om hvilke føringer/vurderinger som ligger til grunn for utlysning og igangsetting av ulike tilbud, og hvilke erfaringer man har med å rekruttere voksne.

Deltakelse innebærer et intervju med undertegnede; individuelt eller, dersom det er hensiktsmessig at flere deltar, et gruppeintervju på ca. 1 time.

Intervjuene vil bli tatt opp digitalt, opptakene blir slettet etter transkribering. Alle personer vil bli anonymisert i undersøkelsen, og materialet vil være utilgjengelig for andre enn undertegnede og veileder Christin Tønseth ved NTNU. Prosjektet er godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS. Planen er å levere masteroppgaven i løpet av 2013. Samtykke kan trekkes tilbake så lenge studien pågår, uten at man må oppgi grunn.

Jeg håper du eller andre ved (aktør) kan delta i undersøkelsen på et tidspunkt som passer for dere.

Med vennlig hilsen

Ingebjørg Gram

Intervjuguide – semi-strukturert intervju.

- **Bakgrunnsinfo**
Takk for at de deltar, om meg, forskningsprosjektet, samtykke, opptak men anonymisering og konfidensialitet (trygg oppbevaring av materialet; sletting av lydfiler), at de kan trekke seg underveis
- **Fortelle litt om institusjonen/organisasjonen og hva som er beveggrunnen(e) til å rekruttere voksne til vgs.** (Som: pålegg ovenfra mål/ideologi? Middel for å nå et annet mål? Inntjening? Arbeidslivets behov for kompetanse?)
- **Sentrale planer /policy: I hvilken grad styrer /påvirker dette aktørens planer? Hvordan gir det seg i så fall utslag?**
- **Regionale planer:** beslutningsprosess – hvem beslutter, hvem innstiller, måloppnåelse/evaluering?
- **Deltakerne:** Hvilke tanker har du /de gjort seg om hvilke momenter som har betydning for voksne som vurderer å ta vgs (ulike drivkrefter – barrierer)

Hvis de ikke nevnes uoppfordret, ta opp momenter som Pris, emne, tidspunkt, progresjon, metode, tilrettelegging, realkompetansevurdering, manglende selvtillit/tro på egen mestring, omgivelsenes holdninger til å ta mer utdanning

- **På hvilke måter/i hvilke grad prøver en å ta hensyn til dette?** (i forhold til valg av emner, tidspunkt osv. (de samme punktene)
- **Hvem er den/de typiske deltaker/deltakerne - hvis hun/han finnes?**
- **Hva er de viktigste *begrensningene* ift å nå ut til flere? Hva vil det ideelle tilbudet vært – med tanke på å nå de en ikke allerede når i dag?**
- **Målgrupper/Er det noen grupper blant de voksne du/dere**
  - prioriterer spesielt (pga...)
  - ser som særlig aktuelle for deres institusjon/organisasjon
  - er vanskelig å nå fram til? (pga...)

Er det noe du/dere mener kjennetegner *disse* voksne spesielt?

- **Valg av tilbud: Hvordan går dere fram for å finne behov/bestemme tilbud? Fortell.**

- **Informasjon**
  - Tiltak for å informere/motivere. Fortell
  - Er det en egen nedfelt strategi? Evalueres det? (på hvilken måte – måltall etc.)
  - Har noe vist seg å være spesielt vellykket?
  - Tilbys karriereveiledning/rådgivning overfor voksne?

- **Økonomi.**
  - Er det økonomiske fordeler/ulempes ved at mange voksne deltar?

  - Er det begrensninger i forhold til budsjett slik at man må si stopp?

  - VOX har foreslått en ”premiering” av fylker som rekrutterer for å kompensere for merkostnadene (referere det konkrete forslaget). Hva tenker du om det?

  - Sammenligning med andre: Har du noe inntrykk av hvordan virksomheten hos dere er, ift andre fylker? Er det fora der erfaringer og ideer drøftes på tvers av fylkene? Samarbeid over fylkesgrensene?

- **Samarbeider dere med en eller flere av de *andre* aktørene i undersøkelsen?**

- **Andre ting du ønsker å ta opp?**

- **Avslutning** (takke, at de vil få tilsendt intervju for kommentarer, kan trekke seg underveis, at de vil få tilsendt ferdig oppgave.)

Statistikker.

Tabell: 08921 (SSB, 2014). Voksne over 25 år med grunnskole som høyest fullført utdanning
Personer 16 år og over, etter kjønn, alder og utdanningsnivå. Absolutte tall og prosent (F)

Utvalg: 2012, alle personer fra 25-66 år

		Tall	Prosent
Grunnskolenivå	25-29 år	67 350	22,1
Grunnskolenivå	30-39 år	108 746	17
Grunnskolenivå	40-49 år	138 364	19,4
Grunnskolenivå	50-59 år	144 270	23,2
Grunnskolenivå	60-66 år	84 407	21,2
Sum		543 137	

Voksne i videregående opplæring, antall deltakere 2012. (Vox, 2014)

Deltakere, fordelt på type utdanningsprogram

	Antall	Prosentandel			Antall
Utdanningsprogram	Alle utdanningsprogram	Studiekompetanse	Helse- og Oppvekstfag	Annen Yrkeskompetanse	Alle utdanningsprogram
	20 090	18	33	48	100

Datagrunnlag: Vi har bare med deltakere som er registrert i VIGO. Deltakere som deltar i videregående opplæring gjennom Nav og studieforbund, og som ikke blir finansiert av fylkeskommunen, blir ikke registrert i VIGO. (VOX 2014)

Tabell: 08947 (SSB, 2014). Arbeidsmarkeds kurs (Nav)

2012, begge kjønn, deltakere i videregående opplæring over 25 år.

25-29 år	1109
30-34 år	1219
35 år eller eldre	3692
sum	6020

Tabell: 07441: (SSB, 2014). Studieforbund

2012, alle studieforbund, antall deltakere i eksamensrettet videregående opplæring.

	Deltakere
Offentlig eksamen	2995
Tilbud om fagprøve etter § 3-5	1183
Sum	4178

Tabell: 09696: (SSB, 2014). Nettskoler

2012, alle nettskoler, antall deltakere i videregående opplæring.

Stedbasert	Videregående opplæring	295
Nettbasert uten samlinger	Videregående opplæring	1604
Sum		1899

Kommentar: Nettskolene rapporterer ikke om undervisningen fører fram til eksamen.

Tabell: 08947 (SSB, 2014). Lærebedrifter (Opplæringskontor)

2012, lærebedrifter, antall deltakere 25 år eller eldre.

Lærebedrifter, lærlinger	25-29 år	1956
	30-34 år	828
	35 år eller eldre	942
Sum		3726
Lærebedrifter, lærekandidater	25-29 år	61
	30-34 år	17
	35 år eller eldre	37
Sum		115

